

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PRAZE V LETECH 2009 - 2010

Zdeněk Dragoun a kolektiv

Přehled realizovaných výzkumů na konci prvního desetiletí 21. století celkem spolehlivě navazuje na trendy posledních let. V historickém jádru se stávají výjimkou velké plošné výzkumy, o to důsledněji jsou sledovány drobnější akce. Stále soustředěnější archeologická pozornost je věnována i mladším etapám historického vývoje Prahy, včetně relativně nedávné etapy vývoje pražských předměstí. Zvětšuje se počet výzkumů vně historického jádra, jejichž těžiště ovšem spočívá ve zkoumání pravěkých situací a tak se z větší části ocitají mimo zorné pole našeho přehledu.

Protože v minulých úvodech jsme několikrát jmenovitě konstatovali vznik nových institucí, většinou ve formě obecně prospěšných společností, je podle mého názoru na tomto místě vhodná rekapitulace všech organizací, které v Praze mohou zajišťovat archeologický výzkum. K těm zcela tradičním patří samozřejmě Archeologický ústav Akademie věd České republiky v.v.i. (ARÚ AV ČR), Muzeum hlavního města Prahy (MMP) a Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v hlavním městě Praze (NPÚ HMP). Výzkumy může provádět i ústřední pracoviště Národního památkového ústavu (NPÚ ÚP), ale to většinou soustřeďuje na jiné úkoly. Letitou praxi v Praze má i Ústav archeologické památkové péče středních Čech (ÚAPPSC) a nejstarší z nestátních institucí Archaia, především svou v terénu velmi aktivní složkou Archaia Praha o.p.s. Dalšími obecně prospěšnými společnostmi jsou Archeos o.p.s., ArcheoPro o.p.s., Labrys o.p.s., Západočeská instituce pro výzkum památek o.p.s. (ZIP) a Česká společnost archeologická o.p.s. (ČSA). Nově se v přehledu objevuje i Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou Filosofické fakulty University Karlovy (ÚPRD FFUK) terénními aktivitami svých doktorandů, které by měly pokračovat i v budoucnosti.

Jak vyplývá ze srovnání tohoto výčtu a konkrétních informací o výzkumech, několik v Praze působících institucí (Archeos, ArcheoPro, ČSA) na svých akcích ve sledovaných letech nezaznamenalo nálezy z historického období a tak jejich konkrétní zprávy v našem přehledu nevidujeme. Podobně je na tom i Labrys, jehož jeden z výzkumů se historické problematiky dotkl, ale z důvodu odchodu vedoucího tohoto výzkumu z instituce nebyl příspěvek v požadovaném termínu zpracován.

Pakliže bychom chtěli upozornit na některé akce, které považujeme za významné, pak bych na prvním místě jmenoval výzkum na staveništi COPA za obchodním domem TESCO (historicky Máj). Nejen z důvodu široké škály vlastních nálezů (raně středověké pohřebiště, předlokační objekty, zástavba předcházející založení Nového Města, domovní stavby Nového Města, torzovité doklady sousedícího židovského hřbitova), ale i další související aspekty archeologické práce (poněkud nestandardní přístup investora, ne zcela úspěšná snaha o

ochranu odkrytých konstrukcí). Na Pražském hradě stojí za vyzdvižení výzkumu ve středním křídle mezi II. a III. nádvořím s relikty nejstarších fortifikačních aktivit, bohatstvím a pestrostí nálezového fondu zaujme akce ve Vladislavském sále. Na Hradčanech upozorňujeme na torzo románského domu, druhého z prostoru Hradčanského náměstí, v těsném sousedství Salmovského paláce. Staroměstská partie historického jádra přinesla ilustrativní průřez svým vývojem ve dvou rozsáhlejších akcích v Dlouhé ulici i v areálu dominikánského kláštera u sv. Jiljí. Nový románský dům byl zjištěn v areálu bývalého Krennova domu na Staroměstském náměstí, unikátní detaily obsluhy okenních otvorů zahloubeného přízemí románského domu byly dokumentovány v domě čp. 156/I v Husově ulici. Z výzkumů vně Pražské památkové rezervace je vhodné upozornit na rozsáhlý výzkum dvou velkých parcel ve Vokovicích. Důkladného čtenáře možná zaujmou dvě netradiční akce, soustředěné na ověřování míst uložení a analýz pozůstatků historických osobností (sv. Anežka, Tycho Brahe), jejichž realizace byla vyvolána specifickými situacemi a shodou náhod během jediného roku. Tyto akce přesto považujeme za výjimečné a nepředpokládáme jejich další zmnožení.

Zdeněk Dragoun

PRAHA 1 – PRAŽSKÝ HRAD

JIŘSKÁ ULICE

V období od dubna do srpna 2009 byl proveden záchranný výzkum v západní části Jiřské ulice (respektive v trase od východního konce čp. 222/IV k Jiřskému náměstí) v souvislosti s celkovou rekonstrukcí komunikace. Práce navázaly na etapu z roku 2008, kdy byla rekonstruována východní část ulice. Lokalita je tradiční komunikace, jejíž geneze je spjata s Pražským hradem od jeho počátků. Rozsah výzkumu byl limitován stavebním záměrem, k výraznějšímu snížení terénu nad rámec rekonstrukčních prací došlo pouze na východním konci zkoumané plochy.

Práce zmapovaly současný stav poškození historických terénů ve sledovaném území. Potvrdila se domněnka jejich odstranění v severní části komunikace, přesněji podél baziliky sv. Jiří a klášterní budovy čp. 222//IV v průběhu pozdního novověku a v recentním období. V jižní části bylo poškození sice také značné, objevily se však fragmenty středověkých souvrství. Na informace nejbohatší část se nacházela ve východním konci zkoumané plochy. Došlo k odhalení superpozice tří pyrotechnologických zařízení. Všechna byla pouze v torzálním stavu, pravděpodobně se však jednalo o kruhové kupolovité pece. Pod tímto souvrstvím byl zánikový horizont zahloubené chaty. Celá zachycená středověká stratigrafie náleží mladohradištnímu období. Západně od popsané situace byla zachycena opuková podezdívka. Z fragmentu nebylo možné zjistit přesný účel konstrukce, její datace opět spadá do doby mladohradištní. Dále na západ se nacházelo ještě několik mladohradištních izolovaných ostrůvků, jednalo se však většinou jen o mělké sídlištní souvrství s absencí výrazných objektů. Díky mladším zásahům nedošlo k zachycení pozůstatků středověké cesty. Průběh její trasy však z jihu negativně vymezuje výše zmíněný nález středověkých souvrství, které mají prokazatelně sídlištní a výrobní charakter. Komunikace proto musela probíhat v severním sousedství.

V základové konstrukci čp. 2//IV (Ústav šlechtičen) se podařilo identifikovat dva předchůdce současné budovy postavené Niccolou Paccassim. Pro určení stavby v západní polovině areálu bude ještě potřeba historické analýzy, budova ve východním sousedství odpovídá palácům pánů ze Švamberka a Rožmitálu, které byly v letech 1573 - 1574 připojeny a začleněny do Rožmberského komplexu v podobě zahrady s kolonádou.

Výrazným kontextem, který zasahoval celou délku zkoumané plochy, je těleso novověké kanalizační štol. Jeho trasa prochází přibližně prostředkem ulice. Konstrukce byla při nahrazování moderním potrubím záměrně destruována odbouráním velkých částí její cihlové klenby. Ve východním sousedství jižní věže baziliky sv. Jiří byl dokumentován základ pro spojovací nadúrovňovou chodbu mezi Jiřským klášterem a čp. 2//IV. Sledování geologického podloží ukázalo jeho značné narušení v severní polovině komunikace. V jižní části, zejména při východním konci II. etapy, byl zjištěn značný sklon podloží jižním směrem.

Josef Matiašek, ARÚ AV ČR Praha

JÍZDÁRENSKÝ DVŮR ČP. 55/IV

Od února do dubna 2009 proběhl v domě záchranný výzkum, který navázal na akci z roku 2008. Práce byly vyvolány celkovou rekonstrukcí objektu, rozsah výzkumu byl limitován stavebním záměrem. Objekt, umístěný v severozápadním rohu tzv. Jízdárenského dvora a na severu a západu sousedící s tzv. Bažantnicí, patří do areálu severního zázemí Pražského hradu. Podle historických pramenů šlo v počátcích vývoje (pravděpodobně počátek 17. s možným přesahem do 16. století) o dva samostatné domy. V průběhu raného novověku zde byly umístěny převážně řemeslné dílny a ubytování pro jejich obsluhu, v současnosti je dům využíván pro potřeby hasičského sboru.

V nalezených kontextech lze rozeznat několik výrazných stavebních fází objektu. Do období jeho vzniku lze zařadit základy opukových obvodových stěn v přízemí, dále pozůstatky konstrukcí točitého schodiště, které v patře ústilo na dřevěnou pavlač, jejíž pozůstatky v podobě do podlahy zazděných trámů byly odhaleny v severní části východního křídla. Jako materiálu bylo použito výhradně dubu a data z odebraných vzorků umožňují zařazení do počátku 17. století.

V polovině 17. století byl objekt upravován, pravděpodobně v souvislosti s poškozením za švédského vpádu v závěru třicetileté války. Dendrodata z místnosti v jižní části východního křídla nasvědčují, že adaptace proběhla těsně po válce, nikoliv až při úpravách areálu jízdárenského dvora v 90. letech 17. století, kdy došlo k zásadní přestavbě celé jižní části. Jako průvodní jev se v této fázi objevuje cihla o formátu cca 25 x 16 x 5 cm, lze s ní proto spojit většinu zaznamenaných fragmentů terakotové dlažby nacházené jak v přízemí, tak v patře. Zároveň se s ní pojí zaznamenaná úprava povrchu schodiště, kde bylo použito právě tohoto formátu a složení malty se odlišuje od jádra jejich stěny. Díky nálezu této podlahy i v západním díle středního křídla lze usuzovat, že již tehdy byly dva samostatné objekty (dům kováře ve východním a dům dvorského truhláře v západním křídle) spojeny středním křídlem do jedné budovy. Tuto indicii podporuje i zobrazení na Ouden-Allenově prospektu, který zachytil situaci k roku 1675 jako tříkřídrou. Je však otázkou, zda nebylo severní křídlo přítomné v objektu již od první fáze. Nasvědčovala by tomu relativní symetrie vnitřního členění východního a západního křídla.

Část mladších konstrukcí mohlo vzniknout v souvislosti s opravami škod po pruském obležení Prahy v závěru 18. století. Poškození je patrné na Huberově kresbě Prahy z roku 1769, kde západní křídlo nemá střechu. Jasně ztotožnění nalezených kontextů s touto fází však nebylo nikde věrohodně zachyceno. Podle srovnání plánové dokumentace z roku 1723 a 1854 však nedošlo k zásadním úpravám dispozice.

Z hlediska vývoje stavby byla důležitá adaptace z roku 1871, která zásadním způsobem změnila komunikační schémata objektu. V této době vzniklo centrální schodiště ve středním křídle, přičemž došlo ke zrušení obou starších v bočních křídlech. Snad v této době zanikla i dřevěná pavlač, neboť při zřízení komunikační chodby v jižní části severního křídla jí již nebylo zapotřebí. V nové chodbě byla východně od schodiště vystavěna dodnes využitá valená klenba. Obdobná byla zachycena v místnosti v patře z východu přiléhající k novému schodišti, kde lze počítat i se stavbou topeniště. Do stejné fáze lze také zařadit většinu svrchních podlahových zásypů a situace s prkennými záklopy, které byly zaznamenány v podlahách západního křídla. V místě zaniklého východního schodiště došlo k vydláždění nového prostoru kamennou dlažbou, stejně jako v případě části přízemí východního křídla. V malé místnosti pod východní částí nového schodiště byla položena dlažba z cihel z Hergetovy cihelny. Nová dispozice byla ještě upravována během 20. století, především fragmentací prostoru recentními příčkami, vkládáním rozvodných sítí a instalací moderních povrchů podlah.

Josef Matišek, ARÚ AV ČR Praha.

JIŽNÍ ZAHRADY

V období ledna až května 2010 proběhl výzkum formou dohledu při první a druhé etapě rekonstrukce kanalizace v prostoru východní části Jižních zahrad pod Pražským hradem, který je v pramenech označen jako Zahrada na valech. Okrajově se dotkl také situace jeho západní části, tzv. Rajské zahrady. Geologické podloží je v těchto místech tvořeno prudkým sklonem svahu pod jižní linií dnešní hradní zástavby k jihu, který souvisí s blízkostí regionálního pražského zlomu. Nadloží zde bylo vrstveno především formou odpadních navážek a vyrovnávek tohoto prudkého sklonu, které vedlo ke vzniku zahrad. K staršímu archeologickému pozorování v místech Zahrady na valech došlo už v 80. letech minulého století.

Nový výzkum byl omezen na dohled při výkopu kanalizační linie, kopané na východní straně odkryvem shora a dále zejména ražením štol v hloubce 4 – 6 m od povrchu terénu. Bodově byl v profilech postupujícího závěru štol dokumentován průběh a vývoj nadloží, u pozorování shora byl dokumentovaný jižní profil výkopu. Ojedinele zachycené skalní podloží nebylo rostlé, ale pouze přemístěné do sekundární polohy. V průběhu celé linie byly dokumentovány odpadové hlinité a stavební navážky, které vzhledem ke složení vznikaly spíše jednorázovým navážením než přirozeným hromaděním vyhazovaného odpadu z oken paláců. Dokládá to také sklon těchto vrstev, někdy vodorovný či dokonce skloněný k severu proti sklonu svahu. Záměrem těchto úprav bylo proto zřejmě vyrovnání povrchu svahu a cílené budování a úprava zahrady.

Stavební konstrukce byly v rámci výkopů dokumentovány ojedinele – drobná, snad terasní zeď byla fragmentárně zachycena v průběhu linie kanalizační štol v Zahradě na

valech. V místě východního začátku Rajské zahrady byla potom dokumentována západovýchodní linie opukové zdi, kterou lze zařadit do historicky známých úprav konce 16. - počátku 17. století.

Chronologicky lze tyto aktivity zařadit pouze široce do novověkého období. U navážek, ojediněle zahrnujících také fragmenty raně až vrcholně středověkých nálezů, nelze jednoznačně určit místo jejich primárního uložení. Většinu nalezených movitých artefaktů lze datací keramiky zařadit do novověkého období až první poloviny 20. století, kdy v zahradě probíhaly poslední větší úpravy podle projektu architekta Josipa Plečnika.

Katarína Chlustiková, ARÚ AV Č, Praha

KAPLE SV. KŘÍŽE

V květnu až červenci 2010 proběhl záchranný výzkum kaple na II. nádvoří hradu, vyvolaný přípravou stálé expozice Svatovítského pokladu, pro niž bylo nutno vyhloubit výkopy pro vzduchotechniku 70 cm hluboké v chodbě kolem východní stěny kaple a v její jižní předsíni. Vyvedena byla do anglických dvorků v rohu II. nádvoří.

Venkovní sonda odhalila masivní pravouhlou konstrukci, která byla zděná z opuky na maltu a z vnitřní strany byla opatřena cihlovou plentou se šikmým lícem. Zachyceno bylo severní ukončení včetně východního i západního nároží. Východní stěna byla zakomponována do základu středního křídla Hradu, jižní pokračování je zničeno současnou zástavbou. Konstrukce patrně souvisí s úpravami západní brány v sousedství románské Bílé věže. Jelikož celá plocha vymezená stavbou byla již dříve archeologicky zkoumána, nelze situace datovat přesněji než rámcovým vymezením od vrcholného středověku po raný novověk.

Reliéf historických terénů byl na lokalitě určen zejména středověkou fortifikační aktivitou. K západní stěně kaple přiléhá mohutný příkop Přemysla Otakara II., z východní strany stavba sousedí s dalším příkopem, který patrně patří k románské zděné hradbě. Zachytil ho již I. Borkovský v místech před dnešním průchodem ze II. na III. nádvoří. Pás mezi příkopy byl sídlištně využíván a kontinuita zástavby zakončená vybudováním kaple sv. Kříže zapříčinila zachování původních terénů. Je nutno zmínit, že prostor II. nádvoří byl v novověku zarovnan, přičemž v okolí kaple došlo k odtěžení většiny starších situací.

V interiéru budovy byla nalezena část opevnění západního předhradí. V odhalené situaci byly patrné dva časové horizonty. Starší byl reprezentován schodovitě řešeným příkopem. Povrch tvořený podložní břidličnou skálou překrývala vrstva s nálezy, které lze datovat do závěru 9. až počátku 10. století. K mladšímu horizontu patří kamenná konstrukce, patrně čelní kamenná zeď valového opevnění, usazená na horní hraně příkopu. Je provázena keramickým materiálem s kalichovitou profilací okraje. Situace zanikla zřejmě v souvislosti s úpravami opevnění Hradu ve 12. století.

Pravděpodobně pozdněhradištní situace byly zaznamenány i na dalších místech interiéru budovy. Ostrůvky těchto terénů se nacházely v celé délce východní chodby objektu. Většinou se jednalo o torza mělkých souvrství. Za zmínku stojí objev části pyrotechnologického zařízení zahloubeného do podloží. Charakterizovaly ho do červena propálené stěny, zánikový zásyp obsahoval mimo jiné množství opukových zlomků a nádobu se zduřelým okrajem. Ke stejnému horizontu lze zařadit opukovou skrumáž v severní části

chodby. Interpretace je z odhaleného fragmentu obtížná, destrukce či konstrukce vázaná hlínou může souviset jak se zástavbou, tak s příkopem v západním sousedství románské hradby.

V jižní části chodby byla odhalena lichoběžníková konstrukce zděná z lomové opuky na hlínu. Patřila domu, jehož dvouprostorový suterén je dodnes zakomponován do komplexu sklepů pod kaplí. Dům byl zachován do úrovně přízemní podlahy, jejíž fragmenty se podařilo výzkumem zachytit. Sestávala z dřevěných fošen, které ve směru sever - jih nasedaly na trámový rošt. Ve východní části snad došlo k zachycení další podlahy tvořené maltovou krustou. Objekt pochází z období vrcholného středověku. Patrně v raném novověku k němu byl z východní strany připojen schodišťový přístavek, který propojil přízemní část se sklepem.

Další stavební aktivity pocházejí z počátku raného novověku. Nový objekt stavěný již v šířce současné budovy patrně pohltit popsanou středověkou zástavbu a zabral tak jižní polovinu dnešní stavby. Nejlépe zachovanou částí této stavební etapy je dodnes funkční sklep ležící severně od dvojice středověkých suterénů. Ve střední části chodby bylo odhaleno přístupové schodiště orientované po délce chodby. Původní vstup do suterénu je dodnes patrný v podobě fragmentu kamenného ostění ve východní stěně sklepa.

V období baroka byla k severnímu čelu stavby připojena hradní pekárna, v nalezených kontextech reprezentovaná omítnutou vnitřní stěnou v nejsevernější části výkopů. Ve stejné době se měnilo i komunikační schéma budovy: přibylo schodiště vedoucí ze severní části dnešní chodby do patra, zaniklo schodiště do suterénu a v jeho bezprostřední blízkosti vzniklo nové orientované napříč chodbou; vlastní nástup do sklepa se tak patrně ocitl v exteriéru.

V polovině 18. století byl objekt přestavěn na kapli. V této době došlo k destrukci ze severu přilehlé pekárny. O sto let později byl sakrální objekt znovu důkladně přestavěn. Stavební podoba, kdy na severní straně vznikla apsida, zůstala nezměněna dodnes. Do podlahy byl vložen systém teplovzdušného vytápění stavěný z cihel Hergetovy cihelny (signovány AH). Jeho stavba odstranila většinu starších terénů v prostoru chodby, sám o sobě však tvoří unikátní novověké technické dílo (v suterénu je dodnes zachované topeniště, jehož korunu o patro výše výzkum také zachytil).

Drahomíra Frolíková-Kaliszová – Josef Matiašek, ARÚ AV ČR

Praha

STARÉ ZÁMECKÉ SCHODY

Od května do října 2010 proběhl záchranný výzkum formou dohledu při rekonstrukci schodů. Stavební práce zahrnovaly liniový výkop pro kanalizační svod v celé délce schodiště, odvlhčení jižní obvodové zdi a položení nového dlážděného povrchu. Výzkum se zaměřil převážně na výkopy prováděné v souvislosti se stavbou a opravou kanalizace. Pro lepší orientaci lze kanalizační liniový výkop rozdělit na dvě části - východní a západní.

Výkop pro východní trasu sledoval původní kanalizaci, která začínala u domku při vstupu do Fürstenberské zahrady a spadala východním směrem k patě schodů. Práce se odehrávaly v již recentně porušených terénech, dokumentovány byly převážně drobné

odbočky pro nové šachty, kde se podařilo na několika místech zachytit povrch skalního podloží, ojediněle pak raně novověké souvrství v profilech.

V západní části areálu byla budována kanalizace nová. Ve výkopu se ukázalo, že pod souvrstvím recentního charakteru (jednalo se o skladbu komunikace stavěnou při předcházející rekonstrukci, její mocnost činila místy přes 0,50 m) se nacházely násypy raně novověké. Podle nálezového fondu, který se podařilo získat (převážně keramické zlomky a kostěný kuchyňský odpad), vzniklo souvrství v jediném časovém horizontu. S největší pravděpodobností je lze ztotožnit se vznikem současné podoby cesty během 16. století, což dokládá nálezový fond datovaný předběžně do počátků raného novověku.

V prostoru západního konce schodiště byla snaha nalézt pozůstatky příkopu severojižní orientace, který měl být předsazen před předsunutou bránu z doby vlády Vladislava Jagellonského. Proto byl v této části kladen důraz na sledování skalního podloží, popřípadě dalších stop, které by lokalizovaly východní hranu příkopu. Úroveň skalního povrchu byla sledována až k západní hraně kanalizačního výkopu (v hloubce 2 m), která končila v prostoru plošiny těsně pod svrchním úsekem schodů. Šachta, která byla hloubena při vrchní západní hraně schodiště, odhalila pouze recentní zásahy s množstvím inženýrských sítí.

Josef Matiašek, ARÚ AV ČR Praha

STARÝ KRÁLOVSKÝ PALÁČ - VLADISLAVSKÝ SÁL

V letech 2008 a 2009 probíhaly práce související s rekonstrukcí dřevěné podlahy sálu, která přinesla odhalení většiny podkladových polštářů s cílem ověřit jejich stav a vyměnit narušené části. Po dohodě s Odborem památkové péče Kanceláře presidenta republiky bylo vyměřeno sedm sond kvůli ověření některých stavebních detailů paláce. Zásypy pod podlahou byly tvořeny souvrstvím prachu a drobné stavební sutě, což pro jejich nesoudržnost a velkou prašnost komplikovalo terénní práce. Proto nebyl vybraný materiál probírán přímo v sále, ale v exteriéru. Zvolena byla metoda prosévání s konečnou velikostí ok síta 1 mm. Část materiálu byla po prosetí určena k proplavení. Vlastní terénní práce probíhaly od listopadu 2008 do února 2009, prosévání bylo dokončeno v červnu 2009.

Vladislavský sál byl postaven na místě staršího lucemburského sálu podle projektu Benedikta Rieda před rokem 1494. Po destrukci části klenby byl definitivně dokončen nejspíše v roce 1502. Požár v roce 1541 překonal s menším poškozením. Největšího využití se palác dočkal jako místo stavovských a panovnických ceremonií ve druhé polovině 16. a v 17. století.

Detailní sondáž se dotkla velkého krbu v jihozápadním rohu sálu, který sloužil jako jeho jediné otopné zařízení. Krb původně zasahoval hlouběji do sálu, během mladších úprav byly tyto části odbourány a přetrvávaly pouze pod úrovní podlahy. V sondě v severozápadním nároží byly zachycena zdiva s dochovanými interiérovými omítkami, náležejícími nižšímu podlaží z doby Václava IV. Klenby ze stejného období byly lokálně odhaleny také ve východním sousedství západního vstupu na pavlač. Nad nimi se dochoval předjagellonský klenební zásyp. V místech vstupu do kaple Všech Svatých byly odhaleny doklady požáru z roku 1541. Povrch zásypu byl propálen. Ve stejných místech se dochoval otisk trámového polštáře podlahy z doby před požárem v roce 1541. Ve stejné sondě byly zachyceny stopy staršího

požáru přemyslovského paláce (z roku 1303?) v podobě propáleného zdiva, ke kterému byla přizděna mladší klenba požárem nepostižená (přestavba za Karla IV. či Václava IV.)

Společenský život v sále zanechal v zásypech pod podlahou množství stop. Velmi suché prostředí uchovalo četné předměty z organických hmot, které by za běžných podmínek beze stopy zanikly. Kolekce nálezů z papíru obsahovala mimo jiné hrací karty, listy z knih (např. česko-německo-latinský slovník, žaltář, snář, kalendáře), dopisy, účty, kresby nebo magické obrazce. Kosmopolitní prostředí sálu dokládá užití minimálně šesti jazyků. S psaním souvisí i zlomky psacích per a pečetí. Oděv je doložen velkým množstvím ztracených knoflíků (kovových, kostěných, dřevěných i látkových), spínadel, špendlíků, útržky látek či částmi kožených bot. Osobní předměty reprezentují např. sluneční hodinky nebo kružítko a ztracené šperky (prsten, část zlaté náušnice se smaltem a perlou). S hostinami mají souvislost zlomky skleněných číší, dřevěné a kovové lžíce a nože se zdobenými střenkami. Obchodní aktivity dokládají torza vážek, závažíčka a více než 100 mincí. Doklady konzumace spatřujeme v nálezech zvířecích kostí (prozatím nevyhodnocených) a krunýřů raků.

Proséváním a proplavením bylo získáno velké množství makrozbytků, jejichž determinaci provádí laboratoř LAPE Jihočeské univerzity. Předběžné výsledky ukazují na prostředí, v němž probíhala konzumace nebo se obchodovalo s komoditami, doloženými v našem prostředí poprvé (olivky, pistácie, jedlý kaštan, káva) nebo vůbec poprvé v Evropě (podzemnice olejná).

Sondáž, která se dotkla méně než 5% objemu klenebních zásypů, ukázala na jedinečné složení a nálezovou bohatost podpodlažních vrstev Vladislavského sálu. Podmínkou uchování jejich výpovědní hodnoty je udržení stejných mikroklimatických podmínek. Proto byla v závěrečné fázi rekonstrukčních prací věnována pozornost ukládání nového zásypu, zejména však tomu, aby byl zcela suchý. Výzkum ve Vladislavském sále také ukázal na důležitost řádného výzkumu zdánlivě nedůležitých klenebních zásypů.

Jan Frolík – Josef Matiašek, ARÚ AV ČR Praha

STŘEDNÍ KŘÍDLO - INFORMAČNÍ STŘEDISKO

Výzkum v přízemí křídla mezi II. a III. nádvořím proběhl v lednu a únoru 2010. Nejstarším projevem lidské přítomnosti jsou kůlové jamky, a to ve dvou časových vrstvách. Tato první etapa osídlení byla dosud chápána výlučně jako sídlištní, tedy jako osídlení na neopevňené ploše. Na základě zjištěné linie kúlů v trase budoucího opevnění sice nelze tvrdit, že jde o první přehrazení hradního ostrohu, nicméně od nynějška se musí s touto možností počítat. Obě nejstarší vrstvy jsou porušeny starším příkopem. Po neurčitelném časovém úseku příkop přestal plnit svou funkci a byl asi do poloviny zaplněn vrstvou, v níž byly nalezeny jen tři zvířecí kosti, uhlíky a nezřetelné stopy vláken dřeva, což nasvědčuje jednorázové záměrné akci. V době, kdy byl starší příkop zcela zasypán, došlo k požáru, jehož dokladem jsou dvě spálené vrstvy. Silné vrstvy jílovitých zásypů svědčí o rychlém záměrném dosypání zaniklého příkopu, aby na něm mohla být postavena nová hradba; na jednom místě byly k tomuto účelu použity hlíny obsahující požárem propálený materiál. Není jasné, kam přesně patří velké kůlové jámy porušené výkopem nového příkopu: jsou překryty až vrstvou se dřevem pod kamennou plentou nového těžkého opevnění, avšak jejich výplň sestávající z několika rozeznatelných vrstviček svědčí o jejich postupném zaplňování a zuhelnatělé dřevo v jedné z

nich by snad mohlo být současné s výše zmíněnou požárovou vrstvou. Ve všech kontextech z celého období vývoje před výstavbou těžkého opevnění byly nalézány jen jednotlivé, většinou nevýrazné střípky. Výzdoba byla ryta většinou hřebenovým rydlem, nejčastějším motivem byla vlnice, okraje jsou jednoduché.

Na vyrovnaném povrchu nad bývalým příkopem byla jednosměrně kladena (nebo jen házena) dřeva prosypávaná hlínou. Tím byl zahájen (nebo pokračoval) proces snižování a zarovnávaní povrchu rozeklaného skalnatého hřbetu. Pod tíhou navršené zeminy vrstvy proklesávaly do málo ulehlého zásypu staršího příkopu. Výzkum ukázal komplikovaný vztah příkopu a hradby nového těžkého opevnění. Pod zkoumaným kamenným čelem hradby byl jako základ použit rošt ze dřev kladených křížem v jedné vrstvě. Námi zachycené nadzemní opevnění se tedy skládalo se z pečlivě vyskládaného čela zdi, jehož opukové kameny byly spojeny jílovitou hlínou. Čelní zeď o síle přes 100 cm, která byla vlastní plentou celé hradby, přecházela v nepravidelně naházenou masu kamení různé velikosti. Na ni navazovala část hlinitá s menšími řídkce roztroušenými kameny a pokračovala hlinitým náspem prokládaným tenkými větvemi kladenými příčně na průběh opevnění. Síla celé nadzemní hradby zřejmě vzrůstala během její trvání, což nejlépe dokládá právě rozšíření čelní plenty až za hranu původního svahu vnějšího příkopu. Předposlední etapou zachycenou při výzkumu v Informačním středisku je postupné usazování vrstev v příkopu před čelem hradby splachy téměř sterilních hlín z okolí a poslední je záměrné zasypání příkopu po založení nové zděné hradby v r. 1135.

Nálezově relativně bohaté vrstvy v příkopu, do nichž je námi nalezené čelo hradby vsazeno, se ukládaly asi v období zanedbávání údržby příkopu s hradbou. Keramika, na níž těsně převažuje výzdoba hřebenovým rydlem a motiv vlnice nad výdobou jednohrotým rydlem a motivem oběžných rýh, patří druhé polovině 9. století. Okraje šikmo, výjimečně až vodorovně vyhnuté, zaoblené nebo seříznuté, nanejvýš s prožlabením plošky kraje, se řadí před nástup límcovitých okrajů. Do stejného období spadá původ rytiny na kameni, nalezeném ve spodním řádku čelní zdi. Kámen byl uložen rytinou ven, geometrický motiv rytiny je na nerovném povrchu místy slabě zřetelný, přesto obrazec nejvíc připomíná jednoduchý pravoúhlý kostelík s věží, resp. šindelovou střechu kostela s věží. V tom případě by pravděpodobně zachycoval kostel Panny Marie na Pražském hradě, který byl podélné jednodlné dispozice a při pohledu z hradby musel tvořit dominantu výhledu na předhradí. Může ale také jít o dva obrazce přes sebe, dělený obdélník a deltoid s trojúhelníky. Vyloučeno není ani druhotné použití kamene do hradby. Chronologicky lze rytinu považovat mezi analogickými nálezy (Jiřský klášter, Ostrovský klášter, Libušín) za nejstarší.

V prostorách Informačního střediska tak byl odkryt další úsek opevnění známého již od dob I. Borkovského, který navíc poskytl detaily srovnatelné zejména s dobře prozkoumanou a dokumentovanou situací v Severním křídle. Ztotožnění staršího příkopu s příkopem nalezeným v Severním křídle Pražského hradu je nanejvýš pravděpodobné, stejně jako současnost s obdobným příkopem odkrytým v Lobkovickém paláci, protože jejich stratigrafická pozice vzhledem ke starším vrstvám i vůči mladšímu opevnění je stejná. Funkce příkopu nebyla podle mého názoru jen symbolická, vymezoval pravděpodobně natolik významný areál, který bylo třeba udržovat nějakým způsobem trvale ohrazený. Výsledky výzkumu byly již detailněji publikovány (D. Frolíková-Kaliszová, Nové poznatky

k vývoji příčného opevnění Pražského hradu – výsledky výzkumu ve Středním křídle Pražského hradu v roce 2010, *Archaeologia historica* 36/1, 2011, 177-191).

Drahomíra Frolíková-Kaliszová, ARÚ AV ČR

Praha

ZLATÁ ULÍČKA

Od května do října 2010 došlo k záchrannému výzkumu při rekonstrukci Zlaté uličky, což byl první archeologický výzkum této části hradního areálu. Rozsah prací byl limitován stavebním záměrem. Výkopové práce zasáhly celý prostor komunikace včetně přístupové plochy mezi čp. 11 a 32/IV a částečně prostor východního parkánu. Zkoumány byly též interiéry domků severní fronty uličky a drobná sonda byla položena v tzv. obranné chodbě, která spojuje věže Daliborku a Bílou v úrovni nad zmíněnými domky. Prostor Zlaté uličky vznikl jako parkán za vlády Vladislava Jagellonského. Významné stavební aktivity zde proběhly ze Rudolfa II., kdy došlo k navýšení terénu na dnešní úroveň. Zástavba charakteristických drobných domků vznikala v průběhu novověku (většina již v 17. století) a ustálila se v polovině 19. století.

Výzkum zachytil souvrství, pozůstatky opevnění a zástavby v rozmezí 12. až 20. století. Z 12. století pochází torzo románské kamenné hradby severní linie opevnění Hradu, nalezené ve vstupní části do uličky (mezi čp. 11 a 30/IV), kde se archeologické práce pohybovaly v největších hloubkách (až 4 m od povrchu). V jižním sousedství hradby bylo prozkoumáno mladohradištní souvrství, uložené na svažitém skalním podloží. Mezi sídlištní stratigrafií byla rozpoznána torza dvou zděných staveb a série pyrotechnologických zařízení. Mladohradištní terény se torzovitě dochovaly také ve východním parkánu mezi Černou věží a Daliborkou. Jejich umístění vyloučilo možnost staršího příkopu v místě dnešního parkánu, který stejně jako Zlatá ulička vznikl v současném půdorysu za přestavby opevnění v době vlády Vladislava Jagellonského.

Nalezené terény v ploše uličky lze datovat od 16. století do recentních dob. Severně od čp. 11/IV bylo zachyceno souvrství, které patrně ještě spadá do jagellonského období. Ostatní zachycené raně novověké terény patřily již rudolfínské přestavbě a mladšímu vývoji. V ploše komunikace odhalil výzkum základy pěti domků, stojících při jižní straně uličky a asanovaných v 19. století. Na západním konci uličky byl naproti Bílé věži odhalen zaklenutý sklep takového domku s částečně dochovaným přístupovým schodištěm. Další kompletně dochovaný sklep byl prozkoumán u domu čp. 11/IV. Dokumentovaná zástavba potvrdila, že ulička v některých částech šířkou nepřesahovala jeden metr. Do přístupové části uličky byla v 19. století vložena cihlová kanalizační štolá, která ústila do Jeleního příkopu. V západní části uličky byly dokumentovány její další větve.

Jednotlivé domky, které většinou vznikly v průběhu 17. století, využily vynášecích oblouků rudolfínské nástavby k původní hradbě. Interiéry domků obsahovaly především terény z 19. století (převážně dlažby a zbytky topenišť nejrůznějších forem). V několika se podařilo zachytit torza starších barokních podlah a doklady změny komunikačního schématu (např. změna nástupu do sklepů). Majitelé všech domků se snažili maximálně využít stísněné plochy a obytný prostor zvětšovali odsekáváním tělesa hradby a hloubením sklepů. Na druhé straně však téměř všechny domky postrádají základy. Nálezový fond obsahuje především keramické a kostěné zlomky, drobné předměty z kosti a dřeva (např. knoflíky), kovové a výjimečně i kamenné artefakty. Složení nálezů dokládá, že obyvatelé domků patřili mezi chudší část hradních obyvatel. Významným objevem byla dokumentace čtyř kapes pro trámy

nesoucí těleso jagellonské pavlače. Tím lze rekonstruovat původní výšku parkánové hradby a nastínit její podobu. Sonda v obranné chodbě odhalila povrch dvou odlehčovacích oblouků rudolfínské hradby s pilířem mezi nimi.

Nepříjemným překvapením bylo porušení archeologických terénů četnými výkopy pro inženýrské sítě (kanalizace, kabely, odvětrávací kanál) vesměs ve druhé polovině 20. století a bez výjimky bez archeologické asistence.

Josef Matiašek, ARÚ AV ČR Praha

PRAHA 1 – HRADČANY

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 182/IV - TOSKÁNSKÝ PALÁC .

V červenci až listopadu roku 2009 proběhl výzkum v souvislosti s rekonstrukcí paláce. Prováděné zemní práce souvisely s odvodněním paláce a probíhaly podél jeho stěn, doplněné o několik sond, dotýkajících se jiných stavebních činností. V areálu paláce i v jeho bezprostředním okolí byly v minulosti zaznamenány archeologické situace (PSH 28, 1995, 220; PSH 30, 1998, 256)

Dnešní vzhled Toskánského paláce má původ ve stavebních úpravách bloku domů na konci 17. století. Stavební vývoj parcely, na níž se dnes palác rozkládá, byl poměrně složitý, což je možné pozorovat i ve zdivech, které byly odhaleny v průběhu výzkumu. Jediným zbytkem středověkého uspořádání ulic v prostoru kolem paláce jsou dnes uličky na severní a západní straně paláce (Toskánská ulička); původně byl prostor, kde dnes palác stojí, předělen ještě dvěma dalšími uličkami. V samotném zdivu paláce i zdivech odhalených výzkumem bylo možné pozorovat středověkou architekturu na vícero místech. Situaci na této stavební parcele lze zjednodušeně charakterizovat tak, že v průběhu 14. - 15. století, zde stálo 6 domů, které byly různě přestavovány a koncem 16. století se pozvolna z těchto šesti domů staly domy tří. Z historických pramenů je vývoj těchto stavebních parcel známější v jihovýchodní a severozápadní partii.

Proměna měšťanských domů v palác začala v roce 1685 jejich odkoupením Michalem Oswaldem Thunem. Přestavba těchto tří domů do jednoho paláce byla zahájena v roce 1689. Stavitelem byl pravděpodobně G. A. Canevalle a architektonický návrh nejspíš pochází od J. B. Mattheyho. Interiéry byly dokončeny po pauze způsobené smrtí stavebníka a po přechodu nemovitosti do rukou nové majitelky Anny Marie Františky Toskánské. Na vzhledu interiérů se podílel především V. Špaček, jehož úpravy probíhaly po roce 1718.

V rámci výzkumu byl v roce 2009 zkoumán prostor Toskánské uličky, nádvoří a dále byly vzhledem k požadavkům stavby realizovány tři sondy v interiéru paláce. V prostoru nádvoří bylo odhaleno velké množství zdiv, které výrazně zkomplikovalo řešení původního projektu rekonstrukce paláce. Část historických terénů byla zcela zničena novodobými stavebními zásahy.

Z památkového hlediska i z hlediska stavebního vývoje paláce bylo zajímavé odhalení sklepení, která souvisela se zdivem paláce, nebyla však zakreslena v dostupných plánech stavby. Podsklepená byla část u západní a severní strany paláce. Všechny sklepy byly

staticky narušené a to u západní části nádvoří recentními stavebními zásahy, na severní straně pak trhlinami ve zdivu. Vzhledem k výraznému narušení sklepů není pravděpodobné, že by bylo možné je jakkoliv využít.

Přibližně v severní třetině západní strany byla odhalena opuková zeď pojená maltou, pravděpodobně středověkého stáří, která by mohla být pozůstatkem zástavby z období vrcholného středověku. Tato zeď byla sledována až na základovou spáru. Zhruba uprostřed severní strany nádvoří byly odhalené zdi domů, které bylo na základě nálezů keramiky možné předběžně datovat do 14. století. V místnostech těchto domů byly zjištěny vrstvičky tvořené přepáleným materiálem, z čehož je možné usuzovat na zánik domu požárem. Z archeologického hlediska byla nepochybně nejzajímavější sonda, která se nacházela v severní části západní strany nádvoří a v níž bylo zachované neporušené souvrství 11. až 17. století.

V prostoru Toskánské uličky byly zjištěny pozůstatky novověkého dřevěného potrubí, dále odkryté sklepení pravděpodobně gotického stáří a raně středověké objekty odkryté v jižní části uličky. V celé uličce byly zjištěny četné úpravy terénu štětováním. Dřevěné potrubí bylo zachycené prakticky v celém průběhu jižní části uličky. Odebrané vzorky pro dendrochronologické datování poskytly údaje o smýcení stromů na sklonku 16. století (T. Kyncl). Z novověkých situací byly v uličce odkryté také situace, které přímo souvisely se stavebním vývojem paláce (jímka v severní části uličky a dnes již zazděný sklepní prostor v jižní části uličky). Dalším z důležitých nálezů byly sklepy gotického stáří, které nebyly propojené se zdivem Toskánského paláce. Jeden ze sklepů se nacházel v jižní části uličky, druhý sklep se rozkládal v severní části uličky.

Kromě prostoru nádvoří a uličky byly ještě v rámci výzkumu položeny tři další sondy. Nejmenší z nich se nacházela v gotickém sklepe, který se rozkládal pod domem, v jehož zdivu jsou dodnes dochované gotické stavební prvky. Byly tu odkryté fragmentární pozůstatky podlahy sklepa, kterou ale nebylo možné přesněji datovat. Sklep byl částečně zahloubený do podloží. Další sonda byla hloubena v prostoru pro budoucí výtahovou šachtu. Ta odkryla souvrství o mocnosti asi 2,50 m, které podle nalezené keramiky obsahovalo vrstvy z průběhu 10. až 15. století. Třetí z těchto sond odkryla pozůstatky domu, pravděpodobně vrcholně středověkého stáří, již dříve poškozeného výstavbou plynovodu. Poslední situací, která je zajímavá především ze stavebně historického hlediska, byla chlebová pec vestavěná ve zdi nejstarší stavební fáze celého komplexu, původně gotického domu. Tato pec byla zachovaná prakticky kompletně, po jejím odhalení v průběhu výzkumu stavebník uvažoval o její prezentaci. Výsledné řešení nám není známo.

Katarína Čuláková, ARÚ AV ČR Praha

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 186/IV – SALMOVSKÝ PALÁC

Od ledna 2009 do července 2010 probíhal výzkum doprovázející rekonstrukci objektu. Palác, umístěný v těsném sousedství západního vstupu do Pražského hradu, byl postaven v letech 1800-1811 neznámým architektem na příkaz arcibiskupa Viléma Florentana, knížete Salm-Salma a sloužil jako dům pro byty úředníků a služebnictva sousedního arcibiskupského

sídla, ne jako rezidenční palác. Poté několikrát změnil majitele, což se podepsalo na konzervaci jeho klasicistního stavu bez větších recentních stavebních změn. Rekonstrukce objektu byla plánována již od 80. let minulého století, čemuž předcházela archeologický výzkum v letech 1988-1989, 1991-1992, 1994 a posléze v souvislosti s novou projektovou dokumentací Národní galerie v letech 2005-2006.

Výzkumem, který bezprostředně souvisel s konkrétními stavebními zásahy nové rekonstrukce, kolaudované na konci roku 2011, byla prozkoumána větší část celé parcely. Díky přípravě podlah uvnitř samotné stavby bylo zkoumáno také podzemní podlaží paláce. Výzkum zde byl doprovázen stavebně-historickým průzkumem. Zachyceny byly fragmenty starší předklasicistní konstrukce paláce, které upravily představu o jeho předchozím stavebním vývoji. Kromě starších zdív zapojených do nového palácového sklepení byly v rámci plochy suterénu dokumentovány také další základy starších zdív středověkého až novověkého stáří. Dokumentováno bylo několik fragmentů valounkových dlažeb či dříve neznámý a zapečetěný sklep. Do souvislosti s předklasicistními stavebními konstrukcemi je možné klást zdíva nalezená na obou nádvořích paláce, z nichž nejstarší byly vrcholně středověkého stáří, stavěné technikou lomového kamene pojeného hlínou. Tato fragmentárně zachycené zdíva naznačují předpalácovou situaci plochy, dříve rozdělené až na čtyři různé parcely.

Mezi nejzajímavější odkryté situace patří nález fragmentu románského domu. Byl zjištěn pod úrovní chodníku severně od paláce, porušený výkopem pro základy jeho západního křídla. Zachycené jihovýchodní nároží domu bylo dochováno v ze šesti řádcích opukových kvádrů. Předběžnou dataci vzniku domu do románského období, charakterizovaného keramikou se zduřelými okraji, podepřel rozbor malty. Dům je teprve druhou stavbou svého druhu v areálu pozdějšího města Hradčan (první nalezl Ivan Borkovský v roce 1944 uprostřed Hradčanského náměstí). Zánik domu datuje několik vrcholně středověkých střepů, zachycených v zásypu destrukce domu, souvisel tak nejspíš s novou středověkou parcelací. Zajímavá situace však románskému domu také předcházela. Byl nalezen nad severojižním průběhem malého hrotitého příkopu neznámé funkce (šířky asi 3 m), který je předběžně datovaný do 9. století.

Převážná část situací raného středověku byla zachycena v severní části parcely, která leží na okraji temene hradčanského ostrohu. Raně středověké vrstvy a objekty tu byly dokumentovány vždy v těsné podpovrchové úrovni později snižované parcely. Mocnost kyprých jílovitých hlinitých vrstev s četnými uhlíky se zde pohybovala v rozmezí 20-40 cm nad hlinitým půdním typem. Mezi druhy zachycených objektů patří jak pozůstatky dřevěných staveb, tak ohniště či pec a další neurčitelné jámové objekty. Chronologicky je možné tyto doklady sídlení zařadit do mladšího hradištního období s keramikou kalichovitých okrajů. V jižnějších částech parcely, ležících na klesající niveletě podloží, byly zachyceny pouze mladší středověké až novověké situace.

Z novověkých situací jsou reprezentativním archeologickým nálezem dvě stavebně propojené jímky, které sbíraly odpad z východního křídla sousedního Schwarzenberského paláce. Díky dendrochronologickému rozboru dřev z jejich výplně jsou jímky datovány do první poloviny 17. století. Jednalo se o pečlivě zděné kamenné konstrukce, které obsahovaly starší renesanční architektonické články. V jejich silně organické výplni se dochovalo

množství vlhkem konzervovaných nálezů. K nejzajímavějším patří několik dřevěných kuželek a koulí, fragmenty propleteného proutí či vyřezávaných dřevěných prvků, dále zbytky textilu různého charakteru včetně zbytků drahých látek a krajek či toaletního papíru z odpadového textilu. To dokládá funkci západní z jímek jako kanalizační žumpy původně výše umístěného prevetu. Dalšími vzácnými nálezy jsou kromě celých tvarů keramických nádob či zbytků voskových pečetí například fragmenty zlacených skel či rekonstruované skleněné nádoby, které jsou podle restaurátorských rozborů domácí imitací barveného benátského mléčného skla. Další pečlivě zděná jímka, již však s méně zajímavou výplní, se nacházela uprostřed centrálního nádvoří Salmovského paláce. Na tomto nádvoří se dochovaly také zbourané fragmenty základů zdív domů, které předcházely klasicistní úpravě areálu.

Sondáž předcházející novým stavebním konstrukcím rovnoměrně pokryla celou rozlohu parcely včetně razantněji zahloubených suterénů paláce a upravených teras na východní a jižní straně. Kromě příspěvku ke stavebnímu vývoji dnes stojící stavby tak výzkum přinesl reprezentativní vzorek, umožňující vybudovat si představu o sídelním vývoji v rámci celé parcely a v chodníku severně od ní. Po úplném vyhodnocení nálezového fondu a jeho srovnání s výsledky výzkumu v sousedním Schwarzenberském paláci tak získáme nezvykle vyčerpávající informaci o vývoji antropogenního nadloží v jihozápadní části předpolí souběžně osídleného Pražského hradu.

Katarína Chludíková, ARÚ AV ČR Praha

LORETÁNSKÁ ULICE ČP. 180/IV A 314/IV - TRAUTMANNSDORFSKÝ PALÁC

V letech 2006 a 2007 proběhly dvě etapy zjišťovacího výzkumu v souvislosti s chystanou rekonstrukcí objektu pro potřeby ministerstva zahraničních věcí, které přinesly základní poznatky o rozsahu archeologických terénů v areálu paláce (PSH 35, 2007, 305-307; PSH 37, 2010, 407). V souvislosti s další přípravou projektu vyslovil projektant požadavek na vyhloubení většího počtu statických a inženýrskogeologických sond. Po jednání s investorem bylo rozhodnuto vyhloubit všechny sondy archeologickým způsobem. Na rozdíl od předchozí sondáže byly sondy byly rozmístěny podle požadavku projektanta a jejich umístění nebylo možné měnit. Celkem bylo vyhloubeno 16 sond, výzkum probíhal od července do října 2010.

Vývoj terénní situace lze sumárně rozdělit do čtyř základních vývojových etap. Výzkum potvrdil rozsáhlé terénní změny v souvislosti s přestavbou paláce na donucovací pracovnu v letech 1830 - 1836. V severní části východního nádvoří a na severním dvoře byl tehdy terén navýšen až o 4 m. Na severním nádvoří byla zasypána část renesančních koníren, z nichž byla odhalena nejvýchodnější část se dvěma nikami. Jednoznačnou identifikaci dovoluje plán areálu z roku 1791. Dále byly zasypány starší prostory (sklepy?) především podél východní strany areálu. Příprava terénu pro přestavbu po roce 1830 byla promyšlená. Starší konstrukce byly ubourány do úrovně nových povrchů. Pro nová zdiva byly vyhloubeny výkopy a základové zdivo bylo vyvedeno až do nové úrovně terénu, tj. často nad tehdejší povrch. Po jeho postavení byl terén dorovnan navážkami a planýrkami.

Starší etapa terénních změn se odehrála v 16. století, a to v souvislosti s renesančními úpravami, především se zřízením zahrady. Povrch terénu byl tehdy značně rozdílný. Ve vlastním paláci (tj. podél Loretánské ulice) byl na stejné úrovni jako dnes. Na východním nádvoří se svažoval směrem k severu a pravděpodobně mírně stoupal k západu. V interiéru

dnešního středního křídla byla odkryta část základu kašny, původně umístěné přibližně uprostřed původní zahrady, jak dokládá výše zmíněný plán z roku 1791. Její okolí bylo vydlážděno. S kašnou také souviselo dřevěné vodovodní potrubí, uložené do cihlového kanálku. Vodovod směřoval severovýchodním směrem. Do stejného období náleží i výše zmíněné konírny, situované původně podél severní hranice palácového areálu. Kromě zasypaného prostoru se stáními pro koně byla zjištěna i západní zeď objektu. Část původních renesančních koníren zůstala zachována v suterénu v severovýchodním nároží východního nádvoří. Sonda pod podlahu u jejich jižní zdi naznačila složitější předchozí vývoj, kdy zdívo renesanční konírny porušilo starší cihlový kanál, který byl vložen do ještě staršího prostoru (gotické?). V jihozápadním rohu areálu paláce se původně nacházela sala terrena. S ní snad souvisela odhalená dlažba z keramických dlaždic.

Před postavením paláce využívalo stejnou plochu celkem 7 středověkých domů, převážně poškozených požárem v roce 1541. Část domů tehdy definitivně zanikla. S těmito událostmi můžeme spojit odhalené zaniklé suterény (sklepy).

S raně středověkým obdobím můžeme spojit situaci ve dvou sondách. U západní stěny severního křídla bylo pod úrovní zdívaných renesančních zástavby zjištěno 2,6 m silné souvrství, aniž bylo dosaženo podloží. Horní část souvrství tvořily vrstvy s velkou příměsí opukových kamenů. Níže se nacházely jílovité vrstvy charakteru přemístěného podloží, některé se stopami ohně a velkou příměsí mazanice. Souvrství poskytlo ojedinělé zlomky keramiky, předběžně datované do 10. a 11. století. Také v jihozápadním nároží areálu tvořily nejstarší část terénů souvrství kamenitých a jílovitých planýrek, které však nepřineslo žádné nálezy. Datování lze odvíjet od skutečnosti, že do něho byla zapuštěna opuková zeď na maltu, pravděpodobně pozůstatek hradby města Hradčan ze 14. století. Souvrství charakteru přemístěného podloží a kamenů s ojedinělými nálezy z 10. a 11. století bylo se podle dosavadních poznatků soustředěno podél západní hranice palácového areálu v linii, která byla posléze fixována středověkou městskou hradbou. Datování i charakter souvrství by naznačovalo možnou souvislost s opevněním či vymezením areálu Hradčan v období před postavením vrcholně středověkého opevnění.

Další etapa záchranného výzkumu v areálu paláce potvrdila jeho velký archeologický potenciál. Výsledky výzkumu snad přispěly k rozhodnutí nebudovat podzemní garáže pod východním nádvořím. Největší zásahy do terénní situace lze v případě, že se projekt bude realizovat, lze předpokládat v nejbližším zázemí původní paláce.

Jan Frolík, ARÚ AV ČR Praha

NOVÝ SVĚT ČP. 89/IV

Záchranný výzkum provázel v letech 2009 a 2010 rekonstrukci raně klasicistního objektu položeného na pravém břehu Brusnice. V jediné sklepní místnosti domu byl snížen terén na úroveň původní podlahy a vyčištěna studna. Ze zásypu studny byl vybrán soubor keramických, kameninových a skleněných nádob, kachlů a dalších předmětů ze železa, barevných kovů (bronzový svícen) a organických materiálů (části kožené obuvi a dřevěných nástrojů). Všechny nálezy pocházejí z konce 19. a první poloviny 20. století. Další výkopy v interiéru a na malém dvorku souvisely s obnovou inženýrských sítí a přístavbou zimní zahrady. Skalní podloží bylo zjištěno v suterénu, na dvorku byly nejstarší terény obnažené

v kontaktu s náplavy Brusnice datovány do novověku. Poslední vrstva uložená před vybudováním současné stojící architektury i její starší fáze ze 17. stol. nese stopy požáru (1541?). Během zemních prací byly odkryty relikty jižního a severního obvodového zdiva budovy (palírny se sýpkou ?) nacházející se v 19. století v severozápadním rohu dvorku. Severní opuková zeď byla zpevněna cihlovou plentou a ze severní strany omítnuta. Brusnice tekla těsně po vnější straně zástavby, jak ukazuje mapa stabilního katastru (1856). Povrch dvorku se nacházel minimálně 2 m nad hladinou potoka. Na jižním břehu Brusnice podél východního křídla domu byly v úseku dlouhém cca 4 m zachyceny zbytky dřevěné konstrukce ukotvené do jílovitých náplavů. Sestávala z jedné řady svisle zapuštěných kůlů, za nimiž byla zapřena podélně kladená prkna. Po zániku nádvorní zástavby byl terén zvýšen násypy a tok Brusnice v regulaci odsunut poněkud k severu. Ze souvrství násypů pochází malý soubor keramických a porcelánových dýmek.

Iva Herichová, ARÚ AV ČR

Praha

POHOŘELEČ ČP. 154/IV

V prosinci 2009 proběhl v těsné blízkosti domu výzkum, který souvisel se stavebními úpravami tohoto objektu. Dům je v písemných pramenech nazýván jako Zelený dům, Wiretovský nebo Kotnauerovský dům. Jeho dějiny jsou sledovatelné od roku 1566, kdy byl prodán za cenu odpovídající nevelké parcele. Do roku 1638 byl několikrát přestavěn. V rámci záchranné akce bylo odkryto souvrství, na základě keramického materiálu datované do vrcholného středověku až novověku a několik fragmentů zdiv, které by měly být gotického stáří. Archeologové byli stavbou přizváni až po odkrytí situace a vybagrování jámy, tudíž je pravděpodobné, že část informací badatelům unikla.

Katarína Čuláková, ARÚ AV ČR Praha

PROSTOR MEZI MYSLBEKOVOU A PATOČKOVOU ULICÍ

V průběhu záchranného výzkumu při stavbě tunelu Blanka v prostoru stavební jámy Myslbekova západně bastionu XI se podařilo ve výsypce odpadního materiálu bývalé strahovské cihelny zachytit pozůstatky sekundárně přemístěného raně středověkého pohřebiště v podobě kumulací lidských kostí a ojedinělých nálezů (ocílka, nože). Toto pohřebiště, narušované v první polovině 19. století strahovskou cihelnou a při výstavbě hlavní silnice a dále ve 30. letech 20. století, lze možno na základě nálezů uložených v Národním muzeu v Praze a v premonstrátské kanonii Strahov datovat do sklonku 9. až 10. století.

Západně bastionu XI (Stern) bylo při odtěžování pozůstatků činnosti strahovské cihelny objeveno neznámé zdivo probíhající ve směru severozápad - jihovýchod. Jeho opukový základ je založen do skály. Nadzemní zdivo je v jádře opukové, jeho vnější jižní líc je při patě vyzděn z velkých kamenných bloků, nad nimiž pokračuje plenta cihlová. Zeď lze s největší pravděpodobností ztotožnit s retranchementem budovaným Francouzi v rámci nástupnických válek v r. 1742.

Zmapován byl rozsah dobývacího prostoru bývalé cihelny položeného na severním svahu údolí Brusnice a změny geomorfologie s těžbou související. V dokumentovaném

souvrství kvartérních sedimentů bylo zastiženo koryto pleistocénní vodoteče stékající od severu dolů do údolí, kde se vlévala do Brusnice.

*Ivana Fridrichová-Sýkorová – Iva Herichová – Kateřina Tomková, ARÚ AV ČR
Praha*

ULICE NA BAŠTĚ SV. JIŘÍ, TYCHONOVA

Výkop pro výměnu plynovodu v trase staršího výkopu odhalil vnitřní líc barokního bastionu XVI (sv. Jiří) s vnitřními opěrnými pilíři. Dokumentována byla zdiva a s nimi související řezy, které zachycují vztah zdiv bastionu zčásti vůči původnímu terénu v době výstavby opevnění, zčásti vůči výplni tělesa bastionu. V navazujícím výkopu v Tychonově ulici byly zjištěny původní spraše překryté v severní části zbytkem půdního horizontu a mladšími subrecentními navážkami a dále blíže neurčené zahloubené objekty nejdříve novověkého až subrecentního stáří.

Kateřina Tomková, ARÚ AV

ČR Praha

PRAHA 1 - MALÁ STRANA

KARMELITSKÁ ULICE PPČ. 1050

Výstavba nové hradidlové komory na kanalizačním řadu proběhla v září 2009 v prostoru křižovatky s Harantovou ulicí. Výkop o hloubce 4,60 m (191,70–187,13 m n.m.) měl původně rozměry 2,40 x 3,20 m a v průběhu prací byl vzhledem k technickým problémům rozšířen k jihu do místa bezprostředně sousedící druhé šachty. Předchozími výkopy (zejména shora hloubenou šachtou) byla zdejší nálezová situace zničená, přesto ve dvou stěnách výkopů situace vhodná pro archeologickou dokumentaci dochovány zůstaly. Výzkum v těžkých pracovních podmínkách s neustále prosakující vodou ze sousedního nefunkčního potrubí se soustředil na dokumentaci svislých stěn, zaměřeno bylo 23 m² profilů. Většinou dokumentovaly podložní souvrství, z něhož byl zastiženo 3,30 m vysoký sloupec (190,40–187,13 m) tvořený běžnými svahovými sedimenty, proloženými na kótě 187,20 m homogenní vrstvou silnou minimálně 0,10 m, interpretovatelnou buď jako přemístěná sprašová hlína nebo přemístěná hlína povodňového charakteru. Vrstvy mají přirozený, velmi pozvolný sklon k východu. Původní povrch podloží (půdní typ) se nedochoval. Byl odstraněn někdy dříve, nejpozději při vzniku kompaktního dláždění z opukových a říčních oblázků, na kótě 190,40 m zatlačených do tvrdého povrchu sníženého podloží. Dláždění může být datováno nejspíše do pokročilého 13. století pouze na základě analogií, v nepatrném vzorku nebyly nalezeny žádné artefakty. Dle profilace dláždění je zřejmé, že byl zastižen východní okraj komunikace, pro jejíž hlavní trasu severně od výkopu byl zřízen valouny vyplněný základ ve tvaru úvozovitého zahloubení. Nad dlážděním probíhaly už jen zásypy nesčetných inženýrských sítí.

Sonda byla poměrně daleko od předpokládaného průběhu románského a raně gotického půdorysu kostela v gotice zasvěceného sv. Maří Magdaleně, žádné informace k němu proto nepřinesla. Zato poskytla cenné údaje pro novou interpretaci starého výzkumu autorky z roku 1979 (PSH 17, 1984, 141). Nově zjištěné stratigrafie a charakter podložních

vrstev jsou se starším nálezem na rozhraní Karmelitské a Harantovy ulice v příkrém rozporu. Pod téměř 2 m mocnou navážkou zde byl tehdy nalezen hrob s kostrou, hluboký jen 0,30 m, zahlubující se do souvrství dvou měkkých jílových vrstev z hloubky 189,60 m. Jednoznačné podloží bylo zastiženo až v hloubce 188,04 m, dle tehdejší interpretace k němu mohly náležet i dvě svrchní tuhé jílovité vrstvy s povrchem v úrovni 189,21 m. Při srovnání tehdejšího nálezu s výzkumem z roku 2009 vyplývá, že tehdejší interpretace, podmíněná nedostatkem srovnávacích bodů, nebyla správná. Hrob se nezahluhoval pouhých 0,3 m, ale od reálného povrchu podloží zjištěného v roce 2009 měl hloubku minimálně 1,10 m a zůstal zachován pod dnem rozsáhlého výkopu zaplněného navážkou. Rozhraní na kótě 189,21 m není původním raně středověkým povrchem, na němž narostly tmavé raně středověké vrstvy, nýbrž rozhraním mezi dnem neznámého objektu vyplněného (snad i pravěkými) vrstvami (189,57–189,21 m), později porušenými hrobem, a blokem patrně podložních vrstev (189,21–188,04 m) v hloubce cca 1,20 m pod okolním povrchem podloží. Blok podložních vrstev v nedaleké stratigrafii v sondě z roku 2009 v této výškové úrovni v souvrství svahových hlín nalézají eventuální paralelu.

Jarmila Čiháková, NPÚ HMP

KARMELITSKÁ ULICE ČP. 528/III

Ve východní části plochy dvora byl prozkoumán 8 m dlouhý a 0,5 m široký výkop, který byl hluboký 0,60 m (měřeno od povrchu subrecentní valounové dlažby dvora). Dokumentována zde byla superpozice několika novověkých jam vzniklých patrně v důsledku stavební aktivity v 18. století. V západní části sondy bylo rozebráno několik dm³ vrstvy připomínající svým vzhledem podložní svahové sedimenty, ale vzhledem k nálezům (uhlíky, zlomky středověké keramiky patřící k nádobám s klasicky zduřelým okrajem, zařaditelným do konce 12. – první třetiny 13. století) je nutno tuto polohu interpretovat jako sekundárně přemístěné podložní svahové sedimenty. Hypoteticky by se mohlo jednat o nejsvrchnější partii výplně raně středověkého příkopu fortifikace jižní části podhradí či o vrstvu, která tento příkop překryla. Zmíněný příkop orientovaný ve směru sever - jih byl objeven při výzkumu na dvoře Ministerstva školství v roce 2000 přibližně 10 metrů jižně od výkopu dokumentovaného v roce 2009.

Jan Havrda, NPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁBŘEŽÍ ČP. 563/III

Na podzim roku 2010 proběhl záchranný výzkum formou průběžného dohledu a následné dokumentace 3,40 m vysokého profilu v 5,40 m dlouhé sondě, která byla vykopána stavbou při stavebních úpravách na dvoře domu. Dokumentovány byly pouze novověké navážkové vrstvy, často s četným stavebním odpadem, které obsahovaly keramiku 17. a 18. století. Starší partie nadloží narušena nebyla.

Jan Havrda, NPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ PPČ. 993

a) Výzkum byl vyvolán 1,12 m hlubokým výkopem pro vodovodní přípojku ke stánku s občerstvením 7 m severozápadně od Malostranské kavárny (čp. 5/III). Dokumentováno bylo

zvrstvení historického nadloží. Nejstarší situaci reprezentovala dlažba z opukových kamenů, která byla překryta vrstvou provozních nečistot. Mladší úprava povrchu veřejného prostranství tvořila 0,10 m mocná kamenitá vrstva složená z ostrohranných a poloostrohranných opukových kamenů, ojediněle s příměsí zlomků prejzů a břidlice. Povrch dlažby byl v hloubce 0,95 m. Překryla ji až půl metru mocná tmavě šedá zapáchající organická hlína s ojedinělou opukou, zlomky dřev a zbytky kůže, kterou interpretujeme jako nečistotu vzniklou provozem na náměstí. V popisovaných vrstvách bylo nalezeno několik drobných atypických zlomků vrcholně středověké keramiky zařaditelné do 13. – 14. století. Svrchní partii stratigrafie tvořily recentní situace (homogenní písčité hlína a současná dlažba). Za velmi významné zjištění je nutno pokládat skutečnost, že uprostřed dolního Malostranského náměstí se vrcholně středověké situace nalézají už v hloubce 0,45 m na niveletě 195,00 m.

Jan Havrda, NPÚ HMP

b) Výstavba nové hradidlové komory na kanalizačním řadu proběhla v listopadu 2009 před domem čp. 271/III. Šachta byla situována ve vozovce v trase přechodu pro chodce. Obsáhla plochu 3,20 x 3,20 m a hloubku 8,50 m (195,65–187,22 m n.m.) v místě starší komory. Vedle stavební jámy bourané komory zůstal podél jižní stěny šachty intaktní blok historických terénů, i když jen 0,30 m široký a 1,80 m dlouhý (plocha profilu 33 m²). Nepatrný zbytek stratigrafie (0,5 m²) byl zastížen na severní stěně v severovýchodním koutě při dně sondy. Ve zbytku rozsahu sondy byly historické terény zcela zničeny.

Pro interpretaci 7,50 m vysokého souvrství antropogenních vrstev se stalo východiskem zaměření povrchu půdního typu v čp. 271/III na kótě 191,66 m, které umožnilo rozdělit souvrství na část, která byla pod úrovní raně středověkého povrchu, a část s terénními vrstvami na tehdejší povrchu narůstajícími. Spodní souvrství o mocnosti 3,80 m (188,15–192,00 m), tvořící výplň rozsáhlé zahloubené stavby s rovným dnem, je vzhledem k topografické situaci a charakteru výplňových vrstev interpretovatelné jako zánikové zvrstvení výplně raně středověkého příkopu, jehož zanášení probíhalo ve více fázích. Než nastala destrukce plenty do příkopu, sedimentovalo na jeho dně souvrství přirozeně vodou nanesených vrstev (188,15–189,00 m) obsahujících keramikou s límcovitým okrajem ústí. V severovýchodním spodním rohu sondy byl registrován jiný zásah do podložních vrstev, vyplněný přemístěným podložním materiálem. Není vyloučeno, že je stopou po příkopu jiné fáze opevnění. Vně sondy obě situace odděluje široký, shora hloubený výkop kanalizace.

Velkou neznámou je funkce a vzhled tohoto místa po zániku příkopu. Souvrství (192,00–192,60 m) s velkým množstvím organického materiálu, datované keramikou s kalichovitým okrajem ústí, nelze přiřadit k žádné jednoznačné struktuře.

Ve výškovém intervalu 192,60–193,90 m následovalo souvrství, v němž bylo registrováno šest kamenitých poloh, interpretovatelných jako dláždění. Otázkou je určení doby, kdy byla tato část prostoru náměstí opatřena dlážděním poprvé, zvláště ve spojení s datací veškerých keramických nálezů získaných ze spodních dvou oblázkových dláždění, z nichž žádný nebyl mladší než 12. století. Vrcholně středověký nález byl získán až ve třetím dláždění v pořadí. Otevírá se tak interpretační eventualita, že již v románském období, ještě před lokací města, zde byl veřejný, kamenem zpevněný prostor, na který půdorys pozdějšího

města navázal. Jinou interpretační variantou mohou být velké přesuny hmot po lokaci města a druhotné uložení raně středověkého materiálu.

Souvrstvím ve výškovém intervalu 193,90–195,70 m se zvýšila úroveň terénu od poslední nenáročné terénní kamenité úpravy snad ze 14. století až na dnešní stav. Téměř 0,50 m mocná báze tohoto souvrství je tvořena dvěma na sobě ležícími masivními kamenitými polohami, u nichž nelze rozhodnout, ani zda se jedná o jediné či dvě následná dláždění, ani zda jsou ještě středověkého či novověkého stáří.

Jarmila Čiháková, NPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 4/III

V dubnu roku 2010 byla na dvorku domu (úroveň dlažby 198,90 m) provedena výměna dešťové kanalizace. Mělký výkop o hloubce 0,60 m zastihl dvě zdiva z původní zástavby předcházející výstavbu barokního kostela. Jiné části týchž zdí dokumentoval v roce 2006 výzkum J. Havrdu. Přínosem výzkumu je zjištění úrovně povrchu hřbitovního horizontu bývalého gotického farního kostela na kótě 198,25–198,30 m. Tento údaj je v souladu s pozicí nejvýše položeného pohřbu na dvoře domu čp. 2/III, přiléhajícího ke kostelu ze severu, dokumentovaného v roce 2005 (198,06 m). Nejsvrchnější část hřbitovní vrstvy obsahovala zlomek renesančního kachle s postavou sv. Martina poněkud odlišného typu než jsou známé exempláře. Výkop směřoval vedle velkého ošlapaného náhrobníku z červeného sliveneckého mramoru, s nímž nebylo manipulováno. Hlubší části výkopu byly realizovány v prostoru již dokumentovaném v roce 2006.

Jarmila Čiháková, NPÚ HMP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 265/III

Od října do Vánoc roku 2009 probíhal výzkum na dvoře domu, kde byla plošně hloubena 4,20 m hluboká výtahová šachta (198,10 – 193,90 m) rozměrů 2 x 1,10 m. Pod dno paženého výkopu stavba vykopala 2,10 m hlubokou trychtýřovitou jámu o průměru cca 0,60 m pro píst (dno 191,80 m), z níž byly kvůli bezpečnosti získány údaje jen orientačního rázu. Sonda poskytla po celé výšce velice komplikovanou stratigrafii, v níž problémem nebyl počet vrstev (171), ale jejich špatná rozlišitelnost, velmi časté vzájemné porušování, značná deformace jejich průběhu a značné zvodnění v blízkosti domu. Výhodou bylo zachování stop dřevěných konstrukcí, i když v zetlelém stavu. Na keramické nálezy sonda naopak bohatá nebyla.

Je otázkou, kde stratigrafie dosáhla dna antropogenního nadloží. Na její bázi byly prokázány sedimenty stojatých vod s povrchem na kótě 194,30 m, které tvořily sloupec minimálně 1,40 m hluboký. Vedle nich byl odlišný sloupec stratigrafie sestávající z vrstev svahovin s povrchem na téže úrovni. Hrana mezi oběma celky byla přímá a rozhraní svislé. Ve svrchní vrstvě bloku svahovin byl nalezen zdobený keramický zlomek z doby kultury vypíchané. Na dně výkopu pro píst bylo zjištěno, že pod souvrstvím svahovin leží vrstva organického materiálu (192,10 – 192,80 m). Její rozsah ani vztah k sedimentům stojatých vod nebyl v životu nebezpečných podmínkách zjišťován. Tyto parametry by měly být dochovány pod podlahou sousedního sklepa. I jiných otázek, které referovaný výzkum otevřel, aniž by je zodpověděl, bylo výrazně více, než je u výzkumu takovéto velikosti běžné.

Na konsolidovaných sedimentech stojatých vod a sousedním souvrství svahovin narostla raně středověká stratigrafie, v jejíž spodní části se vystřídalo několik průběžných vrstev s keramikou starší než nádoby s límcovitým okrajem. Vrstvy často tvořil organický materiál, souvrství obsahovalo několik objektů. Jeden z nich byl výkop 1,10 m hluboký, se šikmou stěnou a rovným dnem. Po jeho zániku byl v době používání límcovitého okraje z úrovně 194,90 m zřízen na opačném konci sondy 1,80 m hluboký objekt o ploše větší než 1,70 x 1,60 m, vyplněný materiálem stejného charakteru jako pozdější vrcholně středověké záchodové jímky. Mikrobiologický rozbor fekální původ výplňové vrstvy nevyvrátil. Po zániku funkce jímky byla její nekonsolidovaná výplň i její okolí zarovnáno vrstvou s množstvím organiky, popela a kamenů na úroveň 195,10 m, na níž došlo k výrazné změně ve využití zdejšího prostoru. Nadále se již neobjevují dřevité vrstvy s organikou, ale vznikly zde 3 samostatné paralelní bloky zcela rozdílných stratigrafií, na jejichž původně zajiště svislých, nyní deformovaných rozhraních se dochovaly mizivé stopy po částech dřevěných stěn vzdálených od sebe 1,50 m. Ve stratigrafiích obou krajních bloků se výrazně uplatnily až 0,5 m vysoké vrstvy z upěchovaného přemístěného podloží, které se musely při výzkumu pro svou tvrdost místo škrábání odkrajoval špachtlí. Zmíněné tři stratigrafické bloky lze interpretovat jako části tří dřevěných komor, které mohly náležet buď konstrukci dřevohliněné hradby nebo terasy. Komory vznikly v době, kdy již byl používán kalichovitý okraj, nikoliv však až v době jeho klasického provedení, ale nejspíše v počátcích jeho používání. Koruna komor se nachází zhruba na kótě 195,90 m, kde dochází k další zásadní změně ve skladbě stratigrafie. Nad severní dřevěnou stěnou pokračuje svislé rozhraní opět oddělující bloky rozdílných stratigrafií. Nad jižní stěnou však žádné pokračování není a vrstvy nad spodní střední a jižní komorou se vyvíjejí jednotně. Vyznačují se vysokým množstvím skládaných opukových kamenů, (minimálně) na bázi původně proložených dřevy, které lze interpretovat jako kamennou čelní stěnu. Její vlastní čelo by však zůstalo jižně mimo rozsah sondy. Nejvýše položené kameny intaktní skladby dosahují výšky 197,15 m (cca 1 m pod dlažbou dvora), příslušnost výše položených kamenů k intaktní hmotě čelní stěny již není jednoznačná.

Sonda leží v místě mezi náměstím a ulicí Tržiště, jižně od průběhu raně středověkého příkopu zastíženého v domech čp. 266 a 263/III. Z tohoto úhlu pohledu vyplývá, že v době používání keramiky s límcovitým okrajem bylo vně fortifikačního pásu a nedaleko vstupu do opevněného areálu sanitární zařízení, později zrušené a nahrazené patrně liniovou stavbou, snad spíše hradbou než terasou. Její situování i stáří navozují analogii k nálezům v domě čp. 276/III v Mostecké ulici (PSH XXXVII, 2009, 426n), obě konstrukce se však liší způsobem výstavby.

*Jarmila Čiháková, NPÚ
HMP*

KOSÁRKOVO NÁBŘEŽÍ ČP. 554/III, PPČ. 697

V souvislosti ze stavebními úpravami nejbližšího zázemí objektu (realizace skladovacích prostor pro klubovnu) byl proveden dohled při hloubení dvora (povrch 190,25 m). Novověká glazovaná keramika a podoba stěn výkopu poukazují na novověké až recentní staří sledovaných situací, které je možno interpretovat jako moderní nivelační úroveň spojené s výstavbou Železné (Rudolfovy, Řetězové) lávky a dodnes existujícího sousedního domku

pro výběrčího mostného (2. polovina 19. století). Povrch geologického podloží nebyl zde objeven a nejhlubší místo ve zkoumaném prostoru se naházelo na kótě 187,42 m.

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

MALTÉZSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 474/III

Výzkum vyvolaný rekonstrukcí objektu si vyžádal dokumentaci jednoho vertikálního řezu historickým nadložím v 1,50 m hlubokém výkopu výtahové šachty na dvorku domu. Dokumentována byla jáma, v jejíž výplni se nacházela keramika 17. století. Jáma narušila metr mocnou vrstvu šedého jílu s opukovými kameny, ze které se nepodařilo získat žádný datovací materiál.

Jan Havrda, NPÚ HMP

NA KAMPĚ PPČ. 742/1 A 744/1

V listopadu 2010 byly dokumentovány profily výkopů pro vodovod, které byly vyhloubeny v severní část ulice Na Kampě na parcelách severně od Karlova mostu. Výkopové práce provedla stavební firma za archeologického dohledu. Pokládka vodovodního potrubí pak byla realizována metodou vodorovného vrtání z vykopaných startovacích šachtic. Stratigrafie nadloží byla zdokumentována na vybraných pěti místech na stěnách výkopů. Nejhlubší z výkopů dosáhl hloubky 1,90 m (povrch: 188,56; dno: 186,64 m; podloží nedosaženo). Dokumentovány zde byly novověké heterogenní navážkové vrstvy s četným stavebním odpadem. Tato souvrství dokládají umělé zvýšení terénu patrně nedlouho před či v počátcích urbanizace této části Kamy nejdříve v 17. století. Přirozené uložení, které by bylo možné označit bezpečně za povodňové, dokumentovány nebyly.

Jan Havrda, NPÚ HMP

NOSTICOVA ČP. 464/III

V roce 2009 byl v rámci rekonstrukce objektu dokumentován při jeho severní obvodové zdi výkop hluboký 1,50 metru. Zaznamenáno zde bylo novověké zvrstvení terénu narušené výkopy pro inženýrské sítě. Navážkové vrstvy obsahovaly keramiku 16.–17. století, nejstarší vrstva už pouze keramiku z přelomu pozdního středověku a raného novověku. Při dně výkopu byla odkryta koruna zděné konstrukce z lomové opuky. Pro malou hloubku sondy nebyly narušeny vrcholně a raně středověké situace.

Jan Havrda, NPÚ HMP

U LUŽICKÉHO SEMINÁŘE PPČ. 1039/1, CIHELNÁ ULICE PPČ. 1041

Stavbou podzemního kontejnerového stání pro tříděný odpad bylo odhaleno cca 2 m mocné novověké souvrství, které je možno spojovat s rozsáhlými proměnami východní částí Malé Strany v závěru 16. a na počátku 17. století. Impulsem byl velký požár Hradčan a Malé Strany v roce 1541, po kterém bylo do popisovaného prostoru postupně svezeno velké množství propáleného a destruovaného stavebního materiálu. S ohledem na omezenou hloubku výkopu (povrch 188,55 m) nebylo dosaženo starších archeologických a původních geologických situací (dno sondy 185,93 m). Nebylo možné tak ověřit, zda místo výzkumu leželo na ploše (či spíš okraji) jednoho ze dvou již ve středověku zaniklých ostrovů, nebo zda

dokumentovanou situaci je třeba lokalizovat do holocenních hydrologických útvarů (řečiště Vltavy, původní ústí Brusnice).

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

U SOVOVÝCH MLÝNŮ ČP. 503/III

Při budování klimatizace pro Muzeum Kampa byl realizován 2 m hluboký výkop v severní části východního křídla areálu. Dokumentovány byly novověké situace datované do 19. a 20. století. Kromě navážek a starších podlah byla zachycena i torza starších zděných konstrukcí včetně cihlami zaklenutého kanálu vedoucího z interiéru domu k Vltavě.

Jan Havrda, NPÚ HMP

U ZLATÉ STUDNĚ ČP. 170/III

Ve dvoře domu byla ve směru sever – jih od vjezdových vrat k vchodovým dveřím domu vyhloubena 0,30 m hluboká rýha. V celé délce přímo pod dlažbou dvora (v hloubce cca 0,10 - 0,20 od dnešního povrchu) vystupovala slabě navětralá břidlicová skála. V minulosti, patrně při výstavbě dnešního objektu, bylo odstraněno veškeré středověké nadloží i svrchní partie podloží (svahové hlíny a eluvium ve formě břidlicové drti až střípků). Z tohoto zjištění vyplývá, že patrně veškeré archeologické situace na parcele byly, a to již ve středověku či raném novověku odstraněny. Morfologie terénu zde byla výrazně odlišná od dnešní. Na jižním svahu hradu se nalézal nevelký hřbet, který směřoval od severozápadu k jihovýchodu.

Jan Havrda, NPÚ HMP

VŠEHRDOVA PPČ. 1061

Výstavba nové hradidlové komory na kanalizačním řádu proběhla v srpnu 2009 před čp. 430/III. Výkop na trase kanalizace, v tomto místě ražené tunelem v hloubce 6 m, prošel skladbou terénů porušenou mělkými novověkými objekty. Obsáhl plochu 2,50 x 2,80 m a hloubku 5,80 m. Stavební jáma se zahlubovala z úrovně 193,9 m n. m., dna dosáhla na kótě 188,12 m, čitelnou úroveň podloží zastihla na kótě 192,80 m.

Na bázi nadloží byl registrován zásah do vrstvy půdního typu, vyplněný přemístěným materiálem půdního typu s ojedinělými oblázky a zrnky mazanice. Přítomnost nedatovatelných zlomků pravěké keramiky řadí 0,50 m hluboký objekt s rovným dnem (192,32 m) do doby zemědělského pravěku. Následná vrstva, bezprostředně překrývající pravěkou situaci, vznikla nejdříve ve 12. století. I ji tvořil přemístěný materiál půdního sedimentu a vytvořila povrch terénu na výšce 193,10 m. Od poloviny 13. století výše se na tvorbě nadloží projevují redeponované svahové sedimenty, stejně jako ve starobylých dobách tvorby podloží. Je s podivem, že ve struktuře nadloží se neprojevíla funkce místa jako součásti středověké veřejné komunikace přítomností dlažby. V bezprostředním severním sousedství sondy byla v roce 2001 realizována sonda, v níž byly mezi jedenácti nadložními terénními vrstvami registrovány dlažby tři (na kótách 193,23, 193,36 a 193,60 m).

Skladba podložních sedimentů odkrytých ve výškovém intervalu 4,60 m (192,78–188,12 m) naznačuje výraznou vnitřní strukturu, na níž se podílejí i stopy hydrologické

činnosti buď řeky či potoka na úrovních 190,00 a 188,90 m, a prokazuje i postupnou sedimentaci, která proběhla v několika časových obdobích. Předpokládám, že v těchto místech pražského jádra by při záchranných aktivitách byla vhodná i přítomnost specialisty na paleolitické období naší minulosti.

Jarmila Čiháková, NPÚ HMP

PRAHA 1 - JOSEFOV

ŠIROKÁ ČP. 65/V

V průběhu ledna a února 2009 proběhla rekonstrukce domu, sledován byl výkop nového dojezdu výtahu v centrální části objektu a práce při výměně podlah v suterénu. Výtahová šachta narušila 0,40 m vysokou vrcholně středověkou stratigrafii. Zachyceno bylo torzo objektu, jehož hrana se zahlubovala do podloží v úrovni 185,60 m n. m., ze zásypu byla separována keramika z první poloviny 15. století. Svrchní partie historických terénů byly odtěženy. Dále byly zjištěny zbytky zdí patřící předasanačnímu čp. 91. V severní místnosti, při ulici, byla dokumentována svrchní část zděné odpadní jámy o rozměrech 2,25 x 1,35 m, obsahující ve výplni keramiku 17. století.

Veronika Staňková, NPÚ HMP

PRAHA 1 - STARÉ MĚSTO

BENEDIKTSKÁ ČP. 1100/I

V roce 2009 proběhl plošný předstihový výzkum na nezastavěné parcele na nároží ulic Benediktská a Dlouhá. Podnětem k provedení akce byl záměr stavebníka MČ Prahy 1 postavit zde dům s pečovatelskou službou. Výzkumu předcházely dvě bodové zjišťovací sondy.

Mocnost historického nadloží, bez zahloubených objektů, se na parcele pohybovala okolo 4 m. Patrně krátce po odstranění původního domu, jehož demolice proběhla těsně před 2. světovou válkou, byla připravena stavební jáma pro výstavbu moderního železobetonového domu skeletové konstrukce. Stavba však realizována nebyla a stavební jáma, jejíž hloubka činila přibližně 2 m, byla jednorázově zasypána až po úroveň ulice. V druhé polovině minulého století se zde nalézal nevábny parčík. Při výzkumu byla zastižena pouze částí základů pro betonové piloty. Pod nimi se nacházely středověké situace z 12.–14. století a torza několika mladších objektů a konstrukcí. Mocnost dochovaného středověkého nadloží se pohybovala okolo 2 m, v místech se zahloubenými objekty přesahovala i 3,50 m. Celková plocha zkoumané parcely činila 287 m². V její přední části byly prozkoumány značně narušené suterénní prostory, které náležely domu zbouranému v roce 1938. Rozpoznán byl jeho velmi složitý stavební vývoj. Z nejstarší, lokační fáze, se dochovalo torzo zadního jádra domu, které bylo vyzděné z křemencových kamenů. Ve 14. století proběhly minimálně další dvě stavební fáze. Výrazné úpravy prodělal objekt i v pozdním středověku či na počátku novověku, kdy došlo k prohloubení sklepů, dodatečnému podezdění veškerých zděných

konstrukcí a k vložení kleneb. V raně barokním období bylo vybudováno východní křídlo domu do Benediktské ulice. Další stavební úpravy, které již výrazně nezměnily dispozici domu, proběhly v 18. a 19. století (stavební konstrukce vyhodnotil M. Kovář).

Protože na ploše parcely došlo k totálnímu odstranění svrchní poloviny nadložní stratigrafie, z novověkých a pozdně středověkých situací se dochovaly pouze ojedinělé zahloubené objekty. Sídlištní horizont druhé poloviny 13. a 14. století se dochoval v mocnosti 1-1,50 m. V zadní části parcely se nalézaly obvyklé vrcholně středověké objekty: rozměrná studna později využívaná jako fekální jímka, z křemencových kamenů vyzděná obdélná jímka, odpadní jámy, pec s valounovou podlahou, větší cihlová pec, které na stejném místě předcházely tři starší pyrotechnologické objekty. Dále byly nalezeny různé lineární zděné konstrukce, objekty v podobě mělkých příkopů a kulové jámy a jamky dokládající existenci lehčích nadzemních dřevěných konstrukcí. Západní hranice parcely byla vymezena křemencovou parcelní zdí, která však měla předchůdce v podobě dřevěného plotu.

V rámci předlokačního horizontu byly odkryty dva nesoučasné zahloubené objekty, interpretované jako suterény patrně dřevohliněných domů. U mladšího z nich byla dochována vstupní šíje včetně pozůstatků dřevěných stupňů. Oba domy zanikly nejpozději na počátku 13. století. V jejich zásypech byla nalezena keramika z doby počátku výskytu nádob s klasicky zduřelým okrajem. K horizontu 12. století náležel vanovitý zahloubený objekt s propálenými stěnami a dnem připomínající železářské pyrotechnologické zařízení. Na základě nálezů keramiky se zduřelou profilací okrajů je možno předlokační fázi osídlení datovat spíše do druhé poloviny 12. a počátku 13. století. Při výzkumu nebyla nalezena ani jako starší intruze keramika s kalichovitou profilací okraje. Z tohoto faktu vyplývá, že patrně i nejbližší okolí lokality bylo osídleno až v průběhu 12. století.

Nejstarší raně středověké objekty byly zahloubeny do přirozených uloženin, které byly reprezentovány deluviálními či fluviodeluviálními písčitohlinitými sedimenty. Tyto sedimenty tvoří vrstvu o průměrné mocnosti 0,15-0,25 m a to na celé zkoumané ploše. Vzhledem k nálezům raně středověké keramiky (fragmenty nádob s archaicky zduřelým okrajem) z těchto vrstev je možné interpretovat tyto sedimenty jako historický splach silně atakovaný lidskou činností, vzniklý v průběhu 12. století. Z původní morfologie terénu je zřejmé, že se lokalita nalézá snad v centrální části rozsáhlé, patrně severojižně orientované mělké deprese, jejíž dno bylo přibližně o 1 m níže než okolní terén.

Splachové sedimenty ze sklonku raného středověku překryly homogenní, tmavě hnědou hlinitou vrstvu mocnou 0,35 m. Její povrch se pohyboval průměrně kolem nivelety 187,20 m. Dle předběžné interpretace se jedná o vyvinutý pohřbený půdní typ nebo o půdní sediment, tj. transportovanou půdu. Tomu odpovídají i nečetné, drobné omleté zlomky pravěké keramiky. Naopak proti transportu celé vrstvy svědčí její pozvolný přechod do podložních fluviálních písčitých sedimentů. Tento přechod by bylo možno označit jako B horizont půdního typu (?). Bez mikromorfologické analýzy jednoznačnější určení geneze vrstvy provést nelze. U nalezených fragmentů keramiky nebylo možné blíže specifikovat jejich kulturní ani časové zařazení. Některé z nich lze snad zařadit pouze obecně do eneolitu až doby bronzové (určil M. Ernée a M. Kostka). Pravěkého stáří jsou patrně i tři drobné zahloubené objekty, blíže časově i funkčně nezařaditelné. Byly překryty půdním typem/sedimentem a patřily by tak k nejstarším dokladům lidské aktivity v této části Prahy.

DLOUHÁ ČP. 721/I

V roce 2009 proběhl plošný předstihový výzkum, který byl vyvolán stavbou podzemních garáží na nevelkém dvoře domu. Akce probíhala současně s výzkumem na vedlejší parcele (viz předchozí akce). Nejstarší sídlištní horizont reprezentovaly kúlové jámy a jamky, jeden pyrotechnologický objekt vanovitého tvaru s vypálenými stěnami a dnem a větší zahloubené objekty nejasné funkce z 12. století. Ve vrcholném středověku byla tato část parcely využívána v rámci hospodářského provozu, pravděpodobně k chovu domácích zvířat. To dokládají výrazné vrstvy organického materiálu (hnojiště?) zaujímající většinu zkoumané plochy dvora. V severozápadním rohu dvora, v zadní části středověké dlouhé parcely, bylo objeveno torzo břidlicového domu s maltovou podlahou z druhé poloviny 13. století. K ukládání odpadu sloužila jedna rozměrná jáma a po zániku své primární funkce i jedna studna. Odpadní funkci měl i zakopaný sud, posazený na opukovou vyzdívku. V jeho výplni se nalézala keramika 15. století. Východní a jižní hranice parcely byly vymezeny křemencovou parcelní zdí, která však měla předchůdce v podobě dřevěného plotu. Novověké objekty byly reprezentovány hlubokou čtvercovou jámkou, v jejíž výplni se nalézala keramika 18. – počátku 19. století. Niveleta dnešního povrchu se na lokalitě pohybuje okolo kóty 191,30 m, podloží (půdní typ) bylo zaznamenáno ve výšce 187,20 m. Půdní typ byl překryt stejně jako na sousední parcele raně středověkými splachovými sedimenty s povrchem na niveletě 187,30 – 187,45 m.

V roce 2010 byla v domě provedena další etapa výzkumu. Ten byl vyvolán rozšířením stávajícího suterénu v rámci vznikajícího sociálního zázemí nově otevřeného baru. Stávající dům stojí na místě pozdně barokního domu, jehož sklepy byly patrně ještě středověké. Jeho demolice proběhla v letech 1936 - 1937. Při rozšiřování sklepa bylo zachyceno pouze torzo točitého cihlového schodiště, které náleželo jedné z novověkých stavebních etap předchůdce dnešního domu, a které je známo ze starších stavebních plánů. Celý prostor byl vyplněn stavební sutí, která byla odtěžena. Jiné archeologické situace při pracích v suterénu narušeny nebyly.

HAVELSKÁ ČP. 496/I

Zjišťovací výzkum byl realizován v podobě dvou na sebe takřka kolmých nepropojených liniových sond, situovaných přibližně uprostřed plochy jednopodlažních podzemních garáží pod domem. Výškový rozdíl mezi úrovní suterénu v místě realizovaných sond a dnešním povrchem Havelské ulice činí cca 3 m. Záměrem investora zde bylo prohloubení prostoru o další podlaží. Výzkum navázal na záchranný výzkum z roku 2006, který byl soustředěn na jihozápadní část plochy porušené nedovolenými výkopy (PSH 35, 2007, 331). Při této příležitosti zde byly odhaleny zděné konstrukce suterénu domu, jejichž vznik datujeme do první poloviny 13. století a zánik způsobený požárem do závěru 13. století.

V první sondě (povrch 191,10, dno 189,50 m n.m.) byla na řezu (délka 5,20 m) dokumentována podobná situace jako ve vedlejších sondách z roku 2006. Vrchní partie nadloží byly tvořeny novodobými výkopy a inženýrskými sítěmi, které se zahlubovaly do

souvrství zahliněných písků s hojným podílem stavebního odpadu z destruovaných stavebních konstrukcí (úlomky opuky, hroudy malty, maltoviny) ojediněle s kusy spálených dřev a propálené mazanice s otisky dřevěných stavebních prvků (prkna, pruty). Ve výšce 189,90 m se nacházela tenká průběžná vodorovná vrstva zetlených dřev (prken?). Dokumentované vrstvy svědčí o destrukci suterénu středověkého domu, zachyceného již v roce 2006, přičemž zánik pravděpodobně probíhal ve více fázích, které následovaly rychle za sebou. Podložní štěrkopísková terasa zde byla zachycena na kótě 190,00 m.

V druhé sondě (povrch 191,20, dno 189,40 m) bylo ve svrchní části řezu (délka 8,70 m) dokumentováno více jak 1 m mocné souvrství písčitých hlín s uhlíky ze spálených dřev, vypálenou mazanicí a valounky (190,60-190,90 m). Báze souvrství byla tvořena tenkou vrstvičkou zetleného dřeva (snad prkenné podlahy?), která ležela na přibližně rovném dně objektu (190,60 m). Popsané vrstvy tvořily výplň rozměrného zahloubeného objektu, který vzhledem k rekonstruované úrovni středověkého povrchu, jež se nalézala výše než dnešní povrch garáží, lze interpretovat jako suterén patrně jiného dřevohliněného domu. Vyspělá vrcholně středověká keramika ve výplni objektu nám datuje pouze jeho zánik do průběhu 13. století. Celkové rozměry objektu se vzhledem k rozsahu sondáží nepodařilo zjistit. Nadmořská výška podložních štěrkopísků se nalézala na niveletě cca 190,20 m n.m.

František Flek - Jaroslav Podliska NPÚ HMP

HUSOVA ČP. 156/I A 229/I

Od dubna 2009 do dubna 2010 probíhal výzkum, který byl vyvolán plánovanými rozsáhlými stavebními úpravami objektu Galerie Středočeského kraje. Vzhledem k charakteru terénů byl výzkum realizován formou dokumentace vybraných profilů stěn v celkem deseti sondách situovaných v přízemí a suterénních prostorách domů.

První etapa zemních prací se uskutečnila v roce 2009 v prostorách gotických sklepů. Jednalo se o celkové odstranění stávajícího povrchu a snížení terénů v celém prostoru o cca 0,70 m. Pod recentním betonovým povrchem sklepa se nalézala výrazně heterogenní navážka a na bázi dvojice sond v nárožní partii sklepa se místy objevila nesouvislá poloha pečlivěji vyskládaných říčních valounů, kterou lze ztotožnit s původní dlažbou sklepa (niveleta povrchu v rozmezí 185,09–185,19 m n. m.). Pomocí geologického vrtáku se podařilo taktéž rámcově zjistit podobu terénů do hloubky cca 1 m pod starší podlahovou úrovní. Bezprostředně pod písčitým podsypem původní dlažby byla detekována vrstva rozdrčené břidlice, kterou lze teoreticky spojit se starší úpravou podlahy sklepa sloužící případně jako izolace proti vlhkosti. V hloubce cca 1 m se nalézala již zcela sterilní poloha štěrkopískového podloží, příslušející k vltavské terase stupně VIIc (okolo 184,20 m) a jistě nenáležející k její povrchové partii.

Další zemní zásahy proběhly ve většině přízemních prostor domu postupně na sklonku roku 2009 a v prvním čtvrtletí 2010. Doklady zvýšené akumulace nadložních vrstev v rámci parcely byly dokumentovány v její zadní části. Zde zachycená pochozí úroveň v podobě křemencové dlažby (189,27 m) se nalézala cca 0,20-0,30 m výše než je současný povrch Husovy ulice. Z uvedeného zjištění se lze domnívat, že její povrch se stabilizoval dříve než se tak stalo na dvorcích přilehlých parcel. Ojedinělé zlomky vrcholně středověké keramiky získané vzorkováním spodních partií souvrství lze datovat do druhé poloviny 13. století.

V samém závěru terénní části výzkumu byl na zadním dvoře domu čp. 229/I (povrch 190,34 m) zaznamenán zahluběný zděný objekt kruhového půdorysu, patrně zazděná studna. Vzhledem k tomu, že nehrozilo zasažení plánovanými stavebními úpravami, byla zaměřena pouze její poloha a přibližné rozměry.

Odhalení původních tras teplovodních kanálů obzvláště na severní, exteriérové straně románské části domu čp. 156/I, umožnilo vedle zjištění charakteru terénní situace, sledovat též pod mladšími stavebními nánosy některé jeho intaktní stavební prvky. Staroměstský románský dům čp. 156/I, datovaný do druhé poloviny 12. století, patří mezi pražskými kvádríkovými obytnými stavbami do nejpočetnější skupiny jednoduchých objektů, skládajících se z hlavního prostoru a vedlejšího chodbovitého útvaru, do něhož ústí vstup z nedochované schodišťové šije z hloubi parcely. Součástí archeologického dohledu a operativního stavebně historického průzkumu (M. Kovář) byla tedy i dokumentace exteriérového líce severní obvodové zdi románského domu (M. Semerád, Zd. Dragoun). V požárem a mladšími zásahy poškozeném líci byly zaregistrovány otvory dvou originálních románských okének, v jejichž rámci se podařilo identifikovat promyšlený, profesionálně provedený způsob uzavírání okének z vnější strany, jehož dochování je v pražském prostředí naprosto unikátní.

*Anna Prokopová, NPÚ
HMP*

HUSOVA ČP. 234/I - KLÁŠTER DOMINIKÁNŮ U SV. JILJÍ

Zjišťovací výzkum areálu kláštera byl proveden v rámci příprav projektu stavby kulturního a vzdělávacího centra v letních měsících roku 2009. Prostřednictvím šesti kopaných sond se podařilo detailně zdokumentovat antropogenní terény o průměrné mocnosti kolem 4,50 m, dokládající kontinuální osídlení místa od sklonku raného středověku do současnosti. Realizací sond byl, vedle staticko-architektonického cíle zaměřeného na podobu a reálný stav stavebních konstrukcí objektu, sledován též cíl památkový, umožňující přesněji specifikovat archeologický potenciál lokality, a to včetně stanovení všech rizik spojených s jejich odstraněním. Celkově bylo rozebráno cca 100 m³ historických terénů a získáno více jak 5000 movitých nálezů. Skupina čtyř sond byla situována do prostoru severní části rajského dvora, dvě pak byly realizovány v severním ambitu.

Nejmladší archeologické situace, vyjma recentních zásahů inženýrského charakteru, reprezentovaly kontexty spojené se vznikem a postupným vývojem objektu dominikánského kláštera a jeho dvora v 17. – 20. století. Jejich mocnost kolísala od 1 do 2 m (191,20 – 189,20 m). Disproporce v mocnosti těchto v převaze heterogenních navážek se stavebním odpadem souvisí s vyrovnáním původně výškově členitého terénu, který zde byl před vznikem kláštera. Vlastní klášterní stavbu reprezentovaly především masivní základy pilířů ambitu zahlubené hluboce do podložních sedimentů. V některých pilířích byly druhotně využity starší architektonické články. S klášterní budovou ve své nejmladší etapě výstavby souviselo i těleso mohutné cihlové kanalizace. Svou funkci musela plnit až do doby moderní, kdy ji na počátku 20. století nahradila kanalizace trubková. Na podkladě plánu kláštera z roku 1787 víme, že se jednalo o celou kanalizační soustavu protínající areál kláštera včetně jeho severního hospodářského zázemí. Po výstavbě klášterního konventu v 17. století se výška

povrchu rajského dvora a ambitu stabilizovala přibližně na současných hodnotách, které se až na některé výjimky v průběhu minulosti výrazněji neměnily (dnešní hodnoty povrchu ambitu dvora 191,30 – 191,40 m n. m.).

Pod klášterním horizontem se nalézaly výrazně odlišné situace, spojené s rozdílným využitím jednotlivých částí dnešního klášterního areálu. Prostor blíže ke kostelu sv. Jiljí zaujímal v závěru středověku a v časném novověku farní hřbitov, jehož pozůstatky byly detailně prozkoumány v jedné ze sond. Hřbitovní okrsek zde za dobu své existence vytvořil přes 1 m mocný hrobový horizont obsahující doklady intenzivního pohřbívání (188,80–190,00 m). Na nevelkém prostoru sondy o ploše 4 m² bylo zachyceno na 18 hrobových jam a vyzvednuto na 17 kosterních ostatků. Ve většině případů se jednalo o pohřby v natažené poloze hlavou orientované ve směru západ - východ. Pouze v nejmladších úrovních byly zaznamenány stopy po dřevěných rakvích (zbytky dřeva, hřebíky). Většina zemřelých byla uložena bez osobní výbavy, výjimku představovaly pouze drobné oděvní doplňky v nejmladších hrobových horizontech (pohřební čepec, čelenka). Vlivem častého pohřbívání zde postupně docházelo k opakovanému narušování starších hrobů. Dokladem jsou vícenásobné superpozice hrobových jam. Některé z nich byly po určité době znovu otvírány a doplňovány o pohřby mladší (rodinné hroby?). Postupem doby se zde vytvořil mocný, materiálově strukturovaný hřbitovní horizont, tvořený polohami hrobů v několika úrovních (princip tzv. etážového pohřbívání). Datování provozu této části hřbitova vychází z časového zařazení keramického materiálu získaného z odpadní vrstvy bezprostředně předcházející vzniku základu hřbitovního horizontu a následně několika málo pohřebních doplňků vyzvednutých z nejmladší hrobové vrstvy. Na tomto základě lze tak vymezit časový interval pohřbívání od 15. století do počátku 17. století. Ukončení provozu hřbitova v daném místě lze celkem spolehlivě dát do souvislosti s rozsáhlými zemními a následně stavebními pracemi na výstavbě dominikánského kláštera po roce 1626.

Ve stejném období, kdy na jižní straně zkoumané plochy byl v provozu hřbitov, na severní straně pozemku probíhal běžný sídlištní vývoj spojený s domovní zástavbou a jeho zázemím. Vedle horizontu navážek, jejichž vznik souvisel s pokračujícím řízeným nárůstem terénu v nezastavěném prostoru vymezeném domovní zástavbou (četné polohy stavebního odpadu z přestaveb domů), se podařilo ve dvou sondách zachytit ve stejné výšce pochozí povrch upravený říčními valouny a křemenci (niveleta povrchu kolem 189,20 m). Vzhledem ke stejné stratigrafické pozici obou situací je vysoce pravděpodobné, že se jedná o identický objekt, který můžeme interpretovat jako zpevněnou cestu (doloženou i písemně), probíhající napříč domovním blokem mezi ulicemi Husovou a Jilskou. V době své existence lemovala cestu domovní zástavba, po níž zde zbyla masivní obvodová zeď z lomové opuky na maltu.

Období pokročilejší etapy vrcholného a pozdního středověku se v nálezové situaci projevilo pouze v menší míře. Nejvýraznější nález z této epochy představovala kamenná dlažba z kvalitních vápencových kostek, zachycená v západní části dnešního rajského dvora. Pečlivě upravená dlažba pokrývala celou plochu výkopu a přiléhala ke staršímu zděnému nároží (povrch 188,40 m). Dlažba po dobu svého využívání stabilizovala úroveň terénu. V kontextu s historickými ději v těchto místech, kdy je průběh 14. století spojen s výstavbou gotického kostela sv. Jiljí, je možné vznik a funkci dlažby pracovním spojit s touto stavbou (cesta nebo veřejný prostor před severním vstupem do kostela). Takto upravený povrch však neměl dlouhého trvání. Již v průběhu 15. století dlažbu překryl hřbitovní horizont.

Spodní partie historického nadloží byla tvořena obsahově heterogenním souvrstvím s objekty o mocnosti cca 2 m (188,80–186,80 m). Ve svrchní partii převažovaly nesourodé zeminy, tvořené převážně písčitéjším materiálem s opukou a maltou. Jejich vznik lze spojit s rozsáhlými výkopy a přesuny vytěženého materiálu v souvislosti s intenzívními stavební činností v místě. Tento proces byl názorně zachycen v jedné ze sond, kde postupně rostoucí sídlištní souvrství v ostrém přechodu nahradilo cca 1 m mocné zvrstvení navážek a násypů z heterogenních písčitých hlín a přemístěných podložních sedimentů. Doklady intenzívně a kontinuálně se vyvíjející zástavby se podařilo zdokumentovat i v dalších sondách. Jednalo se o horizontální sekvence postupně narůstajících úrovní různě upravených povrchů (podlah) v interiéru staveb. Vedle zvrstvení s převahou tenkých vrstviček organických provozních nečistot následně překrytých podlahou z dřevěných fošen byla dokumentována též situace v interiéru blíže neznámé stavby, která měla podlahovou úroveň upravenou z malty. Na základě keramiky bylo možné uvedené situace zařadit již do období oběhu vrcholně středověké keramiky průběhu 13. století (červeně malovaná keramika, archaická okruží). Spodní partie souvrství již vykazovala známky spontánního nárůstu terénů se zvýšeným podílem organického odpadu a keramiky raně středověkého stáří (archaické a klasické zduřelé okraje, rozhraní 187,50 m). Početnější přítomnost zahloubených objektů svědčí o nárůstu osídlení, existenci stabilní zástavby a dalších sídelních aktivitách. Mezi doklady zástavby náležely situace mělce zahloubené stavby s rovným dnem. Na jejím dně se v průběhu provozu uložily velice tenké vrstvičky provozního – životního odpadu. Na základě analogií se můžeme domnívat, že měla dřevěnou konstrukci, snad sloupového nebo roubeného typu s hliněnou omazávkou. Stavba zanikla nejspíše požárem, jak dokládají uložení překrývající interiér stavby obsahující uhlíky a vypálenou mazanici.

S aktivnější sídelní činností souvisí též nález torza rozměrného objektu. Jeho výplň tvořily uložení písčitohlinitého původu, obsahující ve velkém množství po celé ploše objektu volně rozptýlené kusy přepálených porfyrů a diabasů. Pouze na základě vysokého stupně výpalu vrstev u dna a zvýšené koncentrace specifických hornin v jeho kontextu, využívaných ve středověku pro své tepelné akumulaci schopnosti, můžeme uvedené torzo přiřadit do širší skupiny objektů pyrotechnologické povahy, snad pece. Keramický materiál ze zásypu datuje její zánik do průběhu první poloviny 12. století. Pec byla po svém zániku následně narušena menšími objekty, z nichž jeden obsahoval důležitý doklad pro datování uvedené situace v podobě denárové ražby z druhé vlády českého knížete Vladislava I. (1120-1125). Důležitým svědectvím zásahu přírodních činitelů do sídelního procesu v průběhu této periody je dokumentace zřetelného povodňového sedimentu, který je neklamným dokladem raně středověké vltavské povodně do prostoru údolní vltavské terasy VIIc (povrch 187,34 m).

Nejstarší doklady osídlení jsou spojeny s nevýrazně stratifikovaným horizontálně uloženým souvrstvím o mocnosti 0,20-0,40 m, uloženým na povrchu říčních náplavů v prostoru terasového přehloubení, případně na povrchu půdního horizontu situovaného již mimo tuto depresi. V převaze se jednalo o homogenní prachové až písčité humózní hlíny s příměsí drobného sídlištního odpadu. Do přírodního podkladu se pouze ojediněle zahlubovaly mělké a rozměry nevelké objekty typu sloupových jam. Nejstarší antropogenní aktivita zde svou činností místy kontaminovala i povrch přírodních sedimentů. Opět pouze v menšině se zde nalézaly zahloubené objekty typu menších jam, případně kúlových jamek. Absence hustější struktury sídlištních objektů dokládá, že se toto místo nalézalo spíše na periférii nejstaršího staroměstského jádra osídlení situovaného směrem k řece.

Nárůst nejstaršího souvrství datujeme na základě přítomnosti keramických zlomků nádob s vyspělou kalichovitou profilací, souběžně jdoucí s deriváty této skupiny. Nevelké soubory této keramiky doplňuje též nově nastupující skupina tzv. románské keramiky s archaicky zduřelými okraji. V absolutní dataci lze tak počátky osídlení rámcově zařadit již do závěru 11. století.

Geologický podklad místa tvořily ve všech sondách kvartérní fluviální náplavy vltavské terasy stupně VIIc, místy s vyvinutou hnědou půdou. Lokalita se nachází v místech mírného přehloubení před vyšší terasou VIIIb. Tato mělká deprese se projevila i při dokumentaci zjišťovacích sond. Její mladší sedimentární výplň se petrografickým složením zřetelně odlišovala od svého okolí. Svrchní úroveň přírodního podkladu byla zastižena na niveletách 186,70–186,94 m.

Jaroslav Podliska, NPÚ HMP

KAROLINY SVĚTLÉ PPČ. 1136

Oprava přípojky kanalizace v dubnu a květnu 2009 před čp. 313/I při ústí Bartolomějské ulice zachytila před severozápadním nárožím domu hrobové nálezy. Při nehlášeném hloubení šachty byl stavbou narušen hrob. Výzkum torza kostrového hrobu přinesl objevení i dalších roztroušených kosterních pozůstatků několika jedinců ve stavební jámě, jejíž nadložní terény byly značně poničeny recentními zásahy spjatými i s původní přípojkou kanalizace v místě nové šachty. Na sypkém písčitém podloží (190,10 m n.m.), do něhož byl vykopán hrob, chybí tmavé jílovitopísčité náplavy. Na jejich absenci mohla mít podíl denudace zdejšího svažitého terénu terasy VIIa v blízkosti toku Vltavy, ale i intenzivní antropogenní činnost, jak dokládají dokumentované profily na stěnách šachty.

Od pasu dolů zničený kostrový hrob se západovýchodní orientací (ve stěně zůstala narušená partie pravé strany pánevní a ruky, horní část skeletu pokračovala mimo šachtu) v severní stěně stavební jámy patřil podle antropologického výzkumu dospělému muži, vysokému 169 ± 5 cm. V souboru dalších izolovaných kosterních pozůstatků získaných z vyhloubené šachty (v překopaných partiích šterkopískového podloží a v zásypech recentních výkopů inženýrských sítí ve stěnách šachty) a z dříve vykopaného materiálu stavbou (ze sběru ve výkopku v kontejneru i z prohlídky dočasné skládky této stavby v areálu PVK) bylo identifikováno dalších nejméně 13, maximálně však 34 jedinců.

Hrobová jáma dosahující hloubky nejméně 50 cm a vykopaná do sypkých hrubozrnných terasových písků, neobsahovala žádný datovatelný materiál. Radiouhlíkové datování vzorku kosti z poničeného mužského hrobu poskytlo hlavní interval kalibrovaného/kalendářního stáří 893-1218 (A. D.) s pravděpodobností 95%. Datování kosterních pozůstatků z izolovaných nálezů, konkrétně nalezené kosti ze zásypu mladšího sídlištního objektu ve stěně šachty, přineslo hlavní interval 808-1186 s pravděpodobností 94%. Z výpočtu váženého středního radiouhlíkového stáří obou spojených vzorků byl blíže vymezen interval kalibrovaného/kalendářního stáří 936-1163 s pravděpodobností 89%. Z výše užitých metody datování plyne zařazení alespoň některých zdejších hrobů do raného středověku.

Obraz intenzivního pohřbívání v těchto místech, jak dokládá nález hrobu a další determinace nejméně 13 jedinců na ploše menší než 6 m², doplňuje dřívější objev hrobu z roku 2006 (PSH 35, 2007, 333). Rovněž v tomto případě byl neohlášenou šachtou pro rekonstrukci kanalizace, a to ve vzdálenosti pouhých dvou metrů severně od nynějšího referovaného nálezů, zničen hrob. Z hrobu bez dalšího datovatelného materiálu zbyly před po příchodem archeologů v podstatě jen lebka a pár krčních obratlů. Lze předpokládat, že zde byly stavebními výkopy zničeny beze stopy i další hroby, neboť před domem čp. 304/I v ústí Bartolomějské ulice do ulice Karoliny Světlé byly lidské kosterní pozůstatky nalezeny při výkopech již v roce 1975. Soubor lidských kostí patřících několika jedincům byl antropologicky zpracován v Archeologickém ústavu dokonce již v roce 1956 a pocházel z vlastního objektu čp. 313/II, kde byl získán bez archeologické asistence při stavebních pracích ve sklepích. Jihovýchodně od nynější opravované přípojky kanalizace, na protější straně ulice Karoliny Světlé, byl v roce 1974 před domem čp. 1019/I nalezen ještě větší soubor lidských pozůstatků z vícero pohřbených osob. Tento poslední nález byl připisán zaniklému hřbitovu u zbořeného kostela sv. Štěpána ve zdi (pod čp. 315/I a 1019/I).

Z uvedené relace nálezů řady lidských kosterních pozůstatků v této lokalitě plyne, že toto výše položené území terasy VIIa nad nejstarším pravobřežním jádrem staroměstského osídlení bylo v blízkosti svahu terasy využito k pohřbívání zemřelých již v raném středověku a později ohrazený hřbitov se svatoštěpánským kostelem a jeho neznámými předchůdci byl zřejmě jeho pokračovatelem. V případě raně středověkého pohřebiště v okolí ulic Karoliny Světlé a přilehlé Bartolomějské nevíme z ojedinelých hrobových nálezů, jaký měl rozsah a podobu. V každém případě ze řadí k podobným funerálním lokalitám, které podél hrany vyšší terasy VIIa v raném středověku skupinami hrobů nebo většími pohřebišti obklopily ve vhodné poloze nejstarší staroměstské osídlení.

Okolí někdejšího kostela sv. Štěpána poskytuje pro toto pohřebiště, nebo pro raně středověké pohřbívání vůbec, poměrně vhodnou a rozsáhlou plochu na západě ohraničenou hranou terasy nad nivou Vltavy (s cestou od jihu k brodu v trase ulice Karoliny Světlé). Na východě zase končí pod jižní frontou Bartolomějské ulice dalšími dvěma předpokládanými severojižními cestami raně středověkou aglomerací, které měly své pokračovatelky i ve vrcholném středověku, z nichž jedna byla zastižena i archeologicky (PSH 37, 2009, 458-459). K tomuto závěru je možné doplnit, že pod střední částí jižního bloku kolem Bartolomějské ulice, teprve až východně za těmito výše vzpomínanými cestami, se rozkládalo pohřebiště cizího obyvatelstva – židovský hřbitov z 10. století, objevený I. Borkovským jako pohřebiště cizích kupců v roce 1936 v objektu čp. 310/I.

Konečně také známá stříbrná náušnice navlečená na stříbrné esovité záušnici jakožto jediné šperky, které se dodnes zachovaly ze souboru „asi 10 filigranních prolamovaných cetek arabské práce, z nichž nejpěknější na kroužku“, které získal v 90. letech 19. století spolu s informací o dvou hrobech J. L. Píče pro sbírky Národního muzea, přičemž „ostatní se ztratily na policejním ředitelství“, nepocházejí z Borkovského pohřebiště cizích kupců, resp. z židovského hřbitova v čp. 310/I, nýbrž spolu s již bohužel ztracenými šperky z dnešního čp. 314/I (bývalého čp. 313/I), případně z čp. 312/I při západním konci Bartolomějské ulice. Oba jmenované domy byly zbořeny v roce 1898 a nové policejní ředitelství do tehdejší Konviktské ulice bylo rozšířeno o nově postavený dům čp. 314/I v letech 1899-1900. Není jen dosud jisté, zda již v té době byl současně nově vystavěný další sousední dům čp. 312/I součástí

nového policejního ředitelství, nebo se jí stal až na počátku 20. století, neboť na konci předcházejícího století byl ještě v soukromých rukou. To se však mohlo logicky týkat stavu do jeho zboření v roce 1898. Jinými slovy zde výše vzpomínané výjimečné šperky z hrobové výbavy byly nalezeny v blízkém okolí (ve vzdálenosti asi 30-60, maximálně však 100 m) nově zjištěných hrobů v ulici Karoliny Světlé při ústí Bartolomějské ulice. Měly by tak náležet k výše vymezenému funerálnímu území táhnoucím se odtud dále k západu. I tak zůstává nevyřešený jeden problém, a to, že šperky byly „arabské práce“, když samozřejmě automaticky uvažujeme v tomto případě o pohřební aktivitě domácího obyvatelstva.

Petr Starec,
MMP

KLEMENTINUM ČP. 190/I, ZRCADLOVÁ KAPLE

Výzkum byl vyvolán stavební akcí „1. etapa revitalizace Klementina“. V souvislosti s touto stavbou došlo k zemním zásahům jak v severovýchodní části areálu bývalé jezuitské koleje, tak i jejím těsném sousedství - v Platněřské ulici a na Mariánském náměstí. Výzkum realizovaný v roce 2010 se sestával z více dílčích akcí. Plošně největší byla vyvolána prohlubováním stávajícího sklepa pod Zrcadlovou kaplí o cca 0,80 m. Výzkum přinesl informace o sídelním vývoji místa, které je ohroženo stavební činností. Byla potvrzena bohatá stavební historie a odhaleny novověké a středověké sídlištní aktivity (zděné konstrukce a zahloubené objekty různé funkce). Doložen byl též složitý geologický a geomorfologický vývoj lokality, který patrně ovlivnil i zdejší postup osídlení. Protože při barokní výstavbě byl vyhlouben pod Zrcadlovou kaplí rozsáhlý sklep, došlo tak již na počátku 18. století k odstranění kompletní partie středověkého nadloží, tj. jak různých objektů a konstrukcí, tak sídlištních vrstev, které se zde uložily od počátku osídlení tohoto místa v raném středověku. Odstraněny byly i svrchní vrstvy podloží. Zkoumány zde tak mohly být pouze nejspodnější partie zahloubených objektů. Nejstarší dochované intaktní situace je možno na základě několika zlomků keramiky s archaicky zduřelým okrajem datovat do 12. století s tím, že v druhotném uložení zde byla nalezena i keramika 10. – 11. století (nádoby s kalichovitě profilovaným okrajem). Horizont 12. století byl reprezentován skupinou zahloubených objektů, převážně kúlových jam nalezených v centrální části zkoumané plochy. Objekty dokládají existenci dřevěných kúlových konstrukcí, které zde byly postaveny na sklonku raného středověku. Vrcholně středověký horizont byl zastoupen několika kruhovými jámami interpretovanými jako odpadní (fekální) jímky. Na základě nálezů keramiky z jejich výplně je možno předpokládat, že byly zaplňovány v průběhu 14. století. Do vrcholného středověku náleží i studna vyzděná z břidlicových kamenů, která po zániku své primární funkce sloužila též jako odpadní jímka. K výjimečným nálezům patří dva, až na úroveň spodní vody vyhloubené, pravoúhlé objekty s kamennou konstrukcí. První z nich byl vyzděn z břidlicových kamenů spojených hlínou. Měl čtvercový půdorys, na třech stěnách se dochovaly funkčně obtížně interpretovatelné výklenky. Právě ve výplni tohoto objektu byla nalezena specifická skleněná nádoba - kutroľ. Druhý objekt byl větší, známe však pouze jeden jeho rozměr, který činil 4,70 m. Vyzděn byl z lomové opuky za použití břidlice. Oba tyto objekty interpretujeme jako velmi rozměrné odpadní jímky. K horizontu raného novověku náleželo množství základových konstrukcí staveb zaniklých v souvislosti s výstavbou barokní Zrcadlové kaple (původně označovaná jako Mariánská oratoř větší latinské kongregace) postavené v letech 1719 – 1722. V některých objevených zdech byly

druhotně použity četné starší architektonické prvky (gotická klenební žebra, barokní eventuelně renesanční ostění portálu) i mlýnské kameny.

Jan Havrda, NPÚ HMP

KLEMENTINUM ČP. 190/I, VÝCHODNÍ DVŮR

V červenci 2010 proběhl v rámci areálu výzkum na východním dvoře, vyvolaný hloubením rýhy pro novou kanalizační přípojku (délka 10,50 m, orientace východ - západ). Její dno bylo v hloubce 1,70–2,40 m. V realizovaném výkopu se ukázalo, že přímo pod recentním povrchem v hloubce 0,30–0,50 m se nalézá nevysoký pozdně středověký horizont, zakonzervovaný výstavbou dnešního areálu na počátku 18. století. Pod ním jsou dochovány vrcholně a raně středověké situace. Nejstarší objekt byl zachycen na východním konci výkopu pro kanalizaci, který začínal u Zrcadlové kaple a směřoval doprostřed dvora. Ve výplni raně středověkého objektu se nalézala keramika s kalichovitou profilací okrajů (10.–11. století). Výška povrchu podloží byla zjištěna pomocí ručního geologického vrtáku na niveletě až 187,00 m (na východním konci sondy) a 186,70 m (na západním konci sondy), tj. v hloubce 2,30–2,80 m. Druhý výkop na východním dvoře byl situovaný nedaleko od průjezdu na Mariánské náměstí a souvisel s opravou vodovodu, který se nalézal v hloubce 2,50 m. Protože výkopové práce probíhaly ve vrstvách v minulosti narušených, bylo možno pouze v úzkém sloupci v jihozápadním rohu sondy dokumentovat historické zvrstvení terénu, a to v intervalu 188,30–186,83 m. Z dokumentovaného souvrství (celkem 8 horizontálních vrstev) se podařilo ze dvou vrstev získat nečetný datovací materiál - kromě hrudek malty i drobné zlomky vrcholně středověké keramiky (14. – 15. století), ale vzhledem k torzovitosti dochované situace nelze určit, zda se jedná o navážkové vrstvy či o výplně zahloubených objektů.

Jan Havrda, NPÚ HMP

KLEMENTINUM ČP. 190/I, VÝCHODNÍ ČÁST SEVERNÍHO KŘÍDLA

V roce 2010 byla provedena archeologická dokumentace ve sklepě (polozahloubeném suterénu) severního křídla barokního komplexu, které se nachází mezi Platněřskou ulicí a východním nádvořím areálu. Sonda byla realizována v místě liniového výkopu pro novou kanalizaci (délka 14 m) a výkopu pro revizní šachtu o ploše cca 1,30 x 2 m. Zaznamenány zde byly sídlištní aktivity od konce 11. do počátku 18. století včetně zahloubených objektů a středověkých zděných konstrukcí. Dále bylo při rekonstrukci podlahy v polosuterénní místnosti východní části severního křídla Klementina odkryto rozměrné kamenné koryto. Sledováno mohlo být v délce 3,50 m. Na jihu ho překračovala jižní obvodová zeď zmíněného křídla Klementina a jeho pokračování lze očekávat pod východním nádvořím areálu, a to v hloubce pouze 1,90 m. Protože ale bylo položeno ve výrazném spádu (od jihu k severozápadu), lze předpokládat, že dále směrem k jihu, uprostřed východního nádvoří je uloženo v hloubce menší než 1 m. Konstrukce v podobě mělkého, 105 cm širokého koryta byla sestavena z mohutných pískovcových článků. Použitý pískovec byl hrubozrný, šedobílý. Celkem mohlo být dokumentováno 5 nestejně velkých segmentů. Uprostřed každého kamenného segmentu bylo vytesáno koryto široké 71 cm a hluboké 17 cm. Konstrukce koryta, které bylo původně zaklenuto cihlovou klenbičkou, je současná s jižní obvodovou zdí severního křídla Klementina. Svědčí o tom obdobný sklon předzákladu a

koryta, stejná malta a stejný formát cihel. Konstrukci interpretujeme jako trativod odvádějící vodu z prostoru východního nádvoří do kanalizace v Platnéřské ulici.

Jan Havrda, NPÚ HMP

KLEMENTINUM ČP. 1040/I, KUCHYŇSKÉ KŘÍDLO

Sonda byla situována v suterénu křídla, které se nachází mezi Hospodářským dvorem a Révovým nádvořím. Výzkum byl vyvolán budováním čerpadlové jímky. Přímo pod podlahou suterénu se nalézaly raně středověké sídlištní situace. Nejstarší dokumentovaný horizont byl datován keramikou s kalichovitou profilací okraje (druhá polovina 10. - počátek 11. století), mladší horizont pak keramikou s archaicky zduřelým okrajem (konec 11.-12. stol.). Objeveno bylo též několik zahluubených objektů. Jeden z nich interpretujeme jako torzo železářské metalurgické šachtové pece. K dokladům metalurgie patří zlomek železné rudy - limonitu, zlomek dyzny a železářská struska. V mladších vrstvách byly nalezeny slitky barevných kovů s obsahem mědi. Nálezy je možno považovat s určitou mírou pravděpodobnosti za doklad výroby či zpracování neželezných kovů na lokalitě. Patrně do vrcholného středověku lze zařadit dvě základové zděné konstrukce. Jednalo se o mohutnou zeď z lomové opuky pojené maltou. Vzácně se v hmotě zdi objevily i drobné úlomky cihel. Šířka zdi, která měla severojižní orientaci byla 1,80 m. Kolmo na ní se nalézala subtilnější zeď široká 0,80 m.

Jan Havrda, NPÚ HMP

KLEMENTINUM ČP. 1040/I, ZÁPADNÍ ČÁST SEVERNÍHO KŘÍDLA KLEMENTINA

V roce 2009 byl proveden dohled při realizaci horizontálních vrtů pro vodovodní potrubí, které prošly nepodsklepenou částí suterénu severního křídla Klementina, v těsném východním sousedství středověkého kostela sv. Eligia, jehož pozůstatky se snad nacházejí ve hmotě jezuitské koleje. Vrty prošly nepřístupným prostorem zaplněným sutí a narušily několik zděných konstrukcí patrně předbarokního stáří. Jejich souvislost s v pramenech popisovaným kostelem však není zřejmá. Spíše se jedná o subtilnější zděné objekty.

Jan Havrda, NPÚ HMP

KOSTEL PANNY MARIE PŘED TÝNEM

Ve dnech 15. 11.–19. 11. 2010 proběhla mediálně velmi sledovaná akce otevření hrobky Tychona Brahe. Celou akci vyvolali a několik let připravovali dánští odborníci v čele s dr. Jensem Vellevem, profesorem Aarhuské university. Garantem archeologické části projektu se stal archeologický odbor NpÚ HMP. Vyzvednutí ostatků bylo realizováno v průběhu prvního dne výzkumu. Po restaurátorském vyjmutí novodobé náhrobní desky byl archeologicky odhalen rub klenby hrobky, její prostor prozkoumán minikamerou a vybráno místo k otevření. Uvnitř hrobky byla zjištěna velmi dobře zachovaná cínová rakev, v níž od roku 1901 měly spočívat ostatky Tychona Brahe, dále jednotlivé dřevěné prvky rakví v různém stavu dochování a hrubě zarovnaný povrch zásypu hrobky, tvořený stavební sutí (úroveň cca 192,60 m). Zatímco cínová rakev a její obsah byly v průběhu týdne předmětem antropologického průzkumu v Národním muzeu, v samotné hrobce probíhal rozsahem nevelký výzkum zaměřený na dokumentaci stavební podoby hrobky a poznání horní části zmíněného zásypu s pozůstatky Brahovy manželky. Celkové zakončení akce spojené s opětovným uložením

ostatků a uzavřením hrobky proběhlo na sklonku pracovního týdne v rámci slavnostní bohoslužby.

Výzkumem bylo zjištěno, že pohřeb Tychona Brahe (†1601) a jeho manželky Kristiny Brahe (†1604) se uskutečnil do starší hrobky, která byla v době obou pohřbů do značné výšky zasypaná stavebním odpadem s ojedinělými úlomky lidských kostí, které podle předběžného antropologického hodnocení patřily většímu počtu jedinců různého stáří a pohlaví. Vzhledem k rozsahu akce samotný zásyp hrobky zkoumán nebyl. Jeho mocnost však podle drobného sondážního výkopu dosahovala více než 130 cm. Ze zásypu byl získán běžný sídlištní materiál (zlomky kuchyňské keramiky, kuchyňský odpad – zvířecí kosti). Stratifikace celého zásypu a případná přítomnost pohřbů na dně hrobky však zůstala detailně nepoznána. Cínová rakev z roku 1901 s ostatky dánského vědce spočívala na nesouvislém dřevěném platu, složeném z pozůstatku částečně ztrouchnivělých rakví obou jedinců. S pietním přístupem k ostatkům astronomovým kontrastovalo nakládání s ostatky Kristiny Brahe, které byly z podstatné části narušeny a rozptýleny v povrchových vrstvách zásypu hrobky. V této době došlo patrně i k částečnému přemístění a promíchání pohřebních výbav obou jedinců, o čemž svědčí přítomnost několika desítek drobných korálků uložených v roce 1901 do rakve Tychona Brahe, které však podle nálezkové zprávy J. Matiegky, který v té době provedl výzkum a vyzvednutí ostatků Tychona Brahe, původně náležely do výbavy Kristiny Brahe. Na levé (severní) straně hrobky byla následným výzkumem odkryta spodní část dřevěné rakve bez víka se zbytky dolních končetin uložených v anatomické pozici. Horní část její kostry se v době našeho výzkumu již nenalezala v anatomické poloze, ale byla uložena jako změť jednotlivých kostí v zásypu rakve a jejím okolí. Na dně rakve se zachoval otisk horní části její kostry a to včetně reliktní pohřebního šatu a doprovodného textilu. Na její levé noze se nalézalo torzo kožené boty a v zásypu kožená vazba drobné patrně modlitební knížky (5 x 7 cm) a několik drobných korálků z pohřební výbavy.

Samotný lehce lichoběžníkový prostor hrobky (cca 2,27 x 1,74 m) byl svou delší stranou orientován v západovýchodním směru a svými rozměry přesahoval velikost náhrobní desky. Klenba pohřebního prostoru byla segmentová, zhotovená z cihel se stopami dřevěného šalování. Stěny hrobky tvořilo zdivo z lomové opuky s nehojným podílem cihel spojovaných maltou. V západní stěně se nalézaly druhotně použité architektonické články, patrně pozdně středověkého nebo raně novověkého stáří. Dobu výstavby prostoru lze tak klást na sklonek 15. či do průběhu 16. století.

Po dokumentaci prostoru byly druhotně rozházené ostatky Kristiny Brahe identifikovány a sestaveny antropologem V. Kuželkou na dně dochované dřevěné rakve do anatomické polohy a zasypany separační vrstvou. Zarovnané dno hrobky bylo překryto dubovým roštěm a následně dubovými deskami, na které byla při slavnostním uložení umístěna znovu uzavřená a zapečetěná cínová rakev s ostatky Tychona Brahe a nová rakev s dalšími kostmi nalezenými v hrobce. Z předběžných výsledků antropologických pozorování uvádíme se souhlasem týmu vedeného RNDr. P. Velemínským, vedoucím antropologického oddělení Národního muzea v Praze, že v cínové rakvi byla skutečně konstatována přítomnost ostatků staršího jedince mužského pohlaví, což odpovídá osobě Tychona Brahe. V situaci ostatků označovaných za ostatky Kristiny Brahe se skutečně jednalo o pozůstatky jedné starší osoby ženského pohlaví. Z Brahových ostatků byly odebrány vzorky pro následné analýzy, které mají vnést jasno do otázek souvisejících s životem a především smrtí dánského vědce.

KOSTEL SV. HAŠTALA

a) V souvislosti se stavební obnovou sakristie kostela a její předsíně, proběhla na počátku a sklonku roku 2010 archeologická a operativní stavebně historická dokumentace odhalované situace pod stávající dlažbou a to včetně nevelkého zemního zásahu, situovaného na východní straně prostoru, který byl stavbou proveden bez ohlášení. Obnova podlahy přinesla zásah do svrchní partie nadloží, při kterém byla odhalena lokálně narušená úroveň starší dlažby z režných keramických dlaždic v převaze čtvercového formátu, nacházející se jak ve vlastním prostoru sakristie, tak v její předsíni. Oproti současné podlaze byla starší dlažba uložena o 0,30 m níže (povrch cca 190,00 m n. m.). V místech neohlášeného zásahu na východní straně prostoru byl zachycen zděný základ z lomové opuky obdélného tvaru, přisazený na spáru k východní stěně interiéru. Zjištěná dlažba svou pokládkou respektovala základové zdivo a překrývala jeho předzáklad. Vzhledem k bohoslužebnému využívání prostoru v minulosti lze nalezené zdivo interpretovat jako pozůstatek základu oltární mensy. Chronologické zařazení obou nálezů je za současného stavu poznání pouze relativní a vychází ze stavebně historického rozboru stavby, který klade vznik prostoru, původně kostelní kaple, do třetí čtvrtiny 14. století. Odhalená dlažba svým provedením odpovídá jak středověké, tak raně novověké produkci. Faktem však zůstává vzájemná koexistence dlažby a mensy po bližší neurčitelnou dobu. Určitým vodítkem pro její přesnější zařazení, minimálně v prostoru západní předsíně sakristie, je její překrytí přístavkem šnekového schodiště, jehož výstavba je kladena do doby kolem roku 1500. K zániku dlažby a mensy mohlo dojít nejspíše při rozsáhlejší stavební úpravě kostela. Mezi ty nejvýraznější patří obnova stavby po požáru 1689, která probíhala od sklonku 17. do první poloviny 18. století. Uvedenému zařazení by odpovídaly i početnější úlomky malovaných středověkých omítek v navázce mezi starší a mladší podlahovou úrovní, vzhledově totožných s dochovanou výmalbou prostoru sakristie a zlomky skleněných terčíků z okenní výplně. O podobě starších situací, než je prostor sakristie, výzkum informace nepřinesl. Dokumentace hlinitých vrstev pod keramickou dlažbou dokládá antropogenní zvrstvení s přítomností lidských kostí (dno výkopu 189,50 m). Existence hrobů v zázemí starší (románské) kostelní stavby je více než pravděpodobná a nijak nepřekvapuje.

Jaroslav Podliska, NPÚ HMP

b) V únoru 2010 proběhl v presbytáři kostela zjišťovací výzkum, který měl ověřit situaci geomagneticky konstatovaných anomálií. Akce proběhla na žádost zdejší farnosti, když ve sdělovacích prostředcích byla medializována otázka hypotetického umístění ostatků sv. Anežky České v těchto prostorách, několikrát tradovaná v církevních kruzích během 20. století a v současnosti znovu oživená. V tomto smyslu výzkum přinesl negativní výsledky – sonda v ose presbytáře zaznamenaly pozůstatky starších zděných konstrukcí, snad základů oltáře, v sondě při severní zdi presbytáře byla nalezena krypta o rozměrech 4,20 x 2 m a hloubce minimálně 3,60 m s cihelnou klenbou. Výzkum krypty se omezil na kamerový průzkum, který konstatoval v kryptě přítomnost barokních pohřbů v dřevěných malovaných rakvích (v jednom případě s letopočtem 1759). Na východní stěně krypty byl zaznamenán částečně čitelný nápis, datující vznik krypty na počátek 17. století a její pravděpodobnou

úpravu v pokročilém 17. století. Výzkum nenalezl žádné stopy, které by bylo možné spojovat s přítomností Anežčiných ostatků a nenarazil ani na relikty románské fáze zdejšího kostela.

Okamžité ověření výsledků geofyzikálního průzkumu archeologickými sondami znovu dokládá závažnost problematiky interpretace geofyzikálních dat. V tomto konkrétním případě se sondou před oltářem potvrdila geofyziky avizovaná absence dutiny případného prostoru pro uložení ostatků, nicméně nebyla zjištěna ani přítomnost řady zdív, které byly následně výkopem odkryty a které sousedily s kontrastním prostředím sypkých heterogenních zásypů. Podobně tomu bylo i v sondě při severní stěně – geofyziky konstatovaná anomálie byla potvrzena, ale nejednalo se zde o souvislou desku, jak byl výsledek měření interpretován, ale o lehce vyklenutou cihlovou klenbu. Místo avizované dutiny o rozměrech v žádném směru nepřesahujících 0,5 m byla zjištěna nezasypaná rozměrná hrobka (4,20 x 2,00 x min. 3,60 m). Tyto skutečnosti potvrdily vysokou obtížnost interpretace výsledků geofyzikálního měření v komplikovaném prostředí podzemí historického města s množstvím vrstev, zdív a novodobých zásahů. V případě podobných průzkumů se jeví maximální důležitost seriózního a fundovaného vyhodnocování výsledků uskutečněných měření. Tendence spoléhání na stále modernější a stále dokonalejší přístroje nemůže fungovat bez zdokonalování a zkvalitňování lidského faktoru.

*Zdeněk Dragoun - Jaroslav Podliska, NPÚ
HMP*

MARIÁNSKÉ NÁMĚSTÍ PPČ. 1105

Při opravě dešťových svodů Klementina byly v roce 2010 vyhloubeny dva výkopy a z nich byly raženy štoly směrem k hlavnímu kanalizačnímu řadu. Prvním z nich byl výkop pro dešťový svod situovaný jižně od průjezdu z náměstí do Klementina. Výkopové práce probíhaly v místech stávající dešťové kanalizace a z větší části tak zasahovaly do již jednou překopané archeologické situace. Takřka rovnoběžně s dnešní uliční frontou se v odstupu 0,40 m k východu nalézala lineární zděná konstrukce v podobě 1,10 m široké zdi z lomové opuky. Při ražbě štoly směrem k východu pod Mariánským náměstím bylo narušeno až jeden metr mocné kamenité souvrství, které se skládalo z poloh říčních valounů i poloh valounů s úlomky opuky, které byly proloženy vrstvami hlíny. Souvrství lze interpretovat jako komunikační horizont vzniklý opakovaným zpevňováním povrchu komunikace. Pod dlažbami se nalézal souvislý hřbitovní horizont. V obtížných podmínkách úzké ražené štoly se podařilo identifikovat šest navzájem se porušujících hrobů. Jednotlivé hrobové jámy byly dokumentovány převážně na svislých profilech a pouze velmi omezeně i v půdoryse. V jednom z hrobů byly nalezeny dvě záušnice o průměru 34 mm. Záušnice tohoto typu a velikosti je možno zařadit do 12. století s možným přesahem do konce 11. století i do počátku 13. století. Raně středověké hroby, nalezené přímo před východním průčelím Klementina, lze přiřadit k hrobům nalezeným jižně od kostela Panny Marie Na Louži.

Druhý výkop pro dešťový svod byl situovaný severně od průjezdu z náměstí do Klementina. Pod dlažbou chodníku se nalézalo 1,20 m mocné souvrství navážek a výplní výkopů pro inženýrské sítě. V hloubce 1,50 m (niveleta 187,87 m) se nalézala vrstva křemencových kamenů, kterou lze interpretovat jako zpevnění povrchu komunikace či veřejného prostranství. Pod touto vrstvou se již nacházely středověké situace. Horizont 14.

století reprezentují sídlištní vrstvy a torza nevelkých, obtížně interpretovatelných zahloubených objektů. Na kótě 187,70 m se nacházela další kamenitá vrstva, opět patrně zpevnění pochozího povrchu. Pod kameny byla odkryta tenká, souvislá vrstvička malty, doklad stavební aktivity (niveleta 187,48 m). Malta překryla sídlištní souvrství s nálezy z druhé poloviny 13. – první poloviny 14. století. Za zmínku stojí nález úlomku bahenní železné rudy. Ve výšce 187,00 m se nalézala vrstva opukové drti, dokládající snad stavební činnost v tomto prostoru. Nečetné nálezy keramiky z ní a z vrstvy pod ní je možné zařadit do 12.–13. století. Výkopové práce se zastavily na výrazné vrstvě propálené písčité hlíny (niveleta 186,80 m), mocné 0,15–0,20 m. Vrstva zaujímal celou plochu sondy. V jihovýchodním rohu sondy bylo dokumentováno torzo výrobního objektu, původně patrně kruhového tvaru, v podobě propálené hlíny s četnými kameny (říční valouny, diabas) se stopami ohně. Patrně se jedná o dno snad potravinářské pece. Datování je pro absenci nálezů problematické. Z hlediska stratigrafie můžeme uvažovat o intervalu 12.–13. století. Ručním geologickým vrtákem byl učiněn pokus ověřit výšku povrchu podloží. Podložní fluvialní sedimenty byly zachyceny v hloubce 3,80 m, tj. na niveletě 185,50 m.

Jan Havrda, NPÚ HMP

KOSTEL SV. MICHALA

Počátkem ledna 2009 proběhl v kostele sv. Michala již v pořadí čtvrtý výzkum, vyvolaný nejnovějším investorským záměrem, který počítá s proměnou stávající budovy v luxusní nákupní galerii s výstavními prostory. Výkopy proběhly na dvou místech. V prostoru bývalé západní románské empory byla realizována revizní dokumentace a o něco východněji byl proveden výzkum v místě projektované výtahové šachty.

V nejzápadnější části hlavní lodi kostela, v technickém prostoru pod současnou podlahou, byly začištěny odkryté situace a provedena nová kresebná a fotografická dokumentace současného stavu základových partií západní empory. Výzkum na tomto místě odhalil již dříve pozůstatky tribuny, kterou dokládají torza omítek, komunikační úroveň (191,60 m) a románské patky podpor empory. Nově objevená starší patka středního sloupu empory má 13 cm vysokou monolitickou bázi o rozměrech 50 x 50 cm a je zhotovena z nazelenalého pískovce. Na ní spočívá spodní část sloupu ze stejného materiálu s oblounem o průměru cca 33 cm. Tuto subtilní konstrukci středního sloupu můžeme s největší pravděpodobností spojit s nejstarší fází výstavby kostela ve 12. století, tehdy ještě jednoduššího s půlkruhovou apsidou. Na ní bezprostředně nasedala mladší masivnější opuková patka, tvořená spodní řádkou vyzděnou z kvádrů a monolitickým článkem, který převáděl spodní kvadratickou partii o straně cca 77 cm do plochy pro sloup o průměru zhruba 55 cm. Ta byla odhalena již V. Humlem v roce 1995 (PSH 30, 1998, 276) a může souviset s dalším románským rozšiřováním kostela. Geologické podloží tvořené povrchem vltavské terasy bylo objeveno na kótě 191,56 m.

Sonda o rozměrech 3 x 4 m byla lokalizována v západní části hlavní lodi kostela. Výkopové práce byly zahájeny na kótě 192,60 m. Bezprostředně pod recentní betonovou podlahou byly vedeny inženýrské sítě v mělkém betonovém kanálu. Pod ním (192,30 m) následovaly zásypy několika novověkých pohřbů (malované rakve s lidskými ostatky, textilem a barevnými kovy), které porušovaly starší vrcholně a raně středověké situace, mezi

nimiž je třeba zdůraznit původní (gotickou?) podlahu kostela tvořenou opukovými deskami (191,70 m). Pod ní bylo odkryto několik vrcholně středověkých pohřbů (191,65 m), včetně dvojité cihlové hrobky orientované ve směru východ - západ. Interiér hrobky samotné nebyl zkoumán. V průběhu terénních prací bylo objeveno celkem 17 kostrových pohřbů. Vrcholně středověké situace porušovaly starší středověké a raně středověké úrovně, včetně vrstev stavební sutí a malty (191,55 m), patrně spadajících do období výstavby románského kostela. Povrch neporušeného geologického podloží, tvořeného slabě vyvinutou půdou byl sledován na kótě 191,50 m n. m.

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

KARLŮV MOST - PŘEDPOLÍ NA KŘÍŽOVNICKÉM NÁMĚSTÍ PPČ. 1110 A 1111

V průběhu roku 2009 a 2010 pokračovaly archeologické práce na akci stavební obnova Karlova mostu a jeho předpolí. Výzkum byl vyvolán opravou povrchu vlastní mostovky se zakončením na vnější straně mostní konstrukce a soustředil se do prostoru staroměstského nástupu na most. Postupně realizovaným výkopem zde bylo odkryto, místy velice mělce uložené, výplňové zdivo mostu a bezprostředně s ním související zbytky dnes již zaniklých stavebních konstrukcí.

Po odstranění současné dlažby, byly nejdříve rozebrány recentní násypy a zásypy výkopů pro inženýrské sítě a to i včetně trasy dnes již historického tělesa plynového potrubí z konce 19. století. O něco níže (cca 1 m od současného povrchu) se již nalézaly jak situace spojené s vlastní konstrukcí mostu (vyzdění mostu a pilíře, relikty původního zábradlí mostu), tak historické terény uložené na vnější straně pilíře a související s dobou jeho vzniku. Mezi historicky doložitelné konstrukce patřil negativ základu tzv. vinařského sloupu se sochou sv. Václava, který v letech 1676 až 1778 stál v ose mostu před vstupem do mostecké věže.

Zásadní zjištění přinesla především dokumentace cca 4 m mocného souvrství, situovaného východně od mostní konstrukce a přiléhající k jeho vnější straně. V odhaleném násypu se střídaly v převaze vrstvy kamenického pískovcového odpadu a organických uloženin (odpadků), které mimo jiné obsahovaly velice důležitý datovací materiál pro určení doby jeho vzniku. Mocné souvrství zde plnilo úlohu sypané zemní rampy, která vytvářela terénní základ nástupu na mostu. Vznik celé situace lze spojit s počátky stavby mostu ve druhé polovině 14. století. Vnější odkrytá strana mostní konstrukce byla formována do podoby stupňovitého zakončení s pečlivou kamenickou úpravou. Na dně dosažené sondy, cca v hloubce 4 m, pak na stupňovité zakončení navazovalo vodorovně uložené těleso zděné opory mostu, jejíž rozsah nebyl vzhledem k rozměrům sondy určen. Původní součástí mostu byla též boční strana prvního mostního pilíře, odhalená na jeho severní straně. Samotné obvodové zdivo tvořily rozměrné kamenicky pečlivě upravené a přesně usazené pískovcové kvádry, ukryté dnes pod příkrovem navážek v blízkosti stávajícího kamenného zábradlí směřujícího ke staroměstské mostecké věži.

Součástí prací bylo i vyhloubení více než 8 m hluboké technické šachty, situované v ose mostu blíže ke Křížovnické ulici (povrch 192,80, úroveň dna 184,20 m). Takřka celá odhalená stratigrafie byla tvořena stavebními navážkami s vysokým podílem kamenického odpadu, které lze opět spojit s tělesem nástupní rampy na most. U dna šachty se nalézala břidlicová zeď o šířce 0,7 m, přisazená kolmo na spáru k další kamenné konstrukci

severojižní orientace (koruna zdi 186,60 m). Funkce a příslušnost zdív starších než je konstrukce nástupu na Karlův most není známa.

Výzkumem se podařilo odkrýt i část historicky známého, avšak stavebně blíže nepoznaného domku, který až do roku 1847 stával na pravé straně nástupu na most. Jednalo se o tzv. strážnici, jednopatrovou budovu sloužící potřebám mostního úřadu (výběr cla). Historické počátky této stavby jsou kladeny do doby barokní. Archeologicky se podařilo zdokumentovat především základové partie jižní části této nevelké stavby přizděné na hmotu mostního pilíře a zachovanou podlahovou úroveň přízemní místnosti, opatřenou cihlovými dlaždicemi. Na jihovýchodním nároží domku byl odkrýt i základ pro mladší umístění již zmíněného vinařského sloupu, který zde stál v rozmezí let do 1778 – 1847.

V roce 2010 se výzkum zaměřily především na plochu vlastního náměstí, včetně přiléhajícího parku se sochou Karla IV. Právě uvedené místo je novostavbou z poloviny 19. století, vytvořenou zaklenutím prostoru nad vltavským ramenem, mezi mostem a budovou křižovníků. Ve zjišťovacích sondách situovaných v západní partii prostoru, byly pod příkrovem novodobých navážek (včetně recentní betonové desky) dokumentovány dosud blíže nepoznané stavební konstrukce. Nejvýrazněji zde vystupovalo masivní zdivo tvořené pískovcovými kvádry, probíhající v přibližně severojižním směru. Bezprostředně na zdivo se vázala opuková konstrukce klenby směřující dále do prostoru náměstí. Ve vztahu k budově křižovnického generalátu se jednalo o výtvořiny mladší, novověké, přizděné na spáru ke staršímu objektu. V prostoru sondy u mostecké věže byl ve spojitosti s výše uvedenými konstrukcemi dokumentován též nevelký, druhotně převrstvený a obezděný úsek zdiva severního pilíře (zhlaví) staroměstské mostecké věže Karlova mostu. Na podkladu současných i dřívějších zjištění lze hodnotit prostor Křižovnického náměstí jako území s vysokých archeologickým potencionálem. Vrchní partie nadloží je zde cca do hloubky 1,5 m tvořena materiálem, výkopy a konstrukcemi recentní povahy. Novodobé povahy jsou též navážky s kolísající mocností 2 – 4 m, spojené se vznikem prostoru náměstí v 19. století (především prostor na západní straně veřejného prostranství směrem k Vltavě). Všechny zděné konstrukce a historické terény situované v hlubších partiích náměstí (především na jeho východní straně), již tvoří součást přirozeně narůstajícího antropogenního nadloží města, jehož mocnost v těchto místech dosahuje až několik metrů (historický břeh).

Jaroslav Podliska, NPÚ HMP

MALÉ NÁMĚSTÍ, U RADNICE ČP. 3/I - 12/I

V rámci zjišťovacího výzkumu na přelomu listopadu a prosince 2009 bylo v propojeném sklepení bloku domů čp. 3-12/I při východní straně Malého náměstí a ulici U radnice realizováno celkem 9 statických sond u zdí sklepů z úrovně stávajících podlah (nadmořská výška 186,00-187,00 m) až na úroveň podloží. Výškový rozdíl mezi podlahami sklepů a dnešním povrchem ulice činí cca 4 m. Umístění sond bylo vytipováno projektanty. Pod stávajícími podlahami většiny suterénů bylo sondami zjištěno převážně geologické podloží tvořené říčními štěrkopísky vltavské terasy stupně VIIb. V menší míře zde byly zachyceny spodní části zahloubených objektů blíže neurčeného stáří a funkce. V několika sondách se pod recentní podlahou dochovaly pozůstatky původního zadláždění sklepních prostorů valounovou dlažbou, a to i ve dvou úrovních. Již snížená úroveň podložního štěrkopísku ve

sklepích se pohybovala v rozmezí výšek 185,60-186,80 m. Původní úroveň půdního typu, který nasedá na podložní štěrkopísek, byla v blízkém okolí lokality zaznamenána již ve výšce 189,35 m n.m.

František Flek - Jaroslav Podliska - Anna Prokopová NPÚ HMP

MASNÁ ČP. 620/I

Záchranný výzkum byl realizován při rekonstrukci kanalizace v červnu a červenci 2009. Celková délka hlavního kanalizačního řadu činila cca 60 m při hloubce 1-3 metry, bylo zde dokumentováno celkem pět řezů. Povrch dokumentovaných řezů se nacházel mezi úrovněmi 190,90 a 190,70 m, dno pak mezi kótami 189,40 a 188,60 m. Pod skladbou současného betonového povrchu (0,10-0,40 m) byla zachycena rozmanitá terénní situace s dochovanými středověkými terény. Vrchní partie dokumentovaného nadloží byly převážně porušeny novověkými výkopy blíže neurčené funkce a recentními inženýrskými sítěmi. V prostoru druhého dvora byla ve výšce 190,60 m zachycena valounová dlažba, která pravděpodobně představovala starší fázi zadláždění dvora domu.

V průjezdu mezi prvním a druhým dvorem byl zachycen líc torza zděné konstrukce z lomové opuky s ojedinělými křemenci pojené vápennou maltou o dochované výši cca 0,20 m (spára 190,10 m). Průběh líce respektoval současnou orientaci průjezdu, patrně se jednalo o pozůstatek starší (středověké?) parcelace. V nižších úrovních byly dokumentovány průběžné vrstvy písčitých hlín a zahliněných písků s příměsí stavebního odpadu (ústěpky opuky, malta, ojediněle úlomky cihel), lokálně i s mazanicí, dále pak vrstvy suťového charakteru s převahou ústěpů opuk a maltoviny (povrch 189,80 m). Ve výkopu na druhém dvoře byly dokumentovány vrstvy zahliněného do cihlově červena propáleného jílu a zetlených a zuhelnatělých dřev, na bázi pak maltovina s úlomky opuk. Patrně se jednalo o blíže neurčenou dřevěnou/zděnou konstrukci, která zanikla požárem.

Řez na prvním dvoře zachytil dvě polohy valounů a valounků, které pravděpodobně představovaly fáze úpravy povrchu dotčeného prostoru (povrchy cca 189,00 a 189,50 m). V případě níže uložené vrstvy je možné uvažovat o zpevnění povrchu zaniklé středověké komunikace, která před vznikem dnešního domovního bloku spojovala dnešní ulice Masnou a Dlouhou, resp. její vyústění do Staroměstského náměstí (PSH 17, 1984, 150). Rámcová datace situací do hloubky cca 1m spadá do novověku, níže uložené vrstvy jsou středověké. Vzhledem k absenci chronologicky citlivého archeologického materiálu není možné dataci blíže upřesnit. V celé délce výkopu nebylo dosaženo geologické podloží.

František Flek - Jaroslav Podliska, NPÚ HMP

NÁMĚSTÍ CURIEOVÝCH ČP. 886/I

V březnu 2010 proběhl v areálu zjišťovací výzkum, když akce byla vyvolána avizovanými stavebními úpravami v suterénu školy. Jedná se o neorenesanční objekt vystavěný v letech 1892 – 1893 na místě bývalého kláštera křížovníků s červeným srdcem, tzv. cyriaků. Řád byl uveden do Čech Přemyslem Otakarem II. roku 1256 a krátce poté se začíná s budováním konventu, jehož centrem se stala trojlodní bazilika sv. Kříže Většího s kaplí sv. Ludmily. Ke

zrušení řádu křížovníků s červeným srdcem dochází na základě rozhodnutí císaře Josefa II. roku 1783. Poté byly sekularizované budovy rozprodány a roku 1890 zbořeny.

Výzkum byl prováděn metodou dokumentace statických sond, jejichž plošný rozsah a umístění vycházely z potřeb archeologa, zatímco míra zahloubení byla dána potřebami investora. Současně probíhal také operativní průzkum stávajících zděných konstrukcí pod vedením M. Kováře. Celkem byla prozkoumána terénní situace ve třech sondách umístěných v suterénu domu (povrch 187,90 m n. m.). Pod stávající skladbou podlah se našlo historické nadloží, které bylo možné dokumentovat do hloubky maximálně 0,90 m pod současným povrchem. Jednalo se vesměs o historická souvrství a výkopy novověkého, popřípadě recentního stáří, pouze v jedné ze sond bylo odhaleno opukové zdivo kvadratického půdorysu (niveleta koruny kolem 187,45 m), při jehož bázi se podařilo zaměřit podlahovou úroveň (187,13 m). Jednalo se o součást původní gotické konstrukce kostela, na jejímž severním boku byla patrná přizdívka, kterou spojujeme s vrcholně barokními úpravami chrámu na počátku 18. století. Při konfrontaci s plány demolovaného klášterního kostela jsme zjistili, že právě v těchto místech probíhala arkádová řada mezi hlavní a jižní boční lodí kostela. Dotčená sonda se našla u západního průčelí budovy, které přibližně odpovídá západnímu průčelí zaniklého kostela. Nelze tedy vyloučit, že se jednalo o poslední z pilířů jižní arkádové řady. Operativní dokumentace stávajících zděných konstrukcí také prokázala přítomnost značného množství druhotně použitých architektonických článků ve zdivu dnešní budovy školy. Je velmi pravděpodobné, že podstatná část těchto prvků pocházela z konstrukcí původního kláštera.

Výzkum prokázal, že se suterénní prostory stávající budovy nalézají nad historickým horizontem, ve kterém jsou z větší části dochovány základy zděných konstrukcí kláštera řádu cyriaků a starší sídelní situace předklášterního osídlení.

*Anna Prokopová, NPÚ
HMP*

NA PERŠTÝNĚ PPČ. 1129

V červenci 2010 byly v rovině západního profilu ručně kopané rýhy inženýrských sítí pod recentními zásepky odhaleny zděné konstrukce náležející původně přízemním partiím domu U medvídků čp. 344/I. Nejstarší a zároveň nejvýznamnější konstrukci představuje jihovýchodní nároží domu postavené z rozměrných pečlivě opracovaných kvádrů. Líc se nachází ve vzdálenosti 35 cm od stávající uliční čáry v hloubce 68 cm pod chodníkem, tj. na niveletě 194,24 m n.m. Odhalená partie líce byla zaznamenána v rámci výkopu, a to pouze do vzdálenosti 115 cm od nároží směrem severním. Je orientován souběžně se starší uliční čarou rovnoběžně s průčelím domu čp. 360/I na druhé straně ulice. Z dokumentované skladby líce byla odkryta jedna vrstva opukového kvádrového zdiva o výšce 38 cm, spolu se svrchní částí vrstvy zdiva pod ní pokračuje na dno výkopu do hloubky 109 cm pod pochozí úroveň chodníku. Charakter zdiva z větších pečlivě opracovaných kvádrů svědčí o poměrně výstavném způsobu provedení domu, které bylo vlastní druhé polovině 13. století. Odhalené nároží významným způsobem přispívá k poznání průběhu uliční čáry ulice Na Perštýně v období středověku a formě zástavby domu U medvídků. Zcela přesně podle již dříve

vyřčených předpokladů vymezuje šířku uličky podél vnitřní strany staroměstského opevnění, která v daném případě byla pouhých 2,6 m.

Matouš Semerád - Veronika Staňková, NPÚ HMP

NA REJDIŠTI ČP. 77/I

V listopadu 2009 byl zahájen výzkum prováděný ve spolupráci s Archeologickým ústavem v souvislosti s rekonstrukcí a prohlubováním stávajících prostor ve východním a v jižním traktu budovy Pražské konzervatoře a výstavbou koncertního sálu v ploše dvora. Při prohlubování divadelního sálu ve východním traktu probíhal výzkum formou dohledu který posléze přerostl v nevelký záchranný výzkum ve třech místnostech v jihozápadním nároží objektu a v centrální chodbě pod jižním traktem hlavní budovy. Na něj navázala další etapa, realizovaná v lednu a únoru 2010 na dvoře. Ta přerostla v rozsáhlý plošný výzkum, který trval do konce června.

Plocha výzkumu na pravém vltavském břehu se nacházela v předpolí staroměstských hradeb a od 13. století byla využívána k ukládání městského odpadu. Sporadická zástavba je v těchto místech doložena ikonografickými prameny až v první polovině 17. století. Nejmladší horizont byl zachycen v prostorách jihozápadního nároží stávající budovy, kde byly dokumentovány mohutné vrstvy uložené zde v souvislosti s výstavbou nábřeží v poslední čtvrtině 19. století.

Pod východním traktem byla odkryta nejstarší zástavba pocházející snad již ze 17., bezpečně z 18. století, která zanikla před výstavbou stávající budovy Pražské konzervatoře na přelomu 19. a 20. století. Jednalo se o základy dvou zděných domů (nároží a část ohradní zdi, uzavírající oba domy do jednoho areálu), tvořících část západní fronty bývalé Sanytrové ulice, jejíž povrch byl doložen nálezy ostrůvků kvalitní valounové dlažby. Severní z nich, z něhož bylo odkryto nároží obytné stavby s dochovanými interiérovými omítkami a barevnou výmalbou a dvorní přístavek, byl obydlím pražského rasa (předtím kata), jehož přítomnost na tomto místě je doložena jak písemnými prameny, tak třemi odkrytými, pod terén zahloubenými kotci s četnými stopami psích drápů v omítce. V ohradní zdi areálu se podařilo doložit původní vjezd do dvora, z něhož byl odhalen mohutný dřevěný práh. K rasovu domu patřila rovněž kontumační stáj pro koně, odkrytá následně výzkumem v ploše dvora. V interiéru jižního domu byly objeveny pozůstatky cihlového technologického zařízení, sloužícího k rozvodu tepla. Výzkumem v místnostech jihovýchodního nároží byla odkryta cihlová pec, patřící k tomuto zařízení, a pozůstatky dvou dalších cihlových pecí, z nichž jedna je datována kolkem na cihlové tvarovce do doby po roce 1845. Přinejmenším jedno z těchto technologických zařízení bylo součástí sušírny prken v Lannově pile a parketárně, fungující v těchto místech někdy od poloviny 19. století do požáru v roce 1878.

Hlavní objem prací byl spojen s výzkumem plochy dvora. V jeho západním koutě byly odkryty pozůstatky dalšího domu (pův. čp. 77), jehož nároží bylo zachyceno již záchranným výzkumem prováděným zde v roce 2008 pracovníky NPÚ HMP. Vedle zbytků severní obvodové zdi byly zjištěny i části vnitřních konstrukcí včetně pozůstatků schodiště vedoucího do sklepních prostor. Datování počátků tohoto objektu je prozatím nejasné, zbořen byl v rámci asanace v letech 1896 - 1899.

Převážná část plochy dvora byla tvořena souvrstvím městského odpadu, ukládaného v těchto místech již od středověku. Odpadní horizont o mocnosti až 8 m byl v souvislosti s požadavky stavby zkoumán jen ve svých svrchních partiích; výzkum se tak zastavil na niveletě datovatelné na základě získaných artefaktů do doby kolem přelomu 16. a 17. století. Mezi obrovským množstvím nálezů vynikají zlomky importované keramiky, kovové předměty a především díky příznivým podmínkám zachované artefakty z organických materiálů (textil, kůže, dřevo), umožňující nahlédnout do vybavení pražských (staroměstských) domácností především na sklonku 16. a v 17. století.

Jaromír Žegklitz, Archaia Praha o. p.

s.

PLATNĚŘSKÁ ULICE PPČ. 1104

Výzkum byl vyvolán opravou kanalizace Klementina, která si vyžádala vyhloubení 5 m hluboké šachty, z níž byla ražená štola směrem do kolektoru, který prochází středem Platněřské ulice. Výkop pro dešťový svod byl situován u obvodové zdi Klementina, přibližně v ose vyústění Valentinské ulice. V místě výzkumu byla většina historického středověkého nadloží zničena výkopy pro dva zaklenuté kanály a další inženýrské sítě. Souběžně se severním průčelím Klementina byl dokumentován základ starší zdi vyzděný z lomové opuky. Její šířka činila 154 cm a prakticky beze zbytku vyplňovala celý půdorys kanalizační šachty. Koruna objevené zdi ležela 55 cm pod patou kamenného soklu barokní koleje. Objevenou konstrukci lze interpretovat jako severní obvodovou zeď staršího domu. Z nálezů vyplývá, že se původní uliční fronta v této části Platněřské ulice nalézala o 2 m severněji vůči dnešnímu Klementinu. Nejstarší partii nadloží v ražené štole tvořila kvalitní valounová dlažba v podobě minimálně dvou vrstev říčních valounů. Z dlažby však nebyly získány žádné artefakty, které by ji umožnily datovat. Pouze na základě nálezů obdobné dlažby při starších výzkumech v Platněřské ulici ji můžeme patrně zařadit k raně středověké komunikaci, jejíž následnicí je právě dnešní Platněřská ulice. Dlažba se nalézá 4,50 m pod dnešní vozovkou.

Jan Havrda, NPÚ HMP

PLATNĚŘSKÁ ULICE PPČ. 1103

V prosinci 2010 a lednu 2011 proběhl výzkum vyvolaný výkopem pro potrubí pro přívod vltavské vody do areálu Klementina. Protože byl využit stávající kolektor a část potrubí byla realizována horizontálním vrtem, došlo k narušení archeologických situací pouze v několika od sebe různě vzdálených místech. V západní části Platněřské ulice byly realizovány tři sondy. Ve dvou mělčích byly zaznamenány pouze subrecentní situace. V největší z nich se ale podařilo zachytit i starší partii nadloží. Sonda o velikosti cca 5 x 3 m a hloubce 5,55 m se nalézala přímo na břehu řeky. Pod 2,8 m mocnou vrstvou navážky z počátku 20. století, která sem byla přivezena po výstavbě nábřežní zdi, byla kvalitně provedená dlažba z větších křemencových kamenů. Pod ní se nacházel zaklenutý kanál vyzděný z pískovcových kvádrů. Pod kanálem a současně 0,80 m pod hladinou spodní vody (budovaná komora byla zajištěna injektáží a prosakující voda byla odčerpávána) byly odkryty dvě mohutné dřevěné konstrukce zpevňující vltavský břeh. Starší, zachovalejší konstrukce dokumentovaná na ploše 1,2 x 1,8 m měla podobu roštu, který ležel na velmi husté síti svislých kůlů. Konstrukce byla orientována souhlasně s dnešní Platněřskou ulicí. Její okraj se nalézá 7 m od dnešní pobřežní

čáry. Z dendrochronologické analýzy dvou konstrukčních dřev vyplývá, že stavba byla zhotovena z dubů pokácených mezi roky 1654 – 1671 a někdy po roce 1644 (určil T. Kyncl). Tři metry blíže k řece bylo dokumentováno torzo další dřevěné konstrukce, ta však byla orientována ve směru severovýchod - jihozápad. Patrně k této konstrukci horizontálních dřev patřil mohutný dubový kůl ze stromu pokáceného mezi roky 1697 - 1700. Nález dokládá náročný a důkladný způsob zpevnění říčního břehu v této části Starého Města a to patrně minimálně ve dvou etapách v rozmezí cca 40 let. Pod konstrukcemi se nalézalo minimálně 1,30 m mocné písčítokamenité navážkové souvrství s keramikou 15. – první poloviny 16. století. Je pravděpodobné, že tyto navážky sem byly ukládány i v 17. století. Povodňové vrstvy v sondě zachyceny nebyly.

Jan Havrda, NPÚ HMP

REVOLUČNÍ ULICE PPČ. 1018/1

Od listopadu 2009 do ledna 2010 probíhala havarijná oprava kanalizace před staroměstskou frontou domů v Revoluční ulici mezi tramvajovým tělesem a vjezdem do podzemních garáží obchodního centra Palladium. Výzkum v hloubené šachtě zachytil v celé šířce uliční zeď a zasypané torzo předchůdce nynějšího čp. 655/I, který byl v minulosti součástí západní staroměstské uliční fronty domů. Narovnáním původní ulice do nynější podoby Revoluční třídy spjaté s jejím posunutím o několik metrů více k západu se hradební příkop staroměstského opevnění ocitl částečně pod stávajícím chodníkem. Zasypaný hradební příkop projevil svou přítomnost až v ražené štole pro opravu kanalizační přípojky směrem k domu čp. 655/I. Vnější opěrná zeď příkopu nebyla ve štole fyzicky zastižena, neboť její trasu v místě nynější opravy již dříve zcela pohltila ražba níže položené křížující štolý kolektoru pro obchodní areál na Náměstí Republiky.

Petr Starec, MMP

RYTÍŘSKÁ PPČ. 1079

Realizace zvýšeného přechodu pro pěší přes Rytířskou ulici v křížení s ulicemi Melantrichovou a Na Můstku vyvolala v březnu a dubnu 2009 potřebu několika bodových a liniových výkopů pro odvodnění vozovky do kanalizace. Po odstranění vozovky a recentního podkladového souvrství stavbou byl prováděn v jednotlivých takto vzniklých sondách výzkum, který v rovinaté lokalitě s mírným sklonem k severu dosáhl úrovně jílovitopísčitého, při povrchu zahliněného podloží (kóta 192,10 m n.m.) i povrchu písčitých štěrků terasy VIIa (191,60-191,80 m).

Výzkumem se podařilo na různých místech křižovatky zdokumentovat a ztotožnit souvrství komunikačních horizontů od závěru raného středověku až do současnosti. Na západní straně křižovatky byl získán kompletní řez Rytířskou ulicí mezi současnými chodníky až na úroveň štěrkopísků terasy VIIa. Zjištěné úrovně dláždění pod křižovatkou korespondovaly s dokumentovanými řezy z výstavby plynovodu v Rytířské ulici v roce 1977 (PSH 12,1980, 237-238). Pro všechny sondy v křižovatce je v nejstarší situaci (pod sledem zpeňovaných povrchů zejména z malých oblázků a kamínků) společný výskyt mocného (cca 20-30 cm) zapáchajícího odpadkového souvrství tmavě šedé až černé barvy. Toto humózní souvrství se zřetelným obsahem rostlinných makrozbytků, ale s minimem nálezů keramických

zlomků, v tomto případě keramiky se zduřelými okraji, bylo v minulosti ve shodné nálezové situaci dokumentováno i na jiných místech v okolí lokality (např. PSH 30,1998, 269-270; 34,2006, 349-351).

V jedné ze sond v Rytířské ulici bylo v nejstarší stratigrafické pozici zachyceno do podloží zapuštěné pyrotechnologické zařízení, jehož stěny byly v době funkce objektu několikrát vymazány písčitou hlínou s otisky travin (mazanicí). Podle závěru materiálového rozboru jednotlivých úrovní hlín objektu neobsahoval žádný vzorek pozůstatky vypovídající o metalurgické či kovářské činnosti, přestože svým vzhledem připomíná pece označované v oblasti Prahy většinou jako železářské. Častou složku představují podle specializovaného rozboru J. Zavřela uhlíky (palivo) a bělavá porézní zrna vápnité hmoty, která po zvlhčení zředěnou kyselinou chlorovodíkovou intenzivně šumí (únik CO₂). Přítomnost poslední z uvedených složek zřejmě nějak souvisí s výrobním procesem a účelem zařízení. Některá z vápnitých zrnek připomínají svým vzhledem strukturu kostí. Kostní popel mohl být například využíván jako tavivo při výrobě skla, přísada při hutnických a prubířských procesech, či ke zhotovování kapelek, dále jako hnojivo apod. Pozůstatky středověké pece na pálení kostního popela byla dokumentována v roce 2005 při výzkumu metalurgického pracoviště v ulici Na Slupi (PSH 35, 2007, 361-364).

Za pozornost stojí i objev jedné dominantní dlážděné komunikace v rámci souvrství zpevňovaných povrchů, a to v ústí Melantrichovy ulice do Rytířské. Komunikace s velmi pevným (až nekopným) povrchem díky svisle skládaným, opracovaným, velkým kamenům (opuky, křemence, břidlice) zapuštěným do mocné vrstvy (až 30 cm) písků a štěrkopísků, byla známa již dříve např. ze severněji situovaného záchranného výzkumu v Melantrichově ulici v roce 1994 (PSH 30, 1998, 269-270). I když se tedy v jejím případě jednalo o očekávaný nález, přesto výjimečnost nálezu při této záchranné akci spočívá v tom, že byla odkryta její západní krajnice tvořená podélně kladenými protáhlými kamennými bloky. Díky tomu jsme tak poznali i její směřování: z pod nynější Melantrichovy ulice míří k nynější ulici Na Můstku. Její šířku můžeme pro nedostatek vhodných dokumentačních bodů jen odhadnout, ale zdá se, vzhledem k situaci pozitivních sond v lokalitě, že se může srovnávat i s dnešní Melantrichovou ulicí. Polohopisná a stratigrafická situace této komunikace a zejména užitý materiál na dlažbu, která byla navíc založena do objemově náročného množství písčitého materiálu, ukazuje na souvislost s výstavbou staroměstského hradebního pásu s branami a k nim adekvátně upraveným komunikacím. Hloubení hradebního příkopu poskytlo na dlouhou dobu téměř neomezený zdroj štěrkopísku a pro dlažbu byl užit shodný materiál, jaký se používal pro vyzdívání příkopu. Konečně tato nová silnice Melantrichovou ulicí k Můstku je také jednou z odpovědí na otázku, kde byla brána v tomto úseku staroměstského opevnění.

Petr Starec,

MMP

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ PPČ. 1090

V roce 2009 byl měněn stávající hlavní vodovodní řad položený při západním okraji vozovky Pařížské ulice a částečně zasahující i na plochu Staroměstského náměstí. Při zemních pracích byly narušeny pouze subrecentní zásypy vyplňující starší výkopy pro vodovodní potrubí. Sledovaný výkop byl hluboký cca 2,5–3 m a jeho šířka činila 3 m. Vozovka dnešní Pařížské ulice leží na asanačních navážkách. Nenarušená torza středověkých situací (vrstvy a zděné

konstrukce) byla zaznamenána až v prostoru vyústění Pařížské ulice do Staroměstského náměstí a to pouze ve stěně výkopu. Přibližně 19 m jihovýchodně od kostela sv. Mikuláše se objevil poměrně vzácný nález - zděné konstrukce z opukových kvádrů interpretované jako torzo dosud neznámého románského domu v místech, kde stál do počátku 20. století Krenův dům. Z románského domu byly odkryty dvě části jeho interiéru a to vstupní šíje s dochovanou portálovou nikou a k ní přiléhající torzo místnosti zaklenuté valenou klenbou. Obdélná vstupní šíje široká 2,80 m mohla být dokumentovaná pouze v délce 2 m. Souvisle bylo odkryto pouze západní čelo šíje spolu s krátkými úseky bočních stěn. Celkem mohlo být popsáno osm kvádrových řádků. Jedná se o vůbec první dochovanou a jedinou nám známou část čelní partie vstupní šíje, která je uzavřena směrem do exteriéru stěnou s částečně dochovaným portálem. Prováděnými stavebními pracemi nebyly relikty objevených zdí narušeny. Po dokončení dokumentace a výměně vodovodního potrubí byl výkop zasypán inertním materiálem – hrubozrnným pískem a následně předlážděn.

Jan Havrda, NPÚ HMP

VEJVODOVA ULICE ČP. 443/I, PPČ. 376

Menší výzkum byl vyvolán generální rekonstrukcí domu. Terénní činnost proběhla v druhé polovině listopadu 2010 a navazovala na starší práce z roku 2007 (PSH 37,2009, 447). Zkoumána byla výhradně plocha výkopu pro dojezd výtahové šachty, která byla realizována v úrovni stávajícího přízemí domovní parcely (192,44 m).

Sledovaná stratigrafie poukázala na četné recentní zásahy (vedení inženýrských sítí) do svrchních partií historického nadloží (maximálně do hloubky 190,79 m) nepříliš rozlehlého domovního dvora. Přes nevelké rozměry sondy (3 x 2,20 m) bylo zjištěno, že dochované relikty původního nadloží obsahují četné doklady sídlištních aktivit jak z období raného a vrcholného středověku (dvě pyrotechnologická zařízení, hrob (?), pochozí/stavební úrovně, spáleniště, zahloubené objekty; povrch cca 192,20 m) tak novověku (odpadní jímka/studna, zdi). Původní niveleta podloží se nalézala na kótě 191,37 m.

Lokalizace a omezená plocha sondy bohužel nedovolily získat nové informace o situacích majících vazbu k nejstarším stavebním dějinám domu. Výzkum odhalil pouze částí zděných konstrukcí křídel domu z novověkého období. Na tomto místě je ale třeba upozornit na nový, velmi zajímavý nález bohatě zdobeného sruženého okna z období rané gotiky (cca 1260 – 1270), které bylo objeveno v sousedním čp. 442/I. Provedená akce prokázala, že v případě realizace dalších stavebních, respektive výkopových prací je nutno počítat s četným výskytem dokladů lidských aktivit a to včetně možných nálezů kosterních pozůstatků.

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

PRAHA 1 – STARÉ MĚSTO A JOSEFOV

ULICE MAISELOVA, BŘEHOVÁ, JÁCHYMOVA, PAŘÍŽSKÁ, KOSTEČNÁ, SALVÁTORSKÁ, DUŠNÍ, BÍLKOVA, KOZÍ A U RADNICE

V roce 2010 pokračovala výměna vodovodních řadů na území Starého Města a Josefova. Celá akce byla archeologicky sledována. Narušeny byly zpravidla pouze asanační navážky z konce 19. století a výkopy pro inženýrské sítě. V liniových výkopech bylo zaměřeno několik

desítek reliktnů starší, předasanační zástavby. V severním lici dvojvěží západního průčelí kostela sv. Salvátora v Kostečné ulici byl odhalen dodatečně prolomený portál náležející k původní, cca o 1 m nižší úrovni před navýšením okolního terénu během asanace na konci 19. století. Ve výkopu na rozhraní západní strany Maiselovy ulice a náměstí Franze Kafky byla odhalena část špalety portálu do průjezdu situovaném ve zkoseném nároží asanovaného domu čp. 16 (původně čp. 29). Rozhraní nadzemního a základového zdiva bylo v hloubce 1,6 m pod dnešní vozovkou. Je tedy možno odůvodněně předpokládat, že výška dlažby vrcholně středověké komunikace směřující z náměstí k řece se pohybovala okolo nivelety 188,75 m, tj. právě 1,60 m pod současnou dlažbou. Pouze na deseti místech výkopy zasáhly nenarušenou raně novověkou a středověkou stratigrafii. V těchto případech byla provedena dokumentace profilů. Sporadicky byly dochovány starší úpravy povrchů komunikací. Protože se hloubka liniových výkopů pohybovala okolo 1,80 m, nebyly kromě výkopů v Kozí ulici narušeny raně středověké situace. Úroveň podloží mohla být ověřena pouze výjimečně a to ručním geologickým vrtákem.

Jan Havrda, NPÚ HMP

PRAHA 1 – NOVÉ MĚSTO

HAVLÍČKOVA ČP. 1029/II

Ještě na konci roku 2008 proběhl nevelký zjišťovací výzkum na ploše nepodsklepeného dvora za domem. Na nevelké ploše, bezprostředně sousedící s již zkoumaným areálem Lidového domu, byly vyhloubeny celkem čtyři bodové zjišťovací sondy, které dokumentovaly především silné narušení původního historického nadloží mladší novověkou stavební aktivitou (zahlobené objekty, exploatační jámy, novověká suťová souvrství). Z tohoto důvodu bylo přistoupeno ke kombinaci odborného dohledu při realizaci zemních prací stavby s následnou dokumentací odkrytých situací a souběžným výzkumem dvou lineárních sond. Ty byly vyměřeny na ploše dvora (ve směru sever – jih) po odstranění mocných recentních a novověkých navážek (19.–20. století) v místech s dochováním minimálně narušených starších historických situací.

Geologický podklad byl tvořen fluviálními písčitymi šterky, písky a povodňovými hlínami pleistocenního stáří, které byly ojediněle překryty dochovanými tmavě hnědými, kaštanovými až šedohnědými písčitymi půdami půdního horizontu, jehož mocnost mohla činit až 90 cm. Snížený povrch půdy byl dokumentován v niveletě okolo 191,00 m n. m., avšak jeho původní povrch (nesnížený lidskou aktivitou) bylo možno rekonstruovat do nivelet 191,50 až 192,00 m. Povrch šterkových a písčitych sedimentů byl zachycen v niveletách okolo 189,70 až 190,00 m.

Záchranný výzkum prokázal, že plocha byla v průběhu novověku těžce postižena stavební aktivitou, která beze zbytku zlikvidovala starší nálezové situace (absence středověkých situací od 14. do průběhu 16. století). V místech výzkumu bylo možno sledovat výhradně stratigrafii, tvořenou novověkými horizonty a objekty souvisejícími s hospodářským zázemím novoměstské parcely (jámy na písek, vyrovnávací vrstvy) od raného novověku do současnosti (konec 16.–20. století). Na základě nálezové situace bylo možno rozlišit dvě fáze

novověkého poškození plochy, a to nejdříve z přelomu 16. a 17. století, a potom ze století 19. a 20. Starší fázi narušení plochy představují tři raně novověké (přelom 16. a 17. století) objekty charakteru jam na písek a na nich ležící raně novověká vyrovnávací vrstva. Druhou rozeznatelnou fází poškození plochy jsou pak dva velké výkopy a vyrovnávací vrstvy, které lze zařadit do průběhu 19. a 20. století. Již v rámci první raně novověké fáze došlo k odtěžení většiny historického středověkého nadloží prakticky až na úroveň půdního horizontu. Druhá fáze poškodila či místy zcela zničila situace vzniklé v rámci terénních úprav 16. a 17. století a prakticky zarovnála plochu až na úroveň povrchu hnědé půdy, což dokládá malá mocnost dochované raně novověké vyrovnávací vrstvy a především absence nálezů z 18. a počátku 19. století, které byly evidentně mladší stavební aktivitou zničeny.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

KLIMENTSKÁ ČP. 2006, PPČ. 355

Nevelký zjišťovací výzkum proběhl před předpokládanou výstavbou podzemních garáží pod dvorem objektu rekonstruovaného na hotel (235 m²). Geologické podloží (půdní horizont nasedající na štěrkopískové podloží maninské terasy) bylo zachyceno necelých 30 cm od současného povrchu dvora v niveletě okolo 189,20 m a klesalo mírně směrem k jihu na 188,90 m n. m. Začištění plochy jednoznačně prokázalo přítomnost archeologických objektů a situací na celé ploše dvora s výjimkou jihozápadního nároží, kde se nacházel mohutný masivní blok cihlové podezdívky (pozůstatek recentní chlebové pece), která byla zapuštěna pod úroveň geologického podloží. Následoval kompletní plošný archeologický výzkum celé plochy dvora. Parcela byla po celou dobu středověku i novověku nezastavěna (pouze nepodsklepená stodola před třicetiletou válkou), koncem 17. či na počátku 18. století vzniká při Klimentské ulici první doložený dům. Svrchní partie (0,30 m) byly tvořeny novověkými a recentními navážkami souvisejícími s terénními úpravami (podsypy dlažby dvora, stavební navážky). Následně bylo v západní části dvora začištěno souvrství vrcholně a pozdně středověkých vrstev o mocnosti do 60 cm s celkem dochovanými 10 - 15 zahloubenými objekty středověkými (12.–13. století), pozdně středověkými (14.–15. století) i novověkými (16.–17. století).

Nejstarším dokladem osídlení je fragment sídlištní jámy knovízské kultury mladší doby bronzové. Intenzivní sídlištní vývoj však souvisí až s předlokační sídelní aglomerací, situovanou do prostoru při bubenském brodu, která se projevuje kontinuálním zasídlením prostoru od Starého Města pražského až k Poříčí od poloviny 12. do konce 13. století. V rámci tohoto horizontu, těžce poškozeného pozdně středověkými, novověkými i recentními zásahy, byl především odkryt rozsáhlý zahloubený (1 až 1,20 m) suterén dřevohliněného domu, z jehož půdorysu byly odkryty dvě části obvodových stěn a především dvě mohutné sloupové jámy naproti sobě, které umožňují rekonstruovat rozměr domu ve směru západ - východ (8 m). Velikostí náleží objekt v rámci Petrské čtvrti k největším v nejstarším horizontu osídlení a je ho možno datovat do průběhu druhé poloviny 12. století. Vedle několika torz zahloubených sídlištních objektů byly odkryty i fragmenty dvou propálených vyhřívacích (nejspíše potravinářských) pecí.

Několik objektů je možno spojovat s pozdně středověkým a raně novověkým vývojem parcely, přičemž v této době byla parcela součástí rozsáhlé zahrady a postrádala v čele

kamennou zástavbu. Nejzajímavějším nálezem byl pozůstatek pozdně středověké čtvercové jámky, která byla minimálně jednou čištěna a vyvápněna a především další zděná čtvercová jámka, do jejíhož zasypu byl uložen depot téměř dvou set mincí převážně zahraniční provenience z období okolo roku 1570 (několik tolarových ražeb). Mělká prohlubeň s depotem uloženým nejspíše v koženém váčku do starších vrstev výplně jámky byla překryta mohutnou suťovou vrstvou obsahující velký počet větších fragmentů berounského zboží.

Nejmladším horizontem nálezů je ploché kostrové pohřebiště z poslední čtvrtiny 17. či počátku 18. století. Celkem bylo identifikováno 67 hrobů, přičemž v některých případech se podařilo zachytit průběhy hrobových jam, ale v mnoha případech se jednalo o vícenásobné pohřby, které původní hrobové jámy setřely. Převážná většina hrobů (80 %) byla orientována ve směru západ – východ s hlavou k západu, zbývající skelety byly uloženy ve směru sever - jih. Většina pohřbů byla uložena do dřevěných rakví, v některých případech je možno doložit pohřby v pytlích či bez obalu (prohnuté trupy kopírující tvary hrobových jam). Některé hrobové jámy obsahovaly více jedinců (ojedinele 12-15), v jednom případě se v jámě nacházely výhradně dětské pohřby (5 jedinců). Výplně obsahovaly ojedinelé nálezy drobných osobních šperků či součástí oblečení (barokní křížky z barevných kovů s podobou ukřižování Krista, spony opasku, drobné ozdoby). Pohřebiště nejspíše souvisí s morovou epidemií konce 17. století, kdy zde byly nejspíše pohřbívány oběti této nemoci od farnosti kostela sv. Petra Na Poříčí. Záduší tohoto kostela získalo tento pozemek na základě poslední vůle Samuela Pánka (zemřel též na mor), který svůj pozemek kostelu odkázal v roce 1686. Pravděpodobnější je však příslušnost zdejšího pohřebiště k novoměstskému nalezinci, který je doložen v bezprostředním sousedství (mezi ulicemi Soukenická a Klimentská) písemnými i plánovými a ikonografickými prameny mezi lety 1762–1775.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

LODECKÁ, SAMCOVA ČP. 1503, PPČ. 282/1, 2 A 2350

Zjišťovací výzkum na ploše zahrady položené okolo stojícího objektu bývalé školky byl proveden formou pěti ručně kopaných bodových sond. V jihozápadním rohu byla částečně odkryta výplň sklepa domu postaveného nejspíše mezi lety 1769 až 1856. Nejstarší zástavbou byl obdélný jednopatrový dům lemující východní okraj parcely, který byl částečně podsklepen a jeho základy jsou dnes situovány pod stávajícím chodníkem Samcovy ulice. Před rokem 1769 byl postaven nepodsklepený přízemní objekt v severozápadní části parcely. K uzavření zástavby do podoby obráceného písmene „U“ došlo mezi roky 1769 až 1856. Zástavba sevřela úzký dvůr s delší osou ve směru sever – jih. Geologické podloží bylo tvořeno pleistocénní vltavskou šterkopískovou terasou (stupeň VII b – újezdský), na kterou nasedalo souvrství povodňových náplavů. Na jejich povrchu se vyvinul zahliněný půdní horizont (povrch okolo 186,50 m n. m.). V neporušených částech plochy se dochovalo cca 1 m mocné sídlištní souvrství průběhu 12. a 13. století. Jedna sonda zachytila část výplně suterénu vrcholně středověkého dřevohliněného domu. Další část stratigrafie byla tvořena především pozdně středověkými a novověkými horizonty a objekty souvisejícími s hospodářským zázemím novoměstské parcely od druhé poloviny 14. století do současnosti (studny, jámky, latríny, jámy, hospodářské stavby či výrobní objekty). Konkrétně se jednalo o nález středověké jámky či studny, několika dlažeb či fragmentů zaniklé zástavby (podlaha, kamenné konstrukce). Nejsvrchnější partie historického nadloží (v průměru 50–60 cm) jsou

tvořeny nezpevněnými novověkými navážkami, souvisejícími s úpravou a zarovnáváním plochy pro výstavbu čp. 1503. Na celé ploše je nutno před zahájením jakýchkoliv zemních prací provést předstihový záchranný archeologický výzkum.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

M. RETTIGOVÉ PPČ. 745 A 2388

Od listopadu 2009 do ledna 2010 probíhal na hranici parcel č. 745 a 2388, mezi domem čp. 82/II a presbytářem kostela Nejsvětější Trojice, výzkum při výstavbě výtahové šachty do stanice metra Národní třída. Realizovaná sonda o rozměrech 6 x 5 m odkryla obvodové zdivo někdejší budovy konventu trinitářů (vystavěn mezi lety 1710 a 1716, stržen roku 1889). Situace koresponduje s dobovými plány. V celém rozsahu sondy byl zjištěn průběh stavební jámy pro založení zmíněné zdi. Dokumentován byl vynášecí pas v podobě mohutného oblouku. Povrch 1,10 m širokého opukového zdiva byl zachycen na niveletě 196,90 m. n. m, pata vynášecího oblouku na 190,40 m n. m. Výkop byl zaplněn navážkami, které ve směru od severu k jihu výrazně klesaly. Početná kolekce hmotných nálezů obsahovala v sekundární poloze artefakty druhé poloviny 12. až 17. století. Studijně zajímavý byl například soubor renesančních štukových ornamentů, dokreslující vnější podobu zástavby odstraněné před zbudováním konventu. Zkoumaný prostor byl zásadně poznamenán antropogenní aktivitou. Nejvyšší bod geologického podloží byl zjištěn v jihozápadním nároží sondy ve výšce 193,88 m n. m.

Veronika Staňková, NPÚ HMP

MYSLÍKOVA ULICE PPČ. 2406, SPÁLENÁ ULICE PPČ. 2387/1

V jarních a letních měsících 2010 byla rekonstruována tramvajová trať v Myslíkově a Spálené ulici, kde byly sledovány středověké až novověké archeologické situace dokládající proměnu a využití původní říční terasy Vltavy (navážky, zahloubené objekty – stavby obytného charakteru, komunikační úrovně či zpevněná prostranství) a jejich následná transformace v součást novověkého města (výstavba domů, realizace komunikací a inženýrských sítí). Mezi nejvýraznější nálezy výzkumu patří požárem destruovaný (obytný?) objekt z období 14./15. století, jenž byl dokumentován naproti čp. 1415/II. Dalším objevem je nález reliktní původní, předasanační novoměstské zástavby, v těsné blízkosti křižovatky Myslíkovy ulice s Masarykovým nábřežím (přímo před čp. 246/II). S největší pravděpodobností jde o části původních domů označených na mapách stabilního katastru (1842 - 56) jako čp. 361 a 364. Pod základovým zdivem zmíněných objektů byly dodatečně zjištěny doklady předlokačního osídlení v podobě zahloubených objektů 13. století (odpadní jámy, zemnice ?). Přírodní podklad lokality tvoří pleistocénní a holocénní písčité štěrky vltavské terasy (minimální nadmořská výška 191,50 m před čp. 246/I v Myslíkově ulici, maximální 196,90 m v sondě naproti jihozápadního rohu čp. 6/II ve Spálené ulici).

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP
NÁRODNÍ PPČ. 1126

a) Od října do listopadu 2010 byl prováděn výzkum při opravě kanalizace na novoměstské straně Národní třídy ve vozovce před čp. 137/II u proluky na rohu Mikulandské ulice. V šachtě byly zachyceny torza zdív a zasypaný interiér zbořeného domu čp. 137/II, který

spolu se svým, rovněž zbořeným, východním sousedem (čp. 136/II) předstupoval před nynější regulovanou uliční frontu Národní třídy. Podle stavebně historického rozboru zde zjištěných a při opravě zachovaných konstrukcí bylo v šachtě zachyceno starší nároží, ke kterému bylo na severu přizděno obvodové zdivo další prostory s valenou klenbou. Ze dna šachty ražená štola severním směrem pod tramvajové těleso k hlavní kanalizační stoce procházela štěrkopísky terasy VIIa. Díky své hloubce tudíž nemohla ověřit trasu příkopu -strouhy jistě procházející v těchto místech před staroměstským opevněním s velkým hradebním příkopem, jak ji známe například z tzv. Sadelerova prospektu (1606).

Petr Starec,

MMP

b) Na počátku října 2010 byla provedena dodatečná archeologická dokumentace již v září vyhloubené šachty pro opravu kanalizace. Šachta byla situována ve vozovce při novoměstské straně chodníku před čp. 40/II. Přestože po nehlášené opravě byly po dohodě se stavbou k dispozici jen postupně odkrývané zapažené stěny při průběžném zasypávání stavební jámy, podařilo se na takto dodatečně odkrytých stěnách šachty postupně zaznamenat vývoj historického nadloží s překvapivým výsledkem. Také ztráta poznatků z dříve vyhloubené šachty před příchodem archeologů byla relativně nižší, neboť jáma byla vyhloubena v téměř shodném místě staršího výkopu pro původní přípojku kanalizace, tudíž drtivá většina archeologických terénů byla odstraněna již dávno předtím.

Úroveň terasových písků a štěrků (192,00 m n.m.) byla překryta jílovitopísčítými náplavy do výše 193,08-193,16 m. Nad uvedeným podložím, které bylo při svém povrchu humózní (s nahodilými uhlíky a fragmenty keramiky se zduřelými okraji), pak až do výše asi jednoho metru pokračoval střídavě sled písčítých a písčitohlinitých přemístěných uloženin. Toto mocné souvrství, připomínající splachy a planýrky, bylo narušeno markantním objektem, který se na protilehlých stěnách (západní a východní) šachty jeví jako příkop. Je-li z dokumentovaných profilů možné hovořit o příkopu (zachycen při své šikmé a přímé stěně do hloubky asi 1,5 m při šířce přibližně 2 m), tak jeho okraj zřejmě leží podle nálezkové situace těsně za severní stěnou šachty a dno někde pod chodníkem před jižní frontou domů na Národní třídě. Z toho lze jen odhadnout, že mohl dosahovat šířky čtyři a více metrů a hloubky přes dva metry. V objeveném úseku je asi souběžný s přilehlou současnou uliční frontou domů. Je otázkou, jak se tento domnělý příkop má k podobně vedenému, ale potvrzenému příkopu objevenému v roce 1978 pod zbořeným čp. 1404/II v Purkyňově ulici (PSH 13, 1981, 174-178). Jistější závěr je ten, že nově zachycený příkopový útvar není úsekem příkopu -strouhy vycházejícím z ulice 28. října do Národní třídy (viz např. tzv. Sadelerův prospekt), ani předchůdcem pozdější strouhy z Jungmannovy ulice, jak ji například zachytil na kolorovaném leptu ještě kolem roku 1810 A. Gustav (MMP inv.č. 19694/22). Obě jejich trasy se podle všeho spojují už dříve při ústí s Jungmannovou ulicí na východní straně Národní třídy, kterou by měl příkop - strouha před velkým hradebním příkopem staroměstského opevnění sledovat přibližně středem nynějšího profilu ulice.

Petr Starec, MMP

NOVOMLÝNSKÁ ČP. 1234/II

V roce 2006 proběhl záchranný výzkum na ploše parcely (ppč. 311) mezi ulicemi Lannova a Novomlýnská, jehož výsledky byly v roce 2010 shrnuty do podoby kompletní nálezové zprávy a umožnily tak podat komplexní zhodnocení vývoje lokality, které doplňuje předběžné informace (PSH 35, 2007, 351-352). Parcela o rozměrech cca 27,5 x 21 m byla nezastavěná (povrch okolo 188,60 m n. m.) a niveleta povrchu archeologických terénů pod recentními navážkami se v severní části zkoumané plochy nacházela okolo 186,60–186,70 m, v jižní části plochy okolo 187,40–187,60 m. Plocha výzkumu se nacházela ve vzdálenosti přibližně 110 m od pravého břehu současného toku Vltavy. Jižní část archeologicky zkoumané plochy se vyznačovala převážně plochým reliéfem (povrch půdního horizontu okolo 185,80–186,60 m), zatímco v severní polovině terén poměrně rychle klesal směrem k severu, respektive severovýchodu (do prostoru holocenní nivy řeky; povrch holocenních náplav okolo 183,00–183,75 m.). Území bylo v raném středověku dostatečně vyvýšeno nad úroveň periodicky zaplavované holocenní vltavské nivy.

Na břehu řeky již nepochybně v průběhu druhé poloviny 11. století existovala přirozená hrana svahu klesajícího směrem k řece (sídlní horizont I). Před ní na jižním okraji parcely byl zachycen okraj sídelní jednotky při vltavském břehu s příležitostnými aktivitami, datovatelný do druhé poloviny 11. století, či spíše na jeho konec (keramické příměsi a několik objektů - 3 jámy, 4 sloupové jámy a 5 kůlových jam) a do průběhu první poloviny 12. století (2 jámy, 5 sloupových jam a 5 kůlových jam).

V průběhu druhé poloviny 12. století narůstá intenzivní sídlištní aktivita a nejvýraznější je na přelomu 12. a 13. století (sídlní horizont II). Vedle zahluobených objektů (10 sídlištních jam, 8 vyhřívacích pecí, 21 sloupových jam, 31 kůlových jam) vzniká i mohutné kulturní souvrství (až 50 cm). Aktivity se opět koncentrují jižně od zachycené hrany (v jižní části plochy), ojediněle objekty sestupují níže pod hranu svahu na břeh řeky (kotviště, mola, můstky). Na ploše vzniká první pravoúhlý zahluobený objekt skladovacího či výrobního charakteru, který je ještě před koncem 12. století nahrazen rozměrným dvouprostorovým pravoúhlým mohutně zahluobeným objektem. Do průběhu první poloviny 13. století je možno datovat ještě několik zahluobených objektů (6 sídlištních jam, 5 vyhřívacích pecí, 16 sloupových jam, 45 kůlových jam) a kulturní souvrství o mocnosti téměř 50 cm.

Po polovině 13. století (sídlní horizont IIIa) se sklon svahu postupujícím procesem akumulace a sedimentace probarvených náplav na břehu řeky postupně zmírňuje. Na hraně svahu vzniká rozsáhlý (snad víceprostorový) nadzemní dřevohliněný objekt postavený na podezdívkách z břidlicových kamenů. Stavba skladovací či výrobní funkce zaniká ještě v průběhu druhé poloviny 13. (na jeho konci), či nejpozději na počátku 14. století. K objektu zřejmě patřila čtvercová kamenná jímka a již menší počet zahluobených objektů (6 jam, 4 vyhřívací pece, 20 sloupových jam, 27 kůlových jam). Úbytek sídlištních (či spíše výrobních) aktivit může být způsoben i výstavbou staroměstských hradeb (padesátá léta 13. století), kdy se zkoumaná plocha dostala do jejich bezprostředního předpolí. Na počátku 14. století (sídlní horizont IIIb) byl do svahu (zřejmě uměle) vyhlouben zářez úvozové cesty, která procházela severním okrajem zkoumané plochy podél vltavského břehu od západu k východu. Do tohoto horizontu patří i několik zahluobených objektů (4 jámy, 5 vyhřívacích pecí, 18 sloupových a 27 kůlových jam) a především rozsáhlá kamenná stavba z lomových křemencových kamenů stojící na postupně mizející hraně svahu na břehu řeky. Ve středu stavby se nacházela

čtvercová jámka s přepálenými diabasy ve výplni a celý komplex může představovat nejstarší fázi pozdně středověké lázně, později zmiňované písemnými prameny. Stavba vznikla v průběhu první poloviny 14. století a zanikla ještě v průběhu druhé poloviny 14. století či na jeho konci.

V průběhu druhé poloviny 14. století se parcela stává součástí prostoru Nového Města (sídlní horizont IVa). Komunikace podél vody je zanášena naplavenými horizonty a je udržována průchozí (zpevněna dřevěnými rošty dendrochronologicky datovanými do 80. let 14. století). Na okraji řeky při cestě stojí rozsáhlý kamenný objekt se specifickou funkcí (pozdně středověká lázeň) s minimálními sídlištními doklady typickými pro jádro středověkého města (odpadní jáma, 2 jámy a sloupová jáma). K mohutné stavbě na podezdívce z lomových křemencových kamenů patřila kamenná jámka s cihlovou plentou ve svahu pod stavbou. V první polovině 15. století (sídlní horizont IVb) byla cesta podél vody intenzivně atakována vzedmutím hladiny Vltavy, zářez cesty se zaplnil sedimenty říčních náplav a byl nově vícenásobně předlážděn (cesta byla v průběhu první poloviny 15. století několikrát vyštětována a vydlážděna). Hlavní budova pozdně středověké lázně z lomových křemencových kamenů byla na konci 14. či na přelomu 14. a 15. století nahrazena východněji situovanou centrální budovou lázně s topeništěm a jeho obslužným prostorem. Vedle jižně situovaného topeniště s obslužným prostorem stála severněji, přímo na hraně úvozové cesty, budova založená na vynášecích pasech (nad úroveň terénu) s mohutnými pilíři ve tvaru půdorysu písmene „L“. K horizontu 15. století (sídlní horizont IVb-c) náleží ještě několik izolovaných objektů (odpadní jáma, odvodňovací kanálek, 2 jámy a sloupová jáma). Ve druhé polovině 15. století zaniká úvozová cesta rozsáhlou historickou povodní (nejspíše 1445 nebo 1481 či 1496) a porušena je i severní stavba lázně, která je opravena. Celý areál lázně definitivně zaniká na přelomu 15. a 16. století či na počátku 16. století.

Nejpozději na počátku 16. století zaniká veškerá starší kamenná zástavba na celé ploše a dochází k úplnému vyrovnání svahu k řece (sídlní horizont V). Objevují se zcela ojedinělé doklady antropogenní činnosti (odvodňovací kanálek a fragment podezdívky nadzemní dřevohliněné stavby situované při vltavském břehu v severní části zkoumané plochy). V průběhu 16., 17. a především 18. století byla plocha výzkumu využívána především k ukládání stavebního odpadu a suťových vrstev, pocházejících nejspíše ze stavebních úprav objektů v areálu Petřské čtvrti. Tento horizont suťových stavebních navážek zřejmě souvisí s katastrofálními požáry čtvrti či obléháním města v letech 1648, 1689 a především 1757. Deponie stavebního odpadu v průběhu 18. století navýšila niveletu povrchu o 40–60 cm. V rámci tohoto souvrství bylo identifikováno několik zahloubených objektů (5 nepravidelných jam s nálezovým inventářem průběhu 18. století).

Před rokem 1804 byla na parcele postavena rozsáhlá kamenná budova mlýna v majetku novoměstské obce s vnitřním členěním příček (sídlní horizont VI). Mezi roky 1840 až 1847 byl stavební stav historického mlýna velmi špatný a objekt byl obyvatelný až po opravě po polovině 19. století (sídlní horizont VII). Po zboření historického objektu mlýna byla při Novomlýnské uličce v roce 1853 (sídlní horizont VIII) na jižní polovině zkoumané plochy postavena dvoukřídlá novostavba barvírny a tiskárny látek, která byla zbořena po povodni v roce 2002.

OPATOVICKÁ PŘED ČP. 547/II

Ve výkopu inženýrských sítí v srpnu 2010 byla ověřena archeologická situace popsaná již roku 1978. Podloží bylo zachyceno na kótě 193,98 m n.m., na něj nasedalo středověké souvrství, mocné cca 80 cm. Z nejstarší vrstvy byly separovány dva keramické fragmenty ze 14. století. Na kótě 194,82 m byly dokumentovány pozůstatky valounkové dlažby. Výše byla stratigrafie poničena vedením inženýrských sítí. Povrch sondy ležel na kótě 195,90 m.

Veronika Staňková, NPÚ HMP

PANSKÁ ULICE ČP. 1308/II

Na přelomu let 2008 a 2009 byl krátce prováděn kontrolní dohled při rekonstrukci kubisticko-novoklasicistního domu architekta J. Gočára (z let 1921-1923) na nároží Panské a Jindřišské ulice. Bývalý bankovní dům Brněnské banky vznikl přestavbou dvoupatrového klasicistního domu s pozdější dvorní přístavbou. Archeologická dokumentace tří statických sond v jediném nepodsklepeném, ale zastřešeném severním dvorním traktu ve vnitrobloku ověřila existenci zaniklých zděných konstrukcí a zásypů někdejších interiérů starší zástavby středověkého původu, jak předtím naznačil inženýrsko-geotechnický průzkum stávající budovy. Ta zcela zastavěla původně v novověku udržovaný zahradní pozemek a její suterény dosahují do průměrné hloubky 3,5 m (192,80 m n.m.) od okolního terénu.

Pro studium geomorfologie novoměstského území přinesly zajímavý poznatek i horizontální jádrové vrty inženýrsko-geotechnického průzkumu vedené ze stěn suterénů, a to asi 0,5 m nad podlahami podélně s Panskou ulicí, tj. k severozápadu do nepodsklepeného severního traktu objektu. Vedle výše zmíněných dokladů skrytých stavebních konstrukcí a zásypů interiérů totiž vrtná jádra prokázala existenci plošně rozsáhlých písčitojílovitých sedimentů, a to v polohách, které by přitom měly být pod stávající budovou reprezentovány písky a štěrky terasy VIIa. Pylová analýza vzorku bahenního sedimentu (v současnosti však již vysušeného) zjistila vysokou koncentraci pylových zrn, z nichž některé determinované druhy ukazují na lokalitu vlhčího charakteru. Dům čp. 1308/II na nároží Panské a Jindřišské ulice leží ve spádovém území Vinohradského potoka vytékajícího z erozní brázdy pod Vinohradskou ulicí. Jeho pokračování novoměstským územím není známo, neboť jeho zánik v urbanizovaném prostoru je spojován s výstavbou novoměstského gotického opevnění s hradebním příkopem, který strhl spádové vody vytékající z báze vyšší vinohradské terasy.

Nedaleko od zkoumané lokality, jihovýchodním směrem ve vyšší poloze, byly v roce 2005 zjištěny na parcele domu čp. 913/II v ulici Politických vězňů doklady dvou zaniklých menších vodotečí (PSH 35,2007, 352), z nichž větší protékala směrem k severozápadu. Naproti rekonstruovanému domu čp. 1308/II v Jindřišské ulici čp. 938/II byl v roce 2006 zjištěn v bodové archeologické sondě bahnitý sediment ve snížené úrovni podloží (PSH 35, 2007, 347). Naopak severním směrem od čp. 1308/II v níže položeném území Nového Města bylo v roce 1998 před čp. 858/II v ulici Na Příkopě (PSH 31, 2000, 379) zachyceno koryto vodoteče směřující k dříve zjištěnému sníženému povrchu území východní části Ovocného trhu. Konečně přítomnost vodoteče v témže směru byla v minulosti archeologicky prokázána východně od staroměstského Týna, kde svou trasou ovlivnila východní stranu jeho opevnění. Lze se proto důvodně domnívat, že tyto izolované archeologické poznatky vymezují ve spádovém území trasu zaniklého Vinohradského potoka, přirozeně se klikatícího v rovinatém

terénu, a jeho starší holocenní, respektive pleistocenní předchůdce. Výzkum v objektu byl na počátku roku 2009 pozastaven z důvodu přerušení stavební činnosti na neurčito.

Petr Starec, MMP

PETRSKÉ NÁMĚSTÍ PPČ. 362

Záchranný výzkum na ploše bývalého sportovního hřiště v severní frontě Petrského náměstí na Novém Městě pražském probíhal v první polovině roku 2009 a navázal na předběžný zjišťovací výzkum provedený na konci roku 2007. Tento zjišťovací výzkum byl realizován třemi bodovými sondami, jejichž situování do okrajů zkoumané plochy bylo způsobeno nutností zachovat funkci sportovního hřiště i po ukončení výzkumu, což výrazně ovlivnilo vypovídací schopnost zjišťovacího výzkumu. Ve všech třech sondách bylo dokumentováno (pod cca 1 m mocnou recentní navázkou) kulturní raně a vrcholně středověké předlokační souvrství 12.–13. století, související s intenzivními doklady tohoto osídlení na újezdské vltavské terase VIIb mezi Starým Městem a prostorem Poříčí. Na základě nálezů v jedné ze sond (četné strusky) bylo možno předpokládat doklady kovářské či hutnické činnosti v blízkosti zkoumané plochy či přímo na ní. Zachycená situace byla zcela minimálně porušena mladší stavební aktivitou a zahloubenými objekty.

Následný plošný předstihový záchranný výzkum byl vyvolán výstavbou kompletně podsklepeného bytového domu se startovacími byty se suterénními podzemními garážemi pro zaměstnance ve školství, sociální sféře a bezpečnostních složkách, jehož investorem byla Městská část Praha 1. Výsledky výzkumu se v tomto případě výrazně odlišovaly od závěrů a předpokladů zjišťovacího výzkumu, jelikož stratigrafická situace byla na zkoumané ploše téměř výhradně tvořena zaniklými stavebními konstrukcemi a zahloubenými objekty, a to do hloubky výrazně přesahující původní povrch újezdské terasy. Záchranným výzkumem bylo nutno zkoumat výrazně větší kubaturu archeologických terénů, než předpokládal zjišťovací výzkum. Ten se stal ukázkovým příkladem, kdy nedostatečný počet bodových zjišťovacích sond a jejich nepravidelné situování či umístění na okraji plochy nemohlo přinést relevantní informace pro stanovení finanční či časové náročnosti výzkumu a především spolehlivě stanovit jeho metodu.

Plocha byla na jihu vymezena posunutou novověkou uliční čarou Petrského náměstí, na východě uliční čarou Barvířské ulice, na severu budovou školy čp. 1550/II v Klimentské ulici a na západě novověkým obytným domem čp. 1185/II. Nejstarší zmínka o zástavbě na zkoumané ploše (či spíše v její bezprostřední blízkosti) je poměrně pozdní a pochází až z roku 1632, kdy je zmiňován dům Jana Goliáše a zahrady novoměstských měšťanů. Tento objekt v roce 1653 kupuje Jiří Hlaváček, který ho spojil se svou sousední zahradou. Na parcele se v této době zřejmě nacházela zahrada a snad zahradní altán. Ve druhé polovině 17. století (1653–1685) zaujímá Hlaváčkovský dům se zahradou větší část nároží bloku a při Petrském náměstí sousedí s domem čp. 1185/II U zlatého jablka. Při Klimentské ulici sousedí se zahradou Viléma Ješka z Rittersfeldu, která byla později připojena k zadní části domu čp. 1186. V roce 1685 je Hlaváčkovský dům připojen k sousednímu šlechtickému šosovnímu domu čp. 1185/II a je využíván jako nájemní. V roce 1724 jsou v domě ubytováni nájemníci z řad řemeslníků a sousední zahrada je pronajata zde bydlícímu zahradníkovi. V roce 1760 dům čp. 1185/II vyhořel a přestal být obýván, aby byl následně v letech 1772–1847 přestavěn

rodinou Laxových, kteří zahradu využívali ke své zahradnické živnosti. V letech 1847–1875 byly zahrady obou domů čp. 1185/II a 1186/II využívány ke skladování dříví a dalšího materiálu pro nedalekou kartounku v čp. 1228/II v Klimentské ulici. Plocha tzv. Epsteinovy ohrady za domem čp. 1185/II byla v severní části při Klimentské ulici v roce 1875 využita k výstavbě obecní školy čp. 1550/II podle projektu městského inženýra Josefa Srdínka. V jižní části při Petřském náměstí byla zřízena školní zahrada s krytou verandou podél západního okraje. Ta byla v roce 1927 adaptována na školní kuchyni a jídelnu. Posledním zásahem do podoby stávající parcelace byla regulace uliční čáry při Petřském náměstí v roce 1935, kdy byly též zbořeny a novostavbou nahrazeny domy čp. 1185/II a 1186/II. Ohradní zeď zahrady byla posunuta severně do stávající trasy, školní zahrada byla zmenšena a zahradní veranda zbořena. Pro archeologický výzkum bylo nepochybně podstatné, že většina plochy byla v průběhu pozdního středověku a novověku zahradou.

Záchranný výzkum byl započat plošnou skrývkou stavební mechanizací na úroveň cca 1 m od původního terénu, přičemž byly odstraněny výhradně novověké navážky. Následně byla plocha ručně začištěna, vyměřena geodetická síť čtverců 4 x 4 m a přistoupeno k výzkumu lichých a po dokumentaci vertikálních řezů i sudých čtverců. Výzkum proběhl na celé ploše ohrožené stavební aktivitou s výjimkou zcela recentních novověkých narušení. V průběhu výzkumu bylo možno na několika místech sledovat povrch mírně sníženého geologického podloží, které bylo v této části Nového Města tvořeno pravděpodobně pleistocenním povodňovým náplavem, tvořeným světle okrovými jemně písčitymi až prachovitými hlínami s příměsí muskovitu (kóty okolo 184,60 až 185,90 m n. m.). Právě nejvyšší zachycená kóta odpovídá povrchu mírně snížené vltavské újezdské terasy VIIIb. Zcela ojediněle byl na ploše výzkumu dokumentován půdní horizont, vyvinutý na povodňovém náplavu.

Nejstarší časový horizont využívání lokality představuje jeden pravěký zahloubený objekt, několik nezřetelných objektů či ojedinělé nálezy v povrchových vrstvách tmavého půdního horizontu. Všechny pravěké nálezy je možno rámcově datovat do mladší doby bronzové. Předpokládaná existence předlokačního osídlení, související s delší dobu zkoumaným areálem kontinuálně zasídlené plochy mezi Starým Městem a prostorem Poříčí, byla potvrzena. Na většině plochy výzkumu bylo předlokační osídlení zničeno novověkými a pozdně středověkými zásahy a díky neustálému narušování nejstarších dochovaných stratigrafií mladšími výkopy byl tento horizont dokumentován pouze izolovaně. Zbytky vrstev a objektů z této doby byly zachovány především v západní části plochy a jednalo se zejména o část suterénu dřevohliněného domu, fragmenty tří pícek či ohnišť, nalézáných někdy v souvislosti s drobnými výkopy (sloupovými jámami). Jeden z mladšími jámami a stavebními konstrukcemi těžce postižených zahloubených objektů je možno vzhledem k rozsahu (hloubka i velikost) a charakteristické výplni považovat za část zahloubeného pravoúhlého objektu – dřevohliněného domu. Ojedinělé nálezy hmotné kultury pocházejí i z povrchu světlého půdního horizontu či z několika zahloubených objektů (jam) s výplněmi datovatelnými do průběhu 13 a konce 13. či počátku 14. století).

S horizontem počátků Nového Města pražského je možno spojovat několik exploatačních jam průběhu druhé poloviny 14. století a především zbytek stavby s hliněnými, částečně omítnutými stěnami a se zbytky vnitřní konstrukce a ohništěm v severozápadní části zkoumané plochy. Objekt byl překryt vrstvami průběhu 15. století s četnými nálezy mincí.

Další stratigraficky komplikovaný horizont představují poměrně hluboké (až 300 cm) úzké jámy, které byly druhotně využity k ukládání komunálního odpadu. Jejich podoba a především míra zahloubení je pro plochu Nového Města pražského netypická a jejich funkci dnes bohužel neznáme (pravděpodobně nejde o jámy exploatační). Výplně poskytly bohatý sortiment keramického zboží, fragmenty skleněných nádob, ojedinělý nález misky z barevného kovu, zlomky podkov a dalších drobných předmětů, dokládajících relativně luxusní každodennost obyvatel Nového Města v této době. Přestože hmotná kultura dokládá minimální časový odstup zjištěných objektů, ty se nacházejí ve vzájemné superpozici. K tomuto novoměstskému horizontu osídlení je možno přiřadit ještě dvě studny s kamennými věnci (jedna byla porušena novověkým sklepem, druhá starším zahloubeným objektem z průběhu 15. století). Mladší exploatační jámy z průběhu 15. století, nalézané zejména ve východní části zkoumané plochy, mohou představovat horizont obnovování Nového Města pražského po následcích husitských válek.

Další epizodou ve vývoji lokality byla nepříliš dlouhá existence a zánik raně novověké (dřevohliněné či hrázděné) stavby v jihozápadní části zkoumané plochy. Z horizontu vrstev překrývajících toto zdivo lze spolehlivě vyvodit zánik stavení požárem na konci 15. století. O něco mladší situaci představují zachované fragmenty dlažeb a zdiv v severní části plochy. Ve svrchní výrazně jílovité části některých zdív byly nalezeny zlomky pozdně gotických kachlů. Vzhledem k jejich výskytu a přítomnosti jílovitých izolačních výmazů by tato svrchní část zdiva mohla představovat podezdívku kachlových kamen. Vzhledem k několikanásobnému poškození mladšími výkopy nelze tato zdiva zcela spolehlivě přiřadit ke spáleništnímu horizontu, který překrývá zdivo v jihozápadní části zkoumané plochy. Zdiva v některých sondách vykazovala dvě fáze, oddělené šedou písčitou vrstvou. Části zdív připomínaly spíše valounovou dlažbu, zatímco svrchní část zdív byla postavena z lícovaných lomových kamenů. Souvislosti zachycených izolovaných zdív byly poničeny mladšími zásahy a velmi často také exploatačními rabovacími výkopy za účelem vyzdvihnutí vhodného kamene či bloku zdiva.

Následující horizont využívání lokality představují hluboké a rozlehlé nepravidelné jámy, které porušují starší situace především v jižní a východní části plochy. Exploatační jámy zřejmě představují pozůstatky po těžbě písku při obnově Prahy po válečných událostech okolo poloviny 18. století, při kterých zejména tato část Nového Města (u Horské brány) velmi utrpěla. Vyloučit nelze ani skutečnost, že některé jámy představují krátery po hmoždířových střelách z období pruského obležení Prahy. S tímto horizontem souvisí i zánik sklepa nevelkého novověkého domu v jižní části plochy, z jehož stěny pochází i nález cihlového artefaktu s vyrytým nápisem ANNO 1613. Objekt zřejmě opět zaniká okolo poloviny 18. století, společně s funkcí čtvercové odpadní jímky severně od zmiňovaného sklepa a studny v severozápadní části zkoumané plochy.

Nejmladšími zkoumanými situacemi byly výkopy a zdiva související s výstavbou obecní školy v roce 1875 a jejím následným provozem. Nejmladším dokumentovaným objektem byla betonová konstrukce v severní části plochy. V západní části plochy byla dokumentována zdiva (včetně příslušných výkopů a výplní) celkem pěti cihlových pilířů kryté verandy z doby před regulováním uliční čáry na severní straně Petrského náměstí. K časovému horizontu budování a fungování školy patří i studna ve východní části plochy a několik výkopů pro inženýrské sítě.

PURKYŇOVA PPČ. 2384

a) V souvislosti plánovanou změnou podoby stanice metra Národní třída byla v průběhu listopadu 2009 zahájena realizace šachty pro přeložku optických kabelů. Výkop o rozměrech 2,60 x 2,10 m byl projektován při jižní straně Purkyňovy ulice, na rozhraní chodníku a silnice, těsně před vstupní halou metra. Vrchní část stratigrafie sondy byla výrazně poničena vedením inženýrských sítí (povrch komunikace 196,15 m n. m.). V hloubce 1,5 m byla při severním profilu odhalena zděná opuková konstrukce (šířka zdi 0,72 m, dochovaná výška 1 m, zjištěná koruna zdiva 194,60 m, pata 193,60 – 193,70 m). Západní a jižní úsek byl dále výrazně dotčen novodobými zásahy. Cca 2,20 m po povrchem byly zjištěny obrysy dvou hrobových jam patřících k areálu židovské zahrady, pohřebišti ležícího v období druhé poloviny 13. až 15. století mezi ulicemi Jungmannova, Lazarská, Spálená a Purkyňova. Na apel zástupců Židovské obce byla zakázána jakákoliv manipulace s lidskými ostatky, včetně odborného prozkoumání a na investorovi byla vyžádána změna projektu. Postup výzkumu se omezil na dokumentaci dosaženého stavu a šetrné prozkoumání objektů chronologicky předcházejících pohřbívání. Hroby ležely v linii v jižní polovině sondy, v nadmořské výšce cca 193,90 m. V lépe čitelném případě byl jasně patrný obrys rakve a částečně byla odhalena lebka. Orientace obou hrobů odpovídala běžnému úzu západ – východ. Výkopy hrobových jam se zahlubovaly z části do geologického podloží (jeho nejvyšší zjištěná poloha 193,90 m), z části do starších sídlištních situací z druhé poloviny 12. až první poloviny 13. století.

V dubnu 2010 díky novému umístění šachty severním směrem se poznání stratigrafie rozšířilo o dalších 1,80 m. Již na pozemku bývalého domu čp. 73 (stržen 1978, první zmínky 1379) byly zkoumány uložení a objekty od 17. do druhé poloviny 12. století. K výraznému narůstání terénu docházelo od období 14. století, a to v části za výše zmíněnou opukovou zdí. Její průběh se kryje s vymezením parcelní zdi čp. 73 na starších plánech. Z období druhé poloviny 12. až 13. století se zachovaly kůlové a sloupové jámy, v jihozápadním nároží sondy pak zahloubená část domu včetně stupňovité šíje (minimální délka 3,6 m, zjištěná šířka 2,3 m, dno zapuštěné cca 1 m leželo na niveletě 192,70 m n. m.).

Veronika Staňková, NPÚ HMP

b) Výkop pro opravu tělesa kabelového kanálu v severovýchodní části Purkyňovy ulice měl rozměry 30 x 2 m a jeho severní profil byl situován na rozhraní vozovky a chodníku (196,30 m). Na jaře 2010 zde bylo dokumentováno historické nadloží z období pokročilého středověku a novověku. Za zmínku stojí, že i přes těsné sousedství jižněji situovaného bývalého židovského hřbitova nebyly zde nalezené žádné kosterní pozůstatky, jejichž hranici výskytu měl (dle objevu H. Olmerové z roku 1978) vyznačovat fragment příkopu, vzdáleného od zde popisované situace o 5,4 severněji. Lze se tak domnívat, že jednalo se o okrajovou část nekropole zaniklé v roce 1478. Absence nálezů movité povahy nedovolila přesné určení stáří jednotlivých komponent odhalené stratigrafie. Rámcově a základě poznatků z výzkumu sousedící plochy budoucího Copa Centrum Národní je možno odkryté situace zařadit do časového úseku od období vrcholného středověku (13. - 14. století) až po pokročilý novověk (19. až 20. století). Nejnižší dokumentovaný bod se nalézal v úrovni 192,81 m a povrch geologického podloží na kótě 194,50 m n.m.

SOUKENICKÁ ČP. 1188/II

Na počátku srpna roku 2009 byl zahájen zjišťovací výzkum na ploše dvora domu. Postupně byly stavební mechanizací zhotovitele stavby vyhloubeny tři zjišťovací sondy (první v severozápadním rohu dvora a další dvě na vlastním dvoře). Čtvrtá sonda v prostoru za průjezdem nebyla realizována s ohledem na probíhající funkční kanalizaci. Pouze v severním koutě byl zachycen povrch šterkopískové vltavské terasy cca 50 cm pod stávajícím povrchem dvora (niveleta 189,00 m n. m.). Půdní horizont či archeologické vrstvy, které by se na povrchu šterkopískové terasy měly nacházet, byly nepochybně odtěženy předchozí stavební aktivitou. Obě dvě sondy na dvoře zachytily výplně rozsáhlých stavebních jam na písek vyplněných hrubým šterkem (nejvýše druhá polovina 19. století). S vysokou mírou pravděpodobnosti je možno předpokládat, že plocha dvora byla zničena a archeologické situace zlikvidovány nedávnou stavební aktivitou (výstavba nádvorních křídel). Výjimku mohou představovat plošně a lokálně omezené objekty a situace (zahlobené studny či jámy). Poněkud nejistá je situace nejbliže k objektu uličního křídla, kde jsme sondu nemohli zrealizovat. Zjišťovací výzkum měl nadále pokračovat formou dohledu při hloubení výkopu podél vnějšího líce východní obvodové zdi západního podsklepeného křídla, který měla stavba následně realizovat. Po provedení a vyhodnocení tohoto řezu podél západního křídla měla být terénní část zjišťovacího výzkumu ukončena a shrnuta do podoby závěrečné nálezové zprávy. Bohužel následně došlo k tragické události zřícení západního křídla objektu, při kterém došlo ke ztrátám na lidských životech. Zřícené křídlo bylo odstraněno a staticky zajištěno v průběhu první poloviny roku 2010. Přibližně od července potom v souvislosti s postupným odtěžováním dvora docházelo průběžně k výzkumu realizovanému formou odborného dohledu, který kromě novověkých a recentních navážek či výplní rozsáhlých recentních a novověkých exploatačních jam na písek vyplněných hrubými šterkovými valouny zachytil pouze snížený povrch geologického podloží, tvořeného šterkopískovou terasou. Výzkum bude nadále pokračovat ještě v první polovině roku 2011.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

SPÁLENÁ, PURKYŇOVA, VLADISLAVOVA, CHARVÁTOVA ULICE PPČ. 725/1 – COPA CENTRUM NÁRODNÍ

V letech 2009 a 2010 byl realizován rozsáhlý záchranný výzkum na ploše bývalého domovního bloku vymezeného uvedenými ulicemi. Terénní práce souvisely s investorským záměrem výstavby multifunkčního komplexu, celkovou rekonstrukcí a přestavbou vestibulu stanice metra a posléze realizací nových inženýrských sítí v rámci areálu a jeho nejbližšího okolí. V průběhu necelých 7 měsíců bylo probádáno cca 2500 m² (celková nezastavěná plocha má rozlohu 3500 m²), kde bylo archeologicky rozebráno cca 2650 m³ terénu s převážně středně komplikovanou sídlištní statigrafii o průměrné mocnosti 2,50-3 m (na části plochy se nacházely rozměrné recentní zásahy, které archeologicky rozebírány nebyly). Místo výzkumu se nachází při hranicích Starého a Nového Města pražského, v prostoru, kde do konce 70. let 20. století existovala původní měšťanská zástavba, zrušená při výstavbě metra..

Nejstarší část zkoumaného území podle výsledků dosavadního výzkumu představuje jeho severní a západní část (parcela bývalé základní školy čp. 56, plocha domovních parcel u

Spálené ulice a severní část parcely č. 725/1). Byl zde nalezen fragment předlokační osady Újezd sv. Martina (12.-13. století), tvořený kromě sídlištního souvrství a několika menších zahloubených objektů oválného tvaru fragmenty minimálně 3 zahloubených dřevohliněných staveb obytného (?) charakteru (polozemnice). Ty měly obdélníkový či čtvercový tvar a byly vybaveny sloupovými jamami pro nosnou dřevěnou konstrukci stěn a stropu. Dno jednotlivých staveb v době jejich funkce se nalézalo cca 1 m oproti původnímu povrchu terénu, který ležel zhruba v úrovni 193,20 m n.m.

Významným prvkem, determinujícím lidskou činnost ve sledované oblasti v předlokačním období, byla komunikace. Cesta směřující od severu ze Starého Města na jih k Vyšehradu, je několikrát zmiňována v pramenech, ale nepodařilo se ji zatím nalézt. Naproti tomu doklady nejstarší zděné zástavby místa, jejíž relikty byly výzkumem nalezené v těsné blízkosti dnešní Spálené ulice (patrně kopírující starou cestu) naznačují, že komunikační tepna se nalézala někde poblíž. Mezi nejzřetelnější doklady osídlení v této periodě patří například spodní partie 3 domů vystavěných ze dřeva a kamene. Pochozí úrovně jednotlivých obydlí se nalézaly v rozmezí 192,63 až 193,50 m, a užitná plocha 1 - 1,60 m zahloubeného interiéru dosahovala přibližně 30 m².

V kontextu prostorového uspořádání lokality zajímavou skutečností představuje nález fragmentu dřívě neznámého raně středověkého kostrového pohřebiště, jehož východní okraj byl lokalizován v severozápadní části domovního bloku (plocha bývalého čp. 69). Jednalo se o část větší nekropole z předlokační periody Nového Města. Celkem bylo prozkoumáno šest hrobů. Kosterní pozůstatky byly objeveny v 0,90 až 1,20 m hlubokých hrobových jámách, které na povrchu původního terénu (cca 193,20 m) lemovaly pískovcové kameny. Jedinci umístění v rakvích leželi na zádech s horními končetinami nataženými podél těla. Podle předběžné antropologické analýzy se jednalo o tři ženy a dva muže. Hroby byly orientovány (s malými odchylkami) ve směru západ - východ a tvořily dvě rovnoběžné řady. Při zkoumání hrobových jam nebyly nalezeny žádné milodary, a tak není možné jejich bližší datování. Makroskopická analýza fragmentů keramických nádob, objevených v stratigraficky mladších situacích, předběžně upřesnila stáří odhalené situace do úseku 12. – poloviny 13. století. Povrch geologického podloží, jenž byl na sledovaném místě tvořen jemnými až hrubými písky a štěrkopísky Vltavské terasy, se nalézal na kótě 192,80 m.

Pro sledovaný prostor nejdůležitějším evolučním impulsem bylo založení Nového Města pražského Karlem IV. v roce 1348. Příмым dokladem zmíněné proměny, je soubor 11 rozsáhlých sklepů, které jsou téměř kompletně zachovány v nejzápadnější části zkoumaného prostoru podél Spálené ulice. Komplex původní, středověké až raně novověké zástavby severní části Nového Města pražského, patří k její první stavební vlně (druhá polovina 14. století). Dochovaný soubor suterénních prostorů náležel řadovým středověkým domům, založeným na jednotně vyměřených parcelách. Stavební hmota původně 4 a po roce 1498 už 5 domů (bývalá čp. 69-73) prodělala, zejména v nadzemních partiích, v průběhu staletí řadu slohových a dispozičních proměn, až do jejich zbourání v dubnu 1978. V zachovaných sklepech jsou dodnes čitelné nejstarší stavební prvky ze třetí třetiny 14. až počátku 16. století. Se středověkým a raně novověkým stavebním boomem je také třeba s největší pravděpodobností spojit četné rozsáhlé těžební jámy na písek, které byly dokumentovány v jihovýchodní části plochy (roh Purkyňovy a Vladislavovy ulice), či početné nadzemní nebo zahloubené zděné a smíšené konstrukce hospodářské či sanitární povahy (studny, jímky).

K prozatím blíže neurčenému úseku středověku je třeba také zařadit fragment cca 2,5 m hlubokého, cca 3 m širokého a minimálně 22 m dlouhého objektu. Struktura orientovaná přibližně severozápadním směrem byla odhalena v jižní části domovního bloku, kopírovala dnešní Purkyňovu ulici a její část byla identifikována již H. Olmerovou v roce 1978. Funkce stavby nebyla prozatím výzkumem objasněna, ale na základě blízkosti jižněji lokalizované plochy bývalého židovského hřbitova (zrušen v roce 1478) se můžeme domnívat, že jde o jakési vyznačení jeho hranice. Lze rovněž připustit domněnku, že jeho přítomnost vymezovala jiný, dosud neidentifikovaný územní celek na severu. Není vyloučena ani jiná interpretace odhaleného díla.

Obdobné problémy postihují detailnější chronologické uchopení tzv. čtvercové stavby. Budova o vnitřních rozměrech 4,65 x 4,86 m (plocha 22,5 m²) byla vystavěna z lomové opuky spojované vápennou maltou. Objekt, ze kterého se zachoval jižní, západní, polovina severního a fragment východního obvodového zdiva o celkové výšce suterénu minimálně 5,5 m, byla lokalizována na místě dvora bývalé základní školy (čp. 56), jež do konce 70. let minulého století stála v severovýchodní části zkoumaného domovního bloku. Konstrukce obsahovala zachovalé architektonické prvky v podobě vstupního portálu s cihelným ostěním, podobným způsobem řešené niky s cihelnou špaletou a sklepních okének umístěných v západní a jižní stěně objektu. O době vzniku stavby, spadající patrně do období před lokací Nového Města v polovině 14. století, napovídá její odlišná orientace vůči ostatním odhaleným objektům i samotné zasazení v rámci okolní zástavby. Na základě sledování zásypových vrstev v interiéru můžeme interpretovat pouze poslední léta existence objektu, jenž v závěrečném období (polovina 15. – počátek 16. století) sloužil jako rozměrná odpadní jámka. Změnu jeho funkce dokládají silné kužely zahliněné stavební sutě s bohatou kolekcí reliéfních kachlů, střídající organické a spáleništní úrovně.

Existence a těsné sousedství již zmíněného židovského hřbitova byla také doložena nálezem několika fragmentů sekundárně použitých pískovcových náhrobků. V analyzovaném souboru čítajícím přes 20 různě silných exemplářů, pocházejících z období od 14. do 60. let 15. století, jsou obzvláště pozoruhodné dva s červeně malovanou předlohou votivního nápisu - epigrafu. Mezi nálezy středověkých židovských náhrobků ve střední Evropě se jedná o unikáty (doposud je znám pouze jenom jeden podobný případ v Německu). Tato skutečnost nás staví před otázku existence případné dílny na výrobu náhrobků, která mohla být lokalizována v nejbližším okolí nebo přímo na zkoumané ploše.

Podstatnou a pro další analýzu zkoumaného prostoru důležitou součástí nálezového fondu, jenž výrazným způsobem přispívá k rekonstrukci každodennosti a hmotné kultury v minulosti, tvoří nespočetná kolekce nálezů movité povahy. Obsáhlý soubor předmětů a jejich fragmentů, získaný během popisovaného výzkumu je reprezentován mimo jiné souborem 253 mincí z období od středověku až po novověk. Další nálezy dokládají řemeslné aktivity obyvatel Prahy – nesčetné fragmenty keramických a skleněných nádob, kostí (náležející jak ke kuchyňskému tak řemeslnému odpadu), přezkařské formy a kovolitecké nádoby či konečně stovky hrud strusky. Četné pyrotechnologické aktivity zdejších řemeslníků byly doloženy ojedinělým nálezem pece, jenž byla odhalena ve středověkém (14. století) horizontu dvora bývalé domu čp. 72. Zařízení tvořené hliněnou klenbou a pracovním roštem bylo dodatečně zespoda zajištěné železnou armaturou. Podoba a velikost konstrukce naznačuje, že s největší pravděpodobností sloužila ke zpracování barevných kovů.

Výzkum bývalého domovního bloku u Spálené ulice bude pokračovat i v nejbližší době a zaměří se na dosud nepřístupná místa, tj. vstupy do vestibulu stanice metra od západu (prostor bývalého čp. 71) a severu (západní část parcely bývalého čp. 56).

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

ŠKOLSKÁ ULICE ČP. 1267, PPČ. 2033/1 a 2

Na konci roku 2008 byl zamýšlenou stavební aktivitou vyvolán výzkum na výše uvedené ploše. Při ní došlo k hloubení výkopů jámy pro nově projektovanou sanaci zdiva do hloubky až 3,60 m. K zachycení podstatných informací bylo využito systematického sledování zvrstvení ve výkopu pro sanaci zdiva v jižní části dvora. Jednalo se o obdélníkový výkop o rozměrech cca 2 x 9 m.

V místech výkopů se podařilo identifikovat dochovaný pozůstatek sídlištní jámy (možná jáma na písek) náležející do průběhu druhé poloviny 14. století. Další část stratigrafie je tvořena pouze novověkými horizonty a objekty souvisejícími s hospodářským zázemím novoměstské parcely od novověku do současnosti (počátek 17.–20. století). Absence vrstev navazujících na zachycené středověké situace (tj. od 15. do počátku 17. století) a charakter novověkých situací (velká jáma na písek, vyrovnávací vrstvy a výkopy pro základy okolního domu) jasně hovoří o značném poškození plochy dvora v novověku a to převážně v 19. a 20. století. V té době došlo k odtěžení většiny historického nadloží prakticky až na úroveň posledních kulturních vrstev a prvních podložních úrovní, zde reprezentovaných dochovaným půdním typem. Na něm ležely, či se do něj zahlubovaly pozůstatky středověkého osídlení pocházejícího z druhé poloviny 14. století.

Jan Jeřáb, Archaia Praha o.p.s.

U BULHARA PPČ. 2537/115

V srpnu a září 2010 proběhl záchranný výzkum při výstavbě stožáru mobilní telefonní sítě na prostranství u křižovatky U Bulhara mezi severojižní magistrálou a bývalým objektem lokomotivního depa (ppč. 2548), tj. v areálu vlakového nádraží severně od rampy Husitské ulice. Výkop pro základnu sloupového stožáru odkryl mělce pod souvrstvím vozovky pouze sníženou úroveň šterkopískového podloží (194,00 m n.m., terasa VIIa). Realizace přípojky NN částečně prováděná protlakem mezi jednotlivými výkopy přinesla v dalších bodových sondách shodné negativní zjištění.

Přesto bylo v lokalitě při dalším kontrolním dohledu získáno několik alespoň orientačních archeologických zjištění, a to na základě výpovědi správce dotčeného objektu připravovaného železničního muzea a jeho předchůdce. V místě blízké zdi rampy tranzitní komunikace Husitskou ulicí byly v době její rekonstrukce (kolem roku 2000, nebo spíše po roce 2000) nalezeny při základových výkopových pracích lidské kosti, a to bez ohlášení nálezů. K dalšímu neohlášenému nálezu lidských kostí došlo před středním vjezdem do budovy depa, a to při výkopu inženýrských sítí někdy kolem poloviny prvního desetiletí 21. století.

Doplňme-li tyto nahodilé informace pomíjenou zprávou archivního geologického průzkumu o nálezů neznámého hřbitova před blízkým čp. 1653/II v Hyberské ulici, dále polohově upřesněným nálezem dvou bronzových avarsko-slovanských nákončí pod tím

samým domovním blokem, nebo bronzovým nákončím z východního konce Petrské ulice a torzem slovanského objektu z Klimentské ulice či dalším blíže archeologicky nepoznaným starším nálezem lidských kostí z předpolí Hlávkova mostu (a to vynecháváme bezpečné pravěké nálezy), získáváme vážné indicie o významu zdejšího zcela archeologicky nepoznaného území (které bylo ovšem v minulosti dotčeno pásem středověkého a barokního opevnění a nivelací areálu vlakového nádraží), jehož osou je jednak komunikační směr od jihu k severu k bubenskému brodu, jednak potok vytékající z erozní brázd Seifertovy ulice a v totožném směru ústící do Vltavy.

Petr Starec, MMP

ULICE 28. ŘÍJNA ČP. 767/II

V srpnu a září 2010 proběhl kontrolní dohled v rekonstruovaném domě na novoměstské straně ulice. Někdejší nájemní a obchodní dům byl postaven v letech 1872-1873 na místě staršího objektu blíže neznámé podoby. Autoři stavby, pražští architekti a stavitelé Otto Ehlen a Julius Kandert, využili při jeho stavbě unikátní železnou konstrukci, která byla do nynější renovace skryta pod drobnými parazitními vestavbami v objektu. Právě při archeologické kontrole dvou pater suterénních místností, které byly stavbou postupně vyklizovány od nahromaděného komunálního odpadu a zbavovány dřívějších dodatečných stavebních úprav, bylo pod snižovanou podlahou druhého suterénu, zdokumentováno v již podložních šterkopiscích několik izolovaných torz základových partií staršího zdiva pozdně středověkého nebo novověkého původu.

Kontrolní dohled při podezdívání suterénního zdiva ověřil dříve avizovaný stav základové spáry severní obvodové zdi domu kolem ulice 28. října zjištěný archivními geologickými dokumentačními body z přípravy výstavby pražského metra: zdivo zde bylo založeno do hlinitopísčitych zásypů asi pozdně středověkého původu. Tuto nálezovou situaci lze v této části historického jádra města interpretovat dvojitým způsobem: buď nynější obvodovou zeď do ulice 28. října překračuje starší uliční čára a zásypy dokládají přítomnost někdejších středověkých suterénů, anebo tyto zásypy odkazují na trasu menšího příkopu, tzv. strouhu, ležící před známým průběhem staroměstského opevnění. Proti první možnosti vystupuje přítomnost staršího zdiva v nynější uliční zdi v suterénu a jeho stavebně historická analýza i polohopisný vývoj dotčeného domovního bloku. Naopak druhé řešení podporují nedaleké archeologické dokumentační body v dolní části Václavského náměstí, a to v ústí ulic Na Příkopě a 28. října (PSH 12, 1980, 242; PSH 31, 2000, 379). Odtud archeologicky doložený příkop-strouha před velkým staroměstským hradebním příkopem pokračuje k Národní třídě obloukem k jižní frontě domů ulice 28. října.

Při dalším rozšiřování suterénních prostor v listopadu 2010 byla ve výjimečně nepodsklepeném jihozápadním cípu nynější budovy při Jungmannově náměstí objevena jeho novodobě zasypaná domovní studna, a to v místě zaniklého sklepa starší zástavby. Záchranný výzkum při jeho dalším prohlubování na úroveň stávajícího druhého suterénu pak objevil torzo další studny, která byla větší novou studnou s cihlovým pláštěm téměř strávena. Středověká studna s opukovým obloženíem byla podle charakteru své výplně a přítomných archeologických nálezů zasypana již v pozdním středověku, a to zřejmě v souvislosti se ztrátou vody vinou změny hydrogeologických podmínek v této části Nového Města pražského

po výstavbě novoměstského opevnění s hradebním příkopem, který narušil přirozenou dotaci spodní vody v tomto území z báze vyšší vinohradské terasy.

Petr

Starec, MMP

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 838/II, PPČ. 577

V průběhu celého roku 2010 probíhal záchranný výzkum v souvislosti s prohlubováním suterénů pod středním a zadním traktem objektu. Celá snižovaná plocha byla původně podsklepena, přední a střední část objektu jedním a zadní část dvěma patry sklepů. Výzkum byl realizován formou zjišťovací, přičemž zjišťovací sondy byly realizovány mechanizací stavebníka po demolicích a odstranění podlah suterénů. Výzkum místy přerostl v záchranu a dokumentaci ojedinělých identifikovaných nálezů a situací, přičemž byl rozdělen na dvě etapy podle postupu výkopových prací stavby. První etapa probíhala v zadní (nádvoří) části zkoumané plochy, druhá potom v přední části dvora. Samotný výzkum byl zahájen až po odstranění veškerých zděných konstrukcí suterénu demolovaného původního objektu. V zadní části plochy se demolice zastavily na kótě cca 192,30–192,80 m n. m. (pod podlahou prvního suterénu), v přední části to pak bylo na kótě 189,50 m (místy až 188,20 m) pod podlahou druhého suterénu. Po jejich odstranění byla na celé ploše výzkumu zachycena obdobná nálezová situace, kdy byl dokumentován téměř výhradně snížený povrch geologického podloží vltavské šterkopískové maninské terasy VIIa od 188,00 m (v přední části) až po 192,80 m v zadní části polohy. Výjimku tvořilo několik recentních výkopů (suterén kotelny, kanalizace, základová zdiva). Tyto nálezy se především soustřeďovaly do zadní, méně snížené části zkoumané polohy.

V severním koutě byla v rámci pleistocenních poloh vltavských šterků zjištěna výrazná náplavová vrstva mazlavých písčitých jílu (na niveletě cca 192,70–192,80 m), dokládající epizodickou povodňovou událost. Vrstva nesouvisela s předpokládanými průběhy holocenních vodotečí v této části Nového Města pražského. V severovýchodním rohu parcely byl odkryt pozůstatek zahluobeného objektu s plochým dnem (exploatační jáma; niveleta zachycené hrany objektu se pohybovala v rozmezí od 192,34–192,45 m a dna okolo 192,00 m), který byl ze všech stran narušen recentními výkopy a zdmi (dochovaná plocha měla cca 2 m² při hloubce 0,40 m). Výplň tohoto objektu tvořily zbytky dvou vrstev, přičemž horní vrstva byla tvořena tmavě hnědou, místy až černou hlínou s velkým podílem jílu. U spodní druhé vrstvy se jednalo o jednolitou šedohnědou písčitou hlínu s větším podílem organických příměsí. Z těchto vrstev se podařilo získat menší soubor keramického materiálu, dle jehož rozboru lze tuto jámu zařadit rámcově do druhé poloviny 14. století. Vedle těchto nálezů byly z jámy získány i starší keramické zlomky, které lze rámcově zařadit do 12.–13. století, tedy do doby před založením Nového Města pražského. Tyto zlomky jsou samozřejmě druhotnou příměsí a souvisí nejspíše s existencí předlokačnického osídlení v prostoru dnešního Můstku a kostela Panny Marie Sněžné - předlokačnická osada „Na Pískách“.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

VLADISLAVOVA ČP. 52/II

Na počátku roku 2009 byl v rámci stavebních prací při rozšíření výtahové šachty realizován ve dvoře domu rozsahem nevelký výzkum. Nejstarší antropogenní komponentu v těchto místech tvořilo 5 kostrových hrobů v různém stupni dochování, které se zahlubovaly z povrchu přírodního podloží (úroveň 194,30 -194,20 m n. m.). Hrobové jámy měly obdélný tvar, ve dvou případech s kamenným obložením z břidlicových desek. Ve všech případech se jámy až na malou výjimku vzájemně respektovaly. Ve 4 případech se podařilo na dně hrobové jámy odhalit či částečně identifikovat lidské kosterní ostatky, původně uložené v dřevěných rakvích, shodně orientované hlavou k jihozápadu. V jednom případě byla zachycena pouze část hrobové jámy, která nebyla následně podrobena archeologickému výzkumu. Na podkladě terénního pozorování a částečně zachycené metriky kostí, bylo možné tyto ostatky přisoudit nedospělým jedincům. Dokumentovaný stav kosterních nálezů byl velice špatný. Většina z nich zůstala zachována na místě bez narušení. Na základě již v minulosti archeologicky odhalených pozůstatků rozsáhlého hřbitova v jižním sousedství zkoumané plochy, můžeme tyto nálezy celkem bezpečně přiřadit k areálu tzv. Židovské zahrady, středověkého hřbitova židovské komunity, který je do této části města tradičně situován od poloviny 13. století. Příslušnost k rozsáhlé židovské nekropoli potvrzuje i dokumentovaný pohřební ritus, který svou jednoduchostí a strohostí zcela odpovídá židovským praktikám a charakteristické kamenné obložené hrobů zde bylo konstatováno při dřívějších akcích. Celková absence jakéhokoli datovacího materiálu v hrobech neumožnila určit přesnější dobu jejich uložení. Pouze situace sídlištní povahy, které následně převrstvily úroveň hřbitova, umožnily datování post quem jeho existence.

Po zániku hřbitova se následný vývoj odehrával již pouze ve znamení sídlištní aktivity na parcelách měšťanských domů (od nivelety 194,30 m). Rozhraní mezi recentními navážkami a úrovní historických uloženin se nalézalo kolem 195,50 m. Dokumentované souvrství o mocnosti cca 1 m vzniklo bezpečně sídelní (provozní) aktivitou člověka, při které zde byly postupně uloženy typické produkty odpadního charakteru, včetně odpadu domovního. Početnější movité nálezy se zastoupením běžné keramické produkce a kuchyňského odpadu (zvířecích kostí) vypovídají o rychlém nárůstu terénu v průběhu v průběhu druhé poloviny 15. století. Zcela okrajově bylo možné sledovat následný sídlištní vývoj na pozemku od časně novověké éry do doby radikální proměny místa v průběhu druhé poloviny 19. století. Nejmladší komponenty pak náležely výhradně novodobým stavbám inženýrské povahy.

Geologické podloží lokality tvořily sedimenty Vltavy terasy stupně VIIa. Nejsvrchnější partii zastupovaly povodňové náplavy v podobě vrstvy okrovohnědě až hnědé jemnozrnné písčité hlíny o dochované mocnosti kolem 0,40–0,60 m (povrch 194,20–194,30 m), které následně překrývaly fluviální písčité sedimenty v podobě polohy střednězrnného písku (193,70 m) přecházejícího v mocnou výrazněji nestrukturovanou hmotu hrubšího štěrkopísku (193,60 m).

Jaroslav Podliska, NPÚ HMP

PRAHA 1, PRAHA 2 – NOVÉ MĚSTO

NÁPLAVNÍ PPČ. 2411, MYSLÍKOVA PPČ. 2406 A ODBORŮ PPČ. 2415

Na přelomu dubna a května 2010 byla realizována oprava plynového vedení v trase jmenovaných ulic. V jejím průběhu byly dokumentovány archeologické situace z období

závěru raného středověku až novověku. Mezi významnější nálezy výzkumu patří soubor zahloubených objektů z období 13.-14. století (192,80-193,80 m n.m.), odhalené v těsné blízkosti křižovatky ulic Myslíkova - Náplavní. K dalším zjištěním náleží přítomnost fragmentu zachovaného historického nadloží, jež byl sledován poblíž jižní fronty Myslíkovy ulice (několik zahloubených objektů prozatím blíže neurčeného charakteru - odpadní jámy, obytné či hospodářské stavby?), které doprovázelo stratifikované historické nadloží spadající do doby 14. až 19. století. Přírodní podklad v místě výzkumu tvoří písčité až jílovité štěrky pleistocenního až holocenního stáří (terasa Vltavy v rozmezí 193,50-195,10 m n.m.).

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

PRAHA 2 - NOVÉ MĚSTO

HORSKÁ ULICE PPČ. 1432 A 1433

Při závěrečné etapě rekonstrukce bastionu XXXI U Božích muk a revitalizace jeho okolí byla v průběhu roku 2010 odkryta zbývající část původní gotické hradební zdi Nového Města pražského, která byla v barokní době pojata do severní opěrné zdi bastionu. Ze zásypu bastionu vystupující středověká hradební zeď se po konzervační povrchové úpravě stala viditelnou součástí rekonstruovaného areálu bastionu XXXI, který byl navíc obohacen ještě objevem z písemných a ikonografických pramenů bastionu, zazděné výklenkové kaple při vstupu na bastion z Horské ulice.

Petr Starec, MMP

JEČNÁ ULICE ČP. 515/II

Při úpravě sklepních prostor spočívající ve snížení, resp. vyrovnání podlah stávajícího mírně zahloubeného suterénu domu zvaného „U Bílé růže“ v jižní frontě ulice byl prováděn od července do září 2009 záchranný výzkum. Nynější dům byl postaven po předchozím zboření staršího čp. 515/II. Plošným odkryvem v největší suterénní prostora podél Ječné ulice byla ve vystupujícím skalním podloží (cca 218,00 m n.m.) z navětralých břidlic objevena torza základových zdí zbořených původních sousedních domů čp. 515/II a čp. 516/II, na kterých byly založeny nové základy domu „U Bílé růže“ postaveného kolem roku 1875.

Kromě starších zděných konstrukcí byly pod podlahami hlavní místnosti zjištěny dvě trasy cihlových trativodů, které byly založené do povrchu rozloženého skalního podloží. Trativody ze skládaných cihel, které vzhledem k přirozeným podmínkám v lokalitě zřejmě sloužily k odvodnění pozemků s mělce vystupujícím skalním podložím, po jehož rozloženém jílovitém povrchu stékala podpovrchová voda dále po svahu k severozápadu. Ta patrně v minulosti, díky těmto geomorfologickým podmínkám, vyvěrala na několika výše položených místech v okolí obdobně jako v blízké lokalitě kolem ulic Na Rybníčku a V Tůních.

Pod systémem trativodů byla ještě zjištěna starší studna s cihlovým obložením – podle inventáře v zásypu asi barokního původu, která byla jen mělce založená do skalního břidlicového podloží. Voda do studny byla od jihovýchodu přiváděna rovněž trativodem sestávajícím z do skály vykopené mělké stružky, obložené podélně skládanými cihlami a

překryté cihlami příčně kladenými. Z tohoto přívodu zůstal zachován pouze 1 m délky v jihovýchodní části sklepní místnosti. Studna s tímto přívodem vody z výše položených partií pozemku zanikla nejspíše při neznámé barokní přestavbě v lokalitě.

Betonová podlaha stávajících suterénů byla rovněž odstraňována ve dvou menších místnostech v západní části suterénních místností domu. Pod povrchem podlahy bylo v celé ploše zjištěno jen navětralé skalní podloží zřejmě srovnané do potřebné roviny stávající podlahy sklepa.

Z hlediska dlouhodobého studia geomorfologických podmínek a sídlištní struktury této části historického jádra Prahy je zásadním poznatkem, že i přes výstavbu mohutných činžovních domů zůstaly i pod současnými suterény relikty starší zástavby a další archeologické památky Nového Města pražského.

Petr Starec, MMP

JEČNÁ ULICE PPČ. 2501

Ve výkopu inženýrských sítí v červenci 2010 byly dokumentovány před domem čp. 547/II dvě souběžné zdi, vybíhající po obou stranách parcelní čáry mezi domy čp. 2031/II a 547/II. Nejvýše položené místo koruny východní zdi vystupuje až do výše 213,20 m n. m., tedy 40 cm pod pochozí úroveň chodníku. Západněji položená koruna tenčí zdi je snížena až na samé dno výkopu na kótě 212,4 m n. m. V obou případech se jedná o základové zdivo patrně sousedských zdí velice blízkých charakterem zdiva. Jsou postaveny z lomové opuky na prakticky totožnou okrově rezavou relativně pevnou vápennou maltu dosud s drobnými pecičkami vápna s výrazným podílem písku. Mezera mezi zdmi je vyplněna heterogenním zásypem, bohužel bez datačního materiálu. Koncové části obou zdí shodně a celkem překvapivě překračují stabilizovanou uliční čáru z doby založení Nového Města o 165 cm do prostoru Ječné ulice.

Matouš Semerád - Veronika Staňková, NPÚ HMP

KARLOVO NÁMĚSTÍ PPČ. 2417/1, 2417/2 A 2416/1

Výkopové práce (červenec až srpen 2009) pro stavbu objektu zahradní obsluhy a jeho přípojky k vodovodnímu a kanalizačnímu řadu byly vedeny v místech již dotčených novodobými zemními zásahy. Část raně novověké stratigrafie byla zachycena pouze v místě výkopu pro vodovodní přípojku v úseku blíže pomníku V. Hálek. Fragmenty keramiky 17. století byly nahodile rozptýleny i v zemině horizontu sadů založených v 19. století. V úseku výkopu pro kanalizaci v silnici před čp. 20 bylo na kótě 200,94 m n. m. zjištěno podloží, dochovaný povrch však nelze považovat za původní.

Veronika Staňková, NPÚ HMP

KATEŘINSKÁ ULICE PPČ. 2492

V souvislosti s hloubením kanalizačních šachet a opravou vodovodních přípojek, byl archeologicky sledován východní fragment ulice v úseku od křižovatky s ulicí Pod Větrovem (povrch 211,50 m) do křižovatky ulic U nemocnice – Viničná – Lipová (povrch 219,69 m n.m.). Celkem bylo provedeno 8 řezů dokumentujících proměnu novověké komunikace

(nejstarší úroveň cca 1,5 m pod současným povrchem), úpravu (zavezení) původního úvozu, probíhajícího původně ve směru současné komunikace a severního okraje zaniklé pleistocénní až holocénní vodoteče, zanesené novověkými (16. - 18. století) antropogenními navážkami. Povrch geologického podloží tvořeného mírně navětralými libeňskými břidlicemi byl sledován v rozmezí od 214,19 (křižovatka U nemocnice – Viničná – Lipová) do 207,13 m (poblíž ulice Pod Větrovem).

Tomasz Cymbalak, NPÚ HMP

KE KARLOVU ČP. 462/II, KATEŘINSKÁ ČP. 1660/II, PPČ. 1676

Výzkum probíhal na podzim roku 2010 v souvislosti s rekonstrukcí ohradní zdi v jižní části parcely situované v severozápadním rohu většího bloku domů, který je ze severu vymezen ulicí Kateřinskou, od východu ulicí Sokolskou, z jihu a jihovýchodu ulicí Na Bojišti a od západu ulicí Ke Karlovu. V čele parcely do ulic Kateřinská a Ke Karlovu stojí objekt budovy lékařské fakulty UK čp. 1660/II. Stávající výšková úroveň dvora se nacházela v niveletách cca 229,00–229,50 m n. m. a výzkum byl realizován v obdélném výkopu (orientovaném delší osou západ – východ) pro novou zeď o délce cca 40 m, šířce 2 m a hloubce místy až 4 m.

Na sledované ploše byly zachyceny dvě rozdílné výškové úrovně a tudíž i dvě odlišné nálezové situace. Samotná plocha dvora při objektu čp. 1660/II (severní polovina plochy výzkumu) byla přibližně o 2 m níže než přiléhající parcela čp. 462/II. Způsobeno to bylo evidentním razantním snížením plochy dvora u čp. 1660/II a právě v tomto místě byla výzkumem zkoumána nejmladší nálezová situace. Jednalo se o cca 20–30 cm mocný recentní betonový povrch dvora, pod nímž byly ihned zachyceny rezavé až světle okrové štěrkovité písky s příměsí jílu, které patří k fluvialním uloženinám pleistocénního toku Vltavy a patří k nejvyšším a nejstarším říčním akumulacím na území Nového Města (tzv. vinohradská terasa). Do povrchu geologického podloží se místy zahlubovaly výkopy pro zrušenou novověkou kanalizaci a zbytky základů dříve zaniklého provozního objektu školy (skladiště).

Jiná nálezová situace byla zachycena na pozemku čp. 462/II (jižní část plochy výzkumu), jehož stávající povrch se nacházel o cca 2 m výše. Svrchní vrstva byla tvořena asi 0,5 m mocnou tmavě hnědou vrstvou travního drnu a orníci. Pod ní bylo zkoumáno místy až 1 m mocné souvrství novověkých a recentních vyrovnávacích vrstev, které mělo charakter především stavební sutě a komunálního odpadu. Pod těmito vrstvami výzkum zachytil v celé ploše výkopů ihned štěrkopískové podloží v niveletách okolo 229,60–230,00 m). Výjimkou byla pouze východní část polohy, kde se na řezu podařilo pod vyrovnávacími navážkami zachytit pozůstatek větší, do geologického podloží zahloubené, jámy. Jednalo se o pozůstatek raně novověké jámy na písek s plochým dnem, jejíž dochovaná hloubka činila přibližně 120 cm a šířka asi 200 cm. Výplň objektu byla tvořena světle hnědou písčitou hlínou s větší příměsí uhlíků, zlomky cihel a opukových kamenů, peckami malty a uhlíky.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

VINIČNÁ ULICE

V říjnu a listopadu 2010 probíhalo hloubení výkopů pro kabel vysokého napětí Viničnou ulicí. U křižovatky s ulicí Kateřinskou (ppč. 2491) výkop zachytil nároží suterénní prostory, která byla vyplněna pravidelně uspořádanými lidskými kostmi. Mezi kostmi byl objeven

jednoduchý křížek (17.-18. století). Další objevená zdiva lze interpretovat jako ohradní. Viničná ulice byla vyměřena dodatečně (po roce 1865) na úkor části areálu Kateřinského kláštera. K němu náležela objevená budova (kostnice). Ohradní zeď tento areál oddělovala od zaniklého čp. 481, které také muselo ustoupit Viničné ulici. Zdiva byla překryta písčitémi podklady pro novověké dlažby. Ve zbylé trase výkopu ve Viničné ulici bylo zjištěno pouze podloží, překryté vrstvami souvisejícími se zřízením ulice v 19. století a současnou dlažbou. Jednáním s investorem se podařilo dosáhnout posunutí výkopu tak, že se vyhnul nalezenému suterénnímu prostoru, jehož výplň nebyla tudíž dále vybírána.

Jan Frolík, ARÚ AV ČR Praha

V TŮNÍCH ČP. 1625/II

V jarních měsících 2009 byl proveden předstihový záchranný výzkum v suterénech objektu, který se rozkládá ve vyšší jihovýchodní části ulice, jež je součástí území s blízkou předlokační osadou „Rybník“ (např. PSH 32, 2003, 339). Již předchozí zjišťovací výzkum na přelomu července a srpna 2008 ve statických sondách zcela podsklepeného objektu železobetonové konstrukce z let 1930-1931 zachytil pod podlahami suterénu kromě skalního podkladu ve formě ordovických libeňských břidlic i kvartérní pokryv výjimečně zde reprezentovaný bahnitými sedimenty stojatých vod a splachovými písky se štěrkem.

Jak napovídají názvy zdejších ulic V Tůních a Na Rybníčku, jde o lokalitu skrývající dřívější existenci vodních nádrží, které spojujeme s životem středověké osady Rybník, a to ještě před založením Nového Města pražského v roce 1348, podle V. V. Tomka ještě k roku 1428 se třemi rybníčky. Existence jedné ze zaniklých vodních nádrží byla také potvrzena při předstihovém záchranném výzkumu vnitrobloku pozemků ppč. 2134, 2135, 2136, 2137 a 2138 mezi ulicemi V Tůních a Na Rybníčku v roce 1999, což je naproti objektu čp. 1625/II. Geomorfologická podoba zdejšího území byla zásadně ovlivňována existencí vyššího pleistocenního terasového stupně – vinohradskou terasou, jejíž okraj se nachází asi 150 m v jihojihovýchodním směru – při ulicích Kateřinská a Ječná. Vznik zdejších pramenů bývá vysvětlován vzdouváním proudu podzemní vody na polohách málo propustných souvrství křemenců, přičemž izolátorem jsou zde jednotlivé jílovité vložky, čímž v minulosti docházelo k jejím vývěřům na povrch v podobě pramenů a tůní. Další vody z vinohradské terasy sem mohly proudit povrchově, ve formě občasných drobných vodotečí. Nelze zároveň vyloučit i umělé vyhloubení depresí zachycujících vodu.

Archeologický výzkum podpořený specializovanými environmentálními rozbory odebraných vzorků uloženin (analýzy pylů, rostlinných a živočišných makrozbytků) a geologickou analýzou odkrytých profilů jednoznačně potvrdily, že výzkum v trase budoucí kanalizace odkryl v liniových sondách jílovité bahenní sedimenty na dně přírodní vodní nádrže s bohatým zastoupením rostlinných makrozbytků i s několika zlomky raně středověké keramiky. Přírodní jezírko (pod podlahami suterénů byly dochované pozůstatky asi tří sedimentačních bazénů), jehož nejstarší bahnitě sedimenty byly datovány na základě ekofaktů už do 10. století, bylo zřejmě již v raném středověku proměněno v udržovaný rybník, který patřil k předlokační osadě Rybník na území pozdějšího Nového Města pražského. Environmentální analýzy doložily přítomnost schránek rozsivek, perlooček, zbytků ryb a schránek vodních mlžů, a dále pozůstatky mokřadní vegetace. Postupné zvyšování podílu

lidské činnosti a agrární charakter krajiny v okolí přinesly patrně i doklady pro tzv. letnění rybníků.

Za zmínku stojí i ta skutečnost, že původní stavební projekt přestavby objektu čp. 1625/II na hotel počítal s kompletním snížením suterénních prostor až na úroveň skalního podloží pro zřízení automatizovaných podzemních garáží. Pod dojmem archeologických závěrů ze zjišťovacího výzkumu, který stavebníkovi představil exponovanou archeologickou lokalitu s náročnými podmínkami k provedení záchranného výzkumu, a pod vlivem celkové ekonomické náročnosti vestavěného garážového systému, došlo nakonec ke změně celého projektu suterénního parkování. Nový projekt garážového stání pod hotelem již nepožadoval výškové změny podlah suterénů a omezil se jen na potřebné nové odkanalizování domu. Díky tomu byly unikátní archeologické terény pod podlahami suterénních prostor zachovány a záchranný výzkum sám realizoval liniovou sítí sond pro uložení kanalizačního potrubí, jež přinesly výše uvedené závěry při zachování podstaty zdejšího území s archeologickými nálezy.

Petr Starec, MMP

VYŠEHRADSKÁ ČP. 431/II

V návaznosti na výsledky zjišťovacího výzkumu v roce 2008 proběhl v roce 2009 na dvoře domu plošný výzkum v místech nově budovaného podzemního parkingu. Stavba zde zasáhla v celém rozsahu do podložních sedimentů a rostlého skalního podkladu. Antropogenní nadloží zde bylo tvořeno v severní části dvora cca 0,70 až 1,60 m mocnou, výrazně nesourodou situací, které dominovaly ve svrchní části starší úpravy povrchu dvora, superpozice rozměrných jam a torza zdí ze starší novověké dvorní zástavby. Nejvýrazněji z těchto objektů vystupovala druhotně zaklenutá a nezasypaná studna s cihlovou obrubou o průměru 0,94 m. Zjištěná hladina vody se zde nalézala na úrovni 193,90 m n. m. Zahloubené objekty zde celkově narušily starší terény. Nevelké relikty starších situací dokládaly blíže neurčitelné jámy obsahující vrcholně a pozdně středověkou keramiku. Jižní strana dvora byla v minulosti součástí umělých teras zasazených do prudkého svahu pod hranou terasy Karlova náměstí, kde dvorní trakt domu odděloval výškově odlišné úrovně dvorů. Stavbou zde byly narušeny pouze relikty starších zdí z dvorního traktu a mocné recentní navážky o mocnosti cca 3,5 m, které v 19. století vyrovnaly původně výškově nejednotný terén dvorů. Maximální výška značně narušeného povrchu přírodního podkladu, tvořeného zahliněnými písky, nasedajícími na skalní podklad z jílovité břidlice, byla zastižena na úrovni 199,30 m.

Jaroslav Podliska, NPÚ HMP

VYŠEHRADSKÁ, NA SLUPI PPČ. 2445/1 A 2460

Výzkum v prostoru ulic probíhal ve dvou etapách od června do října 2010. Podnětem k akci se stala plánovaná rekonstrukce tramvajové trati v daném prostoru spolu s výstavbou nového trakčního vedení. Výzkum byl realizován formou odborného dohledu s průběžnou dokumentací odhalených vertikálních profilů v celkem 31 sondách. Jejich rozměry činily cca 1,5 x 1,5 m a zahloubení se pohybovalo mezi 1,90 a 2,30 m od stávajícího povrchu.

Situace v osmi sondách situovaných v severní části Vyšehradské ulice se ukázala jako archeologicky negativní. Většina historického nadloží byla zničena stavbou kanalizační stoky

v 19. století, která již nasedala na skalní výchoz jílovité břidlice (cca 0,50 až 0,70 m pod povrchem). Ve střední a jižní části Vyšehradské třídy se pod stávajícím povrchem nalézaly recentní navážky a zasypy o mocnosti 0,80 až 1,20 m narušené místy výkopy stavebního charakteru. Na ně navazovala historická souvrství a komunikační úrovně spadající svým datováním do období novověku. V žádné ze sond nebylo dosaženo geologického podloží.

Nejzajímavější situaci se podařilo zachytit ve dvou výkopech ležících v prostoru nároží ulic Vyšehradská a Na Slupi. Pod současnou dlažbou (194,34 m n. m.) se nacházelo recentní souvrství překrývající mohutnou partii stavební destrukce (povrch 193,76 m) o mocnosti cca 1 m, které lze s největší pravděpodobností spojovat se zaniklým špitálním kostelem sv. Bartoloměje. K fundaci špitálu s kostelem sv. Bartoloměje došlo roku 1505 z nadání novoměstských měšťanů a stával zde až do roku 1884, kdy musel ustoupit výstavbě novorenesančního křídla chudobince. Z destrukce se podařilo vyjmout fragmenty klenebních žeber a části vápenné omítky s patrnými torzy interiérové výmalby, o kterých předpokládáme, že pochází z původní pozdně gotické fáze objektu. Na niveletě 192,86 m byla zachycena tenká maltová krusta, která teoreticky odpovídá podlahové úrovni možné krypty kostela, pro což by hovořil i fakt, že z níže ležícího souvrství zahliněných písků byly vyjmuty úlomky lidských kostí. Dno sondy se nalézalo v úrovni kolem 192,20 m. Skladba stratigrafie pod dnem byla ověřena sondovací tyčí. Až na niveletu 191,30 m pokračují souvrství plastických hlín s nahodilou příměsí uhlíků.

Další zemní zásahy probíhaly v severní části ulice Na Slupi. Svrchní část terénů pod stávajícím dlážděním tvořily vesměs recentní navážky a zásahy, avšak vzorkováním spodních partií výkopů se podařilo získat ojedinělé fragmenty vrcholně středověké keramiky. V sondě před čp. 427/II byly cca 0,30 m pod povrchem (195,50 m) zachyceny pozůstatky starší zástavby v podobě mohutné křemencové zdi procházející ve vzdálenosti 1,70 m rovnoběžně s dnešní uliční čarou a zahlubující se do terénů při dně výkopu (193,58 m).

Anna Prokopová, NPÚ

HMP

PRAHA 2 – VINOHRADY

HAVLÍČKOVY SADY PPČ. 1372 (GRÉBOVKA)

Záchranný výzkum formou odborného dohledu sledoval výkopy prováděné v okolí historické grotty v Havlíčkových sadech na Vinohradech. Postupná rekonstrukce celého areálu Gröbovy zahrady a stejnojmenné vily se v roce 2010 zaměřila právě na severní okraj zahrady do prostoru těžce postižených a zanedbaných grott a umělých skalek. Tento komplex byl součástí rozsáhlé historické komponované zahrady a přírodního areálu, který obklopol letní sídlo továrníka Gröbeho postaveného v letech 1871–88 podle návrhu architekta Antonína Barvitia ve stylu honosného sídla inspirovaného italskou renesancí. Zahradní areál byl terasovitě upraven podle návrhu Josefa Schulze a vyzdoben umělými grottami, kaskádami, vodotrysky, skleníky a fontánou, na níž dnes stojí replika původní sochy Neptuna od B. Schnircha. Vlastní grottu se skalkami navrhoval a ztvárnil Josef Vorlíček. Původní součástí areálu zakoupeného ke stavbě vily se zahradou byly i dvě viniční usedlosti Horní a Dolní Landhauska. Horní

usedlost byla stržena a nahrazena novostavbou vily, Dolní Landhauska dostala novou novorenesanční podobu. Jedná se o zajímavou kombinaci novorenesanční a novoromantické zahrady s bohatým sortimentem dřevin o rozloze 11 ha (z toho 1,7 ha jsou vinice).

V rámci prováděných výkopů v areálu grotty byly v roce 2011 zachyceny terény související výhradně s výstavbou a provozem tohoto areálu na konci 19. a ve 20. století. Jednalo se převážně o základy a cihlové kanály zděné na maltu, které byly zahloubeny do skály, jež ve sledovaném prostoru vystupovala místy až nad stávající povrch. Nejzajímavějším nálezem byly zachycené pozůstatky historických chodníků v okolí stavby, které byly tvořeny udusaným říčním šterkopískem.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

PRAHA 2 - VYŠEHRAD

Předmětem záchranných výzkumů na Vyšehradě v letech 2009-2010 byly dvě stavební akce – obnova vodovodního řádu a předlažba chodníků v celém areálu Vyšehradu. Pouze prvá z nich poskytla významnější zjištění.

Výzkum na trase vodovodu v areálu barokní pevnosti Vyšehrad byl realizován ve dvou etapách. V první byly sledovány liniové výkopy v ulici V Pevnosti od Táborské brány až téměř k Cihelné bráně a dále v ulici K Rotundě, kde výkop postupoval od rotundy sv. Martina až před nové děkanství. Ve vzdálenosti 61 m jihovýchodně od Leopoldovy brány bylo v hloubce 1 m nalezeno torzo tarasní zdi pojené maltou (v jádru z lomové opuky, vnější severozápadní líc z neomítnutých cihel), která směřovala šikmo pod dno výkopu; základová spára nebyla zachycena. Tuto zeď, probíhající od severovýchodu k jihozápadu, považujeme za vyzdívku příkopu, který se kdysi rozkládal před Leopoldovou bránou. Pro chronologické zařazení příkopu ani vyzdívky jeho vnější stěny neposkytl výzkum žádné opory. Datování se ovšem můžeme pokusit odvodit z ikonografických pramenů, které dokládají přítomnost příkopu od počátku vyšehradské pevnosti. Vlastní zděná plenta byla vystavěna patrně později, mezi roky 1811 (kdy přibližně byl vyhotoven Jüttnerův plán Vyšehradu, který plentu ještě nezobrazuje) a 1844 (kdy vzniklo Hervillovo vyobrazení již zachycující určité zpevnění vnější stěny příkopu). V ostatních výkopech první etapy budování vodovodu byly zjištěny v podstatě jen novověké navážky akumulované s největší pravděpodobností v souvislosti s výstavbou barokní pevnosti nebo v průběhu její adaptace (např. zásyp výše zmíněného příkopu). Pro archeologické studium staršího, středověkého období měla v této etapě větší význam pouze výšková dokumentace povrchu rostlého podloží, která přispěla k rekonstrukci výškopisu vyšehradské skály.

Druhá etapa budování vodovodu proběhla v lednu až dubnu 2010 již v ústřední části Vyšehradu. Zde s jednou výjimkou byly hloubeny namísto souvislých rýh jen nevelké šachty, z nichž bylo potrubí kladeno protlakem. Většinou předstihový výzkum celkem 17 výkopů dosud nebyl komplexně zpracován, ovšem již v tuto chvíli lze upozornit na tři podstatná zjištění:

1) Opět se potvrdilo, že středověké vrstvy v ústřední partii Vyšehradu jsou rozsáhle zachovány. Ukazuje se, že míra poničení mladšími zásahy, zejména při přeměně hradu na barokní pevnost, byla předchozími generacemi přeceněna. Uvedené zjištění nabádá k opravdu důsledné památkové ochraně v areálu této památky.

2) Podařilo se doložit pozůstatky dalších zděných, většinou menších staveb, o jejichž existenci jsme dosud neměli tušení. Jejich datování a funkci zatím nedokážeme určit.

3) V sondě na křižovatce ulic Soběslavovy a K Rotundě byl objeven hrob, který nepochybně tvořil součást pohřebiště u baziliky sv. Vavřince, zjištěného před 2. světovou válkou. Toto pohřebiště sehrává významnou úlohu v historické topografii Vyšehradu, na což poukázalo zejména nedávné zpracování veškerých archeologických nálezů z širšího prostoru kolem této baziliky. Nově zjištěný hrob poskytl důležitou chronologickou oporu pro poznání prostorového vývoje hřbitova – radiouhlíkovou metodou byl s 93% pravděpodobností datován mezi roky 966-1227, tedy do raného středověku. Vyhodnocení těchto výzkumů bychom chtěli zveřejnit v publikaci o vyšehradské akropoli, která by měla vyjít v r. 2013.

*Bořivoj Nechvátal - Ladislav Varadzin, ARÚ AV ČR
Praha*

PRAHA 3 - ŽIŽKOV

LUPÁČOVA ČP. 805, 812, 815, 849, 864 A 865, PARC. Č. 979/1

Na přelomu let 2009 a 2010 probíhal záchranný výzkum prováděný formou dohledu při rozsáhlých výkopových pracích souvisejících s regenerací panelových domů a výstavbou parteru a podzemních garáží na nevelké k severu se mírně svažující plošině, rozprostírající se v okolí dnešní křižovatky ulic Prokopova a Rokycanova. Pod touto plošinou svah prudce klesal od jihu až jihovýchodu k severu až severozápadu. Na utváření zdejší geomorfologie měl výrazný vliv zaniklý (tzv. Olšanský) potok, jenž tekl od jihu z prostoru dřívější vesnice Olšany (vzdáleny cca 100 m jižně od zkoumané polohy) k severozápadu ke svahům Vítkova, kde tvořil soutok s dalším potokem, tekoucím z prostoru dnešní křižovatky Ohrada a pak dále k západu a severu do prostoru dnešního Karlína. Nadmořská výška terénu na zkoumané ploše se pohybovala v rozmezí od cca 232,00 m na severu (při křižovatce ulic Rokycanova a Prokopova) po 235,00 m na jihovýchodě (při ulici Prokopova). Geologické podloží bylo ve všech případech tvořeno souvrstvím šedohnědých, žlutavých i rezavých jemně zahliněných písků s drobnými i hrubými štěrky pleistocénního stádia vývoje Rokytka (Paleorokytka) v niveletách okolo 230,60–230,80 m n. m.

Výzkum především potvrdil existenci dochovaného, i když místy novověkými a recentními zásahy značně narušeného, zvrstvení historického nadloží a to především v jižní a jihozápadní části zkoumané polohy (blíže ulice Lupáčova a u ní stojících panelových domů). Na ostatních místech výzkum zachytil jen nepatrné pozůstatky dochovaného historického nadloží, zastoupeného především recentními zásahy či poničenou vrstvou původního půdního pokryvu (především v jihovýchodní části polohy poblíž ulice Prokopova).

V severní a severozápadní části zkoumané plochy výzkum zachytil do podloží zahloubené kamenocihlové sklepy a základové zdi usedlosti Bezovka, zdemolované po roce 1936. S její demolicí a následnou výstavbou dnešní ulice Prokopova zřejmě souvisí i evidentní snížení povrchů v této části sledované plochy o více jak 1,5 m. Dokladem toho jsou j dobové fotografie, na kterých je poloha situována výrazně výše než v současnosti, i absence historického nadloží v této části zkoumané plochy. Výzkum zde zachytil pouze recentní vyrovnávací navážky o mocnosti cca 1 m, které přímo nasedaly na štěrkopískové podloží.

V jihozápadní části, v těsné blízkosti stojících panelových domů, bylo historické nadloží reprezentováno souvrstvím jílovitých a kamenitých splachových vrstev, ze kterých byly získány keramické zlomky pravěkého stáří. Jednalo se o horní splachové vrstvy a střeby v nich byly evidentně uloženy druhotně, jako důsledek splachu z výše položeného pravěkého sídliště. Přibližně na úrovni severovýchodního nároží předního panelového domu čp. 865 byly tyto splachy přerušeny velkým výkopem, vyplněným značně ulehlými žlutými jílovitými navážkami s četnými zlomky kamenů. Z nich se podařil získat keramický materiál datovatelný do konce 16. a průběhu 17. století. Nálezová situace neumožňovala nález datovat ani interpretovat, ale na základě historického rozboru a srovnání historických map se stávající katastrální mapou lze vyslovit domněnku, že by se mohlo jednat o pozůstatek novověké hráze zaniklého rybníka, který se nacházel v západní části zkoumané plochy. Tuto hypotézu nebylo možno potvrdit, jelikož se na zbývající části zkoumané plochy nepodařilo pokračování tohoto výkopu či rybníční stavby zachytit. Důvodem bylo evidentní snížení celé východní poloviny plochy v 19. a 20. století o více jak 1,5 m. Rybník (nádrž) se nacházel u zaniklého hostince a mlýnu Fliedermühle (Bezovka) a byl patrný ještě na indikační skice stabilního katastru (1840–1842). Rybník byl napájen jednou z větví tzv. Olšanského potoka, nazývaného též Bezovka, přičemž jeho pozůstatky bylo možno ve formě nevelkého rybníčku sledovat ještě v roce 1970 poblíž kostelíka sv. Rocha.

Prakticky celou západní polovinu zkoumané polohy vyplňoval pozůstatek zaniklého rybníka. Jeho výplně tvořily značně ulehlé jílovité bahnité nánosy s větší příměsí organických zbytků. Tyto nánosy byly na povrchu značně porušeny či odtěženy recentními zásahy a výkopy souvisejícími s výstavbou okolních panelových domů. I přes tato poničení dosahovaly zachycené sedimenty místy mocnosti více jak 3 m a bylo možno v jejich rámci sledovat dvě stratigrafické úrovně. Horní část sedimentů měla světle šedou barvu a evidentně souvisela s existencí rybníka v 18. a 19. století. Rybník byl na základě archeobotanické makrozbytkové analýzy využíván k běžným hospodářským účelům (chov vodní drůbeže, namáčení přadných rostlin a zřejmě částečně i k chovu ryb) a byl pravidelně vypouštěn a to především při tzv. letnění, či při pouštění vody na kolo mlýna (existence pozůstatků velkých rostlinných společenstev obnažených den). Bohužel o stáří rybníku nemáme, i přes provedené archeobotanické a geologické analýzy, zcela jasnou představu. Z výše uvedených jílovitých navážek v jihozápadní části polohy, které by mohly být pozůstatkem rybníční hráze, byl získán keramický materiál z 16.–17. století. Avšak ze spodní druhé úrovně sedimentů na dně zaniklého rybníka či vodní nádrže, tvořené tmavě šedými až černými bahnitými nánosy, byly získány makrozbytky polních rostlin (proso, kavyl) typických pro středověká a především pravěká sídliště. Vzhledem k nálezu pravěké keramiky, která ale byla uložena evidentně v druhotné poloze, lze uvažovat, že spodní usazeniny jsou splachového charakteru a mohou

představovat výplně přirozené přírodní deprese, která předcházela vlastnímu novověkému rybníku. Vyloučit není možno ani starší dataci rybníku do středověku či raného novověku.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

MALEŠICKÁ, NA VACKOVĚ PPČ. 3541/1, 3541/4, 3541/103 A 3541/3

V průběhu letních měsíců roku 2010 probíhal záchranný výzkum prováděný v souvislosti s výstavbou první etapy rozsáhlého souboru bytových domů „Na Vackově“ v bezprostředním sousedství parku „Židovské pece“ na rozhraní Malešic, Strašnic a Žižkova. Výzkum navázal na předběžný zjišťovací výzkum, který prokázal vysoký stupeň porušení plochy obytného souboru novověkou až recentní stavební aktivitou (opravárenský areál ČSAD) s výjimkou jihovýchodní části sledované plochy. Zde byl bagroványými řezy zjišťovacího výzkumu zachycen plošný rozsah a následně bodovou vícenásobnou sondáží prozkoumána výplň zaniklého historického mokřadu, který částečně v průběhu své existence mohl fungovat jako nevelký rybník.

Na předmětné ploše byly po skrytí asi 1,5 m mocných recentních navážek vyměřeny čtyři ručně kované sondy o rozměrech 3 x 3 m a jeden strojově hloubený výkop (řez). Sondy byly situovány ve snaze zachytit rozsah a zároveň kompletně prozkoumat stratigrafii výplní na okraji i v samém středu zaniklého mokřadu (povrch sedimentů byl zachycen okolo 257,00 m v jihozápadní a 258,00 m v severní části plochy. Vedle standardní dokumentace výzkumu byla věnována maximální pozornost geologickým a archeobotanickým analýzám (Jan Zavřel a Petr Kočár). Následně byly odebrány i větší vzorky za účelem geologické a archeobotanické analýzy.

Výplň zaniklého mokřadu, překrytého mechanizací odstraněnými novověkými a recentními vrstvami, tvořily značně ulehle jílovité nánosy s větší příměsí organických zbytků. Tyto sedimenty na povrchu přecházely přímo v původní povrchovou orníční vrstvu a v nejhlubších místech dosahovaly mocnosti 80 až 100 cm, přičemž z jejich rámci bylo možno zřetelně odlišit dvě stratigrafické úrovně (místa i s dvěma podúrovněmi). Horní část sedimentů měla šedou až hnědošedou barvu a evidentně souvisela s existencí novověkého mokřadu či rybníka z průběhu 18. a 19. století. Výplně tohoto stáří byly zachyceny ve všech dokumentovaných sondách, přičemž ve třech sondách tvořily jedinou zachycenou výplň nasedající přímo na povrch jílovitého geologického podloží (256,80 až 257,60 m n. m.).

V jedné ze sond nasedala tato vrstva jílovitých sedimentů přímo na starší sedimenty šedohnědých písčitých jílu s častými žlutými melíry, jejichž mocnost (místa až 40 cm) postupně klesala jižním směrem, až zcela vyklínila na povrch jílovitého podloží (256,70 m). V druhé sondě se podařilo mladší úroveň sedimentů rozlišit do dvou podúrovní, které se od sebe lišily barevně (tmavší o mocnosti cca 20 cm; světlejší o mocnosti 20–40 cm). Mladší a starší úroveň sedimentů byla rozdělena dvěma heterogenními vrstvami, vrstvou písčitého násypu a spáleništní vrstvou. Také u starších sedimentů se podařilo rozeznat dvě podfáze. Svrchní vrstva byla tvořena šedým jílem (mocnost maximálně 10 cm), spodní vrstvu tvořil asi 20 cm mocný světle šedý až nažloutlý písek, který byl nepravidelně zahliněný a přímo nasedal na jílovité podloží (256,80 m). Na základě nálezů lze tuto druhou starší fázi sedimentů v sondách datovat do průběhu 16. až počátku 18. století. Vedle novověké keramiky se podařilo ze spodních partií výplně zaniklého mokřadu získat nevelký podíl keramiky

středověké a především pravěké, která však byla evidentně uložena v druhotné poloze. Nejspodnější části výplně jsou tedy s velkou mírou pravděpodobnosti splachového charakteru.

Oddělení sedimentů nádrže do dvou zřetelných úrovní dokládá postupné, velmi nepravidelné ukládání, které probíhalo odlišnou rychlostí. Na základě geologických a archeobotanických analýz je možno považovat zkoumanou část mokřadu za sedimentační bazén menších rozměrů, který zanikl pravděpodobně někdy v průběhu 19. století (spíše v jeho druhé polovině). Výzkum sice nezachytil celý rozsah nádrže, ale na základě zjištěných indicií lze uvažovat o kruhové či oválné ploše o průměru cca 60 m.

Sledováním stavební činnosti v širším okolí detailněji zkoumané nádrže bylo zjištěno, že v jihozápadní části parcely ppč. 3541 se během kvartéru vytvořilo prameniště drobné vodoteče a zdejší prameny napájela voda, která sem proudila po nepropustném jílovitě zvětralém povrchu ordovické skály (na bázi polohy vátých písků) hlavně od severozápadu z prostoru Židovských pecí. Patrně až na počátku novověku (zřejmě v 16. století) došlo s velkou pravděpodobností někde východně od zkoumaného místa k umělému přehrazení vodoteče a vzniku nevelké vodní nádrže. O charakteru přehrazení bohužel nevíme nic a nelze ani hypoteticky uvažovat, zda k přehrazení došlo úmyslně lidskou rukou, či přírodní cestou (eroze, vývrat stromů apod.). V prostředí stagnující vody docházelo k ukládání mírně humózních náplavů s výrazně převažující prachovitou a jílovitou složkou, přičemž z koncentrace jednotlivých zrnitostních frakcí odebraných vzorků hlín vyplývá, že se rychlost sedimentace rychle měnila ve směru vertikálním i horizontálním a byla zřejmě výrazně ovlivněna kolísáním srážkové činnosti. O možném částečném vyschnutí mokřadu hovoří i zachycené heterogenní vrstvy v druhé ze sond, které zřetelně oddělují starší úroveň sedimentů od mladší. Na základě charakteru vrstvy lze uvažovat i o možném požáru či žďáření v prostoru mokřadu v průběhu novověku (nejspíše v 17. či 18. století).

Zachycené prameniště původně napájelo drobnou vodoteč označovanou jako Vackovský potok (levostranný přítok Rokytky). Podmáčené místo dodnes připomíná název ulice Na mokřině, která probíhá východně od lokality. Dnes je díky zástavbě souvislost pramenné oblasti s Vackovským potokem potlačena (vodoteč v současnosti vystupuje až na katastru Malešic a proudí směrem do Hrdlořez). O mokřinatém charakteru polohy hovoří i námi nabytá zkušenost, kdy po trvalejším dešti došlo k úplnému zaplavení zkoumaných sond vodou z okolí, popřípadě výzkumem zachyceným novověko-recentním drenážním systémem, který byl v době výzkumu stále ještě funkční.

Také archeobotanická analýza potvrdila mokřadní charakter lokality – v místě odběru tvořil dominantní porost rákos. V okolí rákosiny byla pole, kde se pěstovalo převážně obilí s hojným podílem žita. Na okrajích polí a na úhorech rostla bohatá společenstva jednoletých ruderalních druhů třídy *Stellarietea mediae*. V blízkosti rákosiny byly sešlapávané plochy, zřejmě cesty, přičemž pozůstatek zaniklé novověké cesty se podařilo výzkumem zachytit v jené sondě, kde se v jílovitém podkladu projeví negativy dřevěných konstrukcí (hatě). Okolí lokality bylo odlesněné a totéž platí i o krajině v dosahu několika kilometrů. Vedle polí jsou doloženy též pastviny s roztroušenými jalovci.

Vedle zachycení zaniklého mokřadu výzkum potvrdil existenci pravěkého osídlení v těsném severním sousedství sledované plochy (oblast Židovských pecí), odkud se na plochu

výzkumu dostalo erozní činností několik zlomků keramiky. Počátky zaniklého novověkého mokřadu či rybníčku (vodní nádrže), postupně zanášeného v průběhu 16.–19. století, mohou na základě zjištěné situace a nálezového souboru spadat ještě do průběhu pozdního středověku (14.–15. století).

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

PRAHA 5 – LIPENCE

ČERNOŠICKÁ A ODDECHOVÁ ULICE

V říjnu 2009 a v únoru až květnu 2010 proběhla v severozápadní části obce v Černošické ulici rekonstrukce stávající komunikace, při které byla vybudována nová kanalizace a elektrická síť, současně byla rovněž zřízena náhradní komunikace v ulici Oddechové. Většina archeologických situací byla zkoumána pouze v těchto liniových výkopech; plošně byly zkoumány jen některé úseky přímo ohrožené stavební činností a náhradní komunikace. Ostatní plocha zůstala zakonzervována pro budoucí generace.

Kromě intenzivního pravěkého osídlení se zde podařilo zachytit i přibližně dvě desítky objektů středověkých. Konkrétně se jedná o několik kúlových jamek, několik menších sídlištních objektů rozmanitého tvaru i funkce a 4 objekty větších rozměrů, z nichž minimálně jeden mohl sloužit k obytným účelům. Všechny objekty je možno zatím předběžně časově zařadit do 13. – 14. století.

Petra Zemanová,

ÚAPPSČ

PRAHA 5 – RADLICE

KAPLE SV. JANA NEPOMUCKÉHO

V průběhu stavebních činností souvisejících s odvodněním kaple probíhal v roce 2008 výzkum formou odborného dohledu při výkopech liniových drenáží okolo celé kaple a třech šachet (1,5 x 1,0 m) pro sběrné nádrže v jejím bezprostředním okolí.

V první šachtě sběrače situované 1,0 m od jihovýchodního rohu kaple, byla pod 40 cm novověkou až recentní vyrovnávací vrstvou zachycena hnědá (až 80 cm mocná) kompaktní hlinitá vrstva s četnou příměsí malty, zlomků cihel a prejzů. Vrstva také obsahovala značné množství zlomků lidských kostí, místy byly zřetelné i pozůstatky dřevěných rakví s anatomicky uloženými lidskými ostatky. Vrstva nasedala přímo na povrch žlutého jílovitopísčitého geologického podloží (1,20 m od stávajícího povrchu). Druhá sonda byla umístěna cca 10,5 m východně od severovýchodního nároží kaple (v místech další sběrné nádrže) a zachytila zcela odlišnou situaci. Pod travním drnem bylo zachyceno cca 1 m mocné recentní souvrství vrstev charakteru stavební sutě a komunálního odpadu, které nasedalo přímo na geologické podloží. Třetí sběrná nádrž při severozápadním nároží kaple zachytila podobně jako první pod povrchovou vrstvou 1 m mocnou humózní vrstvu s četnými zlomky

lidských kostí a zřetelnými pozůstatky dřevěných rakví. Pod vrstvou etážového pohřebiště zachytil výzkum dřevěný prkenný rošt nasedající přímo na jílovitopísčité podloží, který zřejmě sloužil ke zpevnění dna jámy pro základové zdivo barokní kaple sv. Jana Nepomuckého z 18. století. Toto technické řešení bylo nejspíše vynuceno nestabilními základovými poměry, ovlivněnými zvodněnými písčitymi náplavy Radlického potoka s vyšší úrovní spodní vody, která se ostatně krátce po vyhloubení výkopů objevila na jejich dně. Ve výkopech pro drenáž byly dokumentovány při severovýchodním nároží kaple; v jednom byl zachycen pozůstatek kvalitně zděného základového zdiva kaple z lomových opukových kamenů spojených žlutavou písčitou maltou, přičemž zeď byla založena přímo do novověkých pohřebních horizontů. V druhém byl pohřební horizont porušen mělce založenou opukovou zdí spojenou maltou, k níž od jihu přiléhala novověká dlažba z velkých lomových kamenů. Pod dlažbou byl zachycen větší novověký výkop, porušující starší hrobovou jámu s pozůstatkem dřevěné rakve na dně. Výkop, zahloubený do geologického podloží, představoval nejvýchodněji položený hrob, jelikož další kostrové pohřby již tímto směrem nebyly zachyceny (okraj hřbitova).

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

PRAHA 5 – SMÍCHOV

STROUPEŽNICKÉHO ULICE PŘED ČP. 590

Výzkum v červnu 2009 byl vyvolán zamýšleným hloubením jámy pro kontejnery na tříděný odpad o rozměrech 3,0 x 6,5 m do hloubky 3 m. V místě výkopu se podařilo identifikovat dochovaný pozůstatek sídelní kulturní vrstvy náležející do průběhu doby bronzové, nejpravděpodobněji do období knovízské kultury. Na ní nasedala vrstva, přeměněná intenzivní zemědělskou činností ve středověku a novověku v orniční vrstvu, o čemž svědčí získaný keramický materiál, který byl omletý a značně heterogenní (pravěk a novověk). Další část stratigrafie je tvořena pouze novověkými a recentními horizonty a objekty souvisejícími s výstavbou a provozem města v 19. – 20. století. Absence vrstev navazujících na zachycené pravěké situace a charakter novověkých situací (velký výkop pro inženýrské sítě), vyrovnávací vrstva a výkopy pro základy objektu neurčitého účelu a cihlový kanál jasně hovoří o značném poškození zkoumané plochy v novověku, a to převážně v 19. a 20. století. Podloží představovala vrstva zvětralé břidlicové skály s příměsí říčních valounů.

Jan Jeřáb, Archaia Praha o.p.s.

PRAHA 5 – VELKÁ CHUCHLE

NA HVĚZDÁRNĚ

V srpnu a září 2010 byla na jihozápadním okraji obce skryta další část plochy navazující na již prozkoumanou plochu z roku 2007. V její jihovýchodní části bylo zachyceno pouze několik desítek většinou náhodně rozmístěných kúlových jamek, několik drobných sídlištních objektů a jeden žlabovitý útvar. Z nich bylo možné pouze dvě kúlové jamky a žlabovitý útvar časově zařadit do pozdního středověku až raného novověku. Ostatní objekty žádný

datovatelný archeologický materiál neobsahovaly. Všechny lze nejspíše přičíst rovněž pozdně středověkým až novověkým aktivitám v tomto prostoru než osídlení pravěkému, které se zde prokázat nepodařilo.

Petra Zemanová,

ÚAPPSC

PRAHA 6 – BŘEVNOV

BŘEVNOVSKÝ KLÁŠTER

Akci rehabilitace a zpřístupnění klášterní zahrady veřejnosti provází od roku 2009 soustavný archeologický dohled. Dosavadní dokumentační práce se soustředily na výkopy v okolí oranžerie na terasovitě upraveném svahu nad klášterem a v prostoru parteru se sochou sv. Jana Nepomuckého před vstupem do kostela sv. Markéty (ppč. 7 a 12/2).

V průběhu zemních prací na přelomu let 2009 a 2010, řešících napojení skleníku k vodovodní síti, byla centrálně před objektem odhalena část zděné konstrukce, po plošném odkrytí identifikovaná jako základ fontány. Zahloubený bazén kruhového půdorysu o vnitřním průměru 4,96 m a hloubce 1,10 m je po konstrukční stránce řešený jako dvouplášťový s vnitřní jílovou izolací. Vnější plášť byl postaven z lomového zdiva, vnitřní je cihelný. Jednotlivé vrstvy zdiva vnitřního pláště jsou záměrně skloněny v mírném spádu od pavilónu. Dno je pak bez spádu rovné, cihelné. Korunu vnějšího pláště uzavírá podkladní vrstva malty, vnitřní pokračoval nad terén. Fontána v tomto umístění není známa z žádného ikonografického vyobrazení. Na odhalenou situaci je patrně možné vztáhnout písemné zprávy z roku 1750, popisující „snesení“ jedné fontány na osu studničního stavení Vojtěšky. Přeložení fontány z kompozičně a pohledově působivého místa patrně zapříčinily problémy s přívodem vody.

Otázky hospodaření s vodou v samotné oranžerii (stavba K. I. Dientzenhofera z roku 1733) se dotkl i operativní průzkum stavebních konstrukcí. Sběr, ukládání a distribuce dešťových vod spočívaly ve vytvoření záchytných široce rozevřených koryt za korunami terasních zdí nad oranžérií, které samospádem zásobovaly zahloubené cisterny po stranách bočních křídel, odkud byly dále přepadem přímo distribuovány vodními kanálky do prostoru oranžerie. Koryta jsou vyžděna z cihel naplocho, na koncích opatřena vpustěmi do vodovodních kanálů pod nimi, které pak dále vyústovaly odtokovými žlaby z líce stěny do jednotlivých nádrží dole u paty.

V srpnu 2010 při budování nových chodníků v parteru byly zkoumány dvě oválné jámy s druhotně uloženými lidskými kosterními pozůstatky. Kostí byly přemístěny někdy v druhé polovině 20. století. Na původní dobu pohřbení po polovině 18. století odkazují zachycené devocionálie. Souvislost s událostmi sedmileté války (pruský tábor a lazaret v klášteře, za sýpkou masový hrob 2500 padlých po bitvě u Štěrbohol 6. 5. 1757) prokazují i výsledky antropologického rozboru. Určitelné kosterní pozůstatky byly mužské, ve věkovém rozmezí 20 až 40 let, nesly stopy dlouhodobého stresu v podobě velké fyzické zátěže dolních končetin a pozůstatky zhojených i nezhojených zranění (antropologické určení M. Víšková).

Veronika Staňková, NPÚ HM

PRAHA 6 – DEJVICE

ULICE MILADY HORÁKOVÉ

V průběhu záchranného výzkumu při stavbě tunelu Blanka bylo v prostoru u stanice metra Hradčanská zjištěno torzo liniového objektu s nálezem kostry koně a řada objektů svědčících o práci s ohněm (též v ulici Dejvická), které jsou předběžně interpretovány jako pozůstatky vojenského ležení z roku 1742. Válečný kolorit dokresluje i nález torza hrobu v dřevěné rakvi spojované hřebíky, pravděpodobně z téhož období.

Předmětem výzkumu byly též dochované části komunikací a technické památky 19. až 20. století v prostoru Dejvického nádraží a jeho nejbližším okolí, mj. neznámý opakovaně využívaný kanalizační systém u stanice metra Hradčanská či zaniklé objekty související s provozem nádraží.

Vzhledem k tomu, že výzkumy z oblasti Dejvic opakovaně přinášejí doklady o paleolitickém osídlení, byla v celém prostoru stavby sledována těžba kvartérních sedimentů až na povrch skalního podloží. Podrobně byl zdokumentován a ovzorkován profil sprašového komplexu s dochovanými fosilními půdami. Sedimenty vydaly několik zlomků ostatků pleistocenních velkých savců a malý soubor artefaktů valounové kamenné industrie z přelomu starého a středního paleolitu. K datování nálezů a rekonstrukci vývoje pleistocenní krajiny vltavského údolí přispějí výsledky prováděných přírodovědných analýz.

*Ivana Fridrichová-Sýkorová – Iva Herichová – Kateřina Tomková, ARÚ AV ČR
Praha*

PRAHA 6 – HRADČANY

PATOČKOVA ULICE

V úvodní etapě záchranného výzkumu při stavbě tunelu Blanka byly sledovány zemní práce v souvislosti s přeložkami inženýrských sítí v širším okolí Patočkovy ulice mezi křižovatkou s ulicí Myslbekovou a mimoúrovňovou křižovatkou před vjezdem do strahovského tunelu. Nejvíce informací poskytly především hloubené těžní šachty a ražené štoly pro kanalizaci a zatrubnění Brusnice. Na obou březích potoka bylo dosaženo geologického podloží a původního půdního pokryvu, který pravidelně doprovázely nálezy pravěké keramiky.

Část terénu na levém břehu byla prozkoumána v ploše. Na povrchu sprašového podloží bylo zastiženo několik sníženin a zahloubených útvarů, jejichž antropogenní původ je sporný. Půdní pokryv tvořilo až 1,5 m mocné souvrství zaznamenávající stopy osídlení v zemědělském pravěku a později v novověku, středověk zastoupen nebyl. Nejmladší část sekvence představovaly novodobé navážky uložené ve 20. a 50. letech 20. století v souvislosti s městskou výstavbou, kdy byl terén v údolí Brusnice upravován a místy zavezen až 7 m mocným souvrstvím násypů.

V Patočkově ulici v úseku mezi křižovatkami s ulicemi Střešovickou a Myslbekovou byly na severním svahu údolí Brusnice zaměřeny relikty zdív, které byly pozůstatkem

souboru budov a technických objektů bývalé strahovské cihelny, později začleněné do objektu octárny otevřené v roce 1870.

Iva Herichová, ARÚ AV ČR

Praha

ULICE MILADY HORÁKOVÉ

V průběhu záchranného výzkumu při stavbě tunelu Blanka v prostoru barokního opevnění byla provedena detailní dokumentace bastionů XIII (sv. Benedikta) a XIV (sv. Václava), včetně dokumentace fotogrammetrické, přinášející nové poznatky o výstavbě bastionů a konstrukci jejich základových zdív. Řezy terénem přiléhajícím k bastionům na severní straně umožní rekonstruovat jak vývoj historického reliéfu této části fortifikačního pásma, tak vývoj georeliéfu.

Iva Herichová – Kateřina Tomková, ARÚ AV ČR

Praha

PRAHA 6 – STŘEŠOVICE

NORBERTOV

V souvislosti s obnovou vodovodního řadu a kanalizace bylo v jižní části ulice prozkoumáno v r. 2009 pět sond. Ve dvou z nich, situovaných mezi kostelem sv. Norberta a budovou školy byly na řezech zdokumentovány stopy pravěkého osídlení. Zastižena byla pravděpodobně část objektu s keramikou z časného eneolitu. Mladší horizont tvořil půdní sediment obsahující úlomky keramiky datované do intervalu od mladší doby bronzové po dobu halštatskou. Před východním průčelím školy byl na řezu dokumentován objekt zahloubený do sprašového podloží. Ve výplni se nacházela novověká keramika a ojedinělý zlomek mladohradištního stáří.

Iva Herichová, ARÚ AV ČR

Praha

PRAHA 6 - VOKOVICE

KE DVORU ČP. 17 A 18, PPČ. 624, 625 A 626/1

Rozsáhlá plocha dvou historických usedlostí v severozápadní výseči historického jádra Vokovic leží na jižním břehu Litovického potoka a na základě dosavadního místopisného studia byly tyto statky považovány za zřejmě nejstarší objekty v rámci stávající zástavby. Celá plocha je ohrožena rozsáhlou výstavbou komplexu bytových domů s podzemním parkovištěm o rozsahu téměř 7 200 m². Před zahájením předstihového záchranného výzkumu byla značná část historické zástavby stržena, ponechány byly pouze významnější solitéry při okrajích a ve středu zkoumané plochy. V průběhu jarních měsíců roku 2007 byl proveden systémem bagrovaných a následně ručně hloubených řezů a bodových sond poměrně rozsáhlý

zjišťovací výzkum, který prokázal existenci velmi dobře dochovaného historického nadloží na celé ploše ohrožené stavební aktivitou a zároveň přinesl závažné informace pro zvolení strategie výzkumu jednotlivých partií zkoumané plochy. Vygenerováno bylo celkem pět ploch v pásech od jihu k severu s rozdílným charakterem zachycených archeologických terénů a stupněm jejich dochování. Zatímco dva pásy v jižní části zkoumané plochy na místě bývalé usedlosti čp. 17 byly ve svrchních partiích poškozeny novověkou sídelní aktivitou až na povrch pravěké kulturní vrstvy, v severní části, v místě usedlosti čp. 18 byly dochovány historické stratigrafie především z vrcholného a pozdního středověku a novověku. Severovýchodní okraj zkoumané plochy se již nacházel na okraji vlastní nivy Litovického potoka.

V rámci zjišťovacího výzkumu byla provedena též archivní rešerše, která ověřila příslušnost obou dvorů k nejstarší historické zástavbě Vokovic a zároveň načrtla podrobný historický a místopisný vývoj obou usedlostí především od 17. století do současnosti. Statky byly rozmístěny podkovovitě kolem návsi a náležely k největším a nejvýznamnějším vokovickým gruntům. První písemné zprávy o Vokovicích pocházejí z druhé poloviny 14. století a zaznamenávají zde dvůr v majetku svatovítské kapituly a další nejméně dva svobodné dvory v držení pražských měšťanů. Toto majetkové rozdělení vsi mezi soukromé vlastníky a pražskou kapitolu trvá s výjimkou doby pohusitské i po celé 15. a v první polovině 16. století. Ztotožnění známých jmen měšťanských držitelů a nájemců statků s konkrétními vokovickými usedlostmi je obtížné. V polovině 16. století přešly celé Vokovice do majetku svatovítské kapituly, pod jejíž správou zůstaly až do zrušení vrchnostenského zřízení. Ve Vokovicích nevznikl žádný panský dvůr, který by formoval útvar vsi a ta se skládala pouze z poplatných rustikálních usedlostí. Období zakládání velkostatků Vokovice nezasáhlo. Nejstarší zachovaný souhrnný pramen jsou Urbární registra vsí pražské kapituly, která ve Vokovicích v letech 1618–1626 zaznamenávají dvanáct poddanských usedlostí, výsadní krčmu, kovárnu a kapitulní dvůr. Dále uvádí dvě velké louky, z nichž jednou protéká Šárecký potok a druhá se nalézá za Karhanovým dvorem, přičemž není vyloučeno, že grunt s objektem čp. 18, vzhledem k jeho významu a velikosti, bude možné ztotožnit s kapitulním nebo Karhanovým dvorem zmiňovaným urbárními registry. Vokovice nebyly třicetiletou válkou vážně poškozeny a berní rula eviduje v roce 1654 stále stejný počet dvanácti usedlostí, z nichž pouze jedna je pustá. Zemědělské možnosti vokovického katastru byly zřejmě již plně využity usedlostmi, ze kterých se obec skládala v polovině 17. století a doba barokní proto nepřinesla významnější rozvoj. Do roku 1718 přibylo pouze pět hospodářů a do roku 1785 již jen jeden. Tyto nové usedlosti byly založeny mimo okrouhlici návsi ve vývojově mladší části vsi, kde se soustředily podél cesty vedoucí z Dejvic.

Objekt čp. 17 byl před zahájením likvidace usedlostí obytným venkovským stavením s vysokou valbou a pozdně empírovým průčelím pocházejícím z doby kolem roku 1845. Hamerníkův statek čp. 18 tvořil rozlehlý dvůr, obklopený z jihu a západu hospodářskými budovami, ve středu severní fronty se nalézá objekt obytného jednopatrového „zámečku“ s bočními hospodářskými křídly. Objekt, který unikl demolicím je svým charakterem pozdně empírový z první poloviny 19. století, přičemž obytná stavba i hospodářské budovy pocházejí z jedné stavební etapy. Stylová vjezdová brána v neogotickém slohu je mladšího původu. Kaplička vystavěná před statkem čp. 17 na dnešní návsi je čtvercovou stavbou zakončenou

lucernou pro zavěšení zvonu. Vchod je zaklenutý polokruhově, interiér je klenutý plackovou klenbou a další klasicistní prvky stavbu datují do doby kolem roku 1800.

V průběhu července 2008 až do dubna 2009 proběhl na ploše obou dvorů rozsáhlý záchranný výzkum, přičemž detailně prozkoumáno bylo přibližně 350 čtvercových sond o velikosti 4 x 4 m (plocha 5.600 m²). Dalších přibližně 70 čtverců v severovýchodní části plochy (v nivě Litovického potoka a v místě zaniklého rybníka) bylo pouze vzorkováno. Výzkumu se účastnil rozsáhlý kolektiv autorů, přičemž terénní práce prováděla společnost ARCHAIA Praha o.p.s. (Sylwester Chmielowiec, Vojtěch Kašpar, Jaroslav Nedbal, Kamil Peřina a Jan Poledne) ve spolupráci se společností ARCHAIA Jih o.p.s. (Karel Kašák a Jiří Valkony). Archivní průzkum je dílem Kateřiny Samojské, geologické, pedologické a petrografické analýzy zajišťoval Jan Zavřel. Samostatnou kapitolu výzkumu představoval archeobotanický výzkum, který přímo v terénu i následné vyhodnocení prováděl Petr Kočár ze Západočeské univerzity v Plzni.

Velká pozornost byla věnována geologické a pedologické skladbě zkoumané plochy, jelikož její proměnlivý charakter měl vliv na rozsah zjištěných komponent osídlení. Podobně detailně se výzkum zaměřil na petrografické rozbory kamenných nálezů, situací a stavebních konstrukcí. Skalní podklad nebyl sondami zachycen (barrandienské mořské usazeniny ordovického stáří - břidlice dobrotivského souvrství) a kvartérní pokryv byl tvořen geneticky i petrograficky rozdílnými druhy. Nejstaršími byly pleistocenní štěrkovité a písčité náplavy údolní terasy Litovického potoka v severní části plochy. Zachyceno bylo rozhraní mezi pleistocenní a holocenní nivou Litovického potoka, přičemž naplavená terasa vodoteče byla koncem starších čtvrtohor zčásti překryta eolickými sedimenty (sprašemi až vátými písky). Na jižním okraji zkoumané plochy úroveň sníženého povrchu okrových štěrkopískových teras klesala severním směrem z 303,25 na 302,35 m n. m. Na povrchu spraší se místy dochovala černohnědá půda (v mocnosti až 70 cm) s antropogenními objekty ze starších i mladších období pravěku. Tyto váté zeminy pokryly potoční terasu přibližně v jedné třetině na západě resp. jihozápadě celé plochy. Nejmladší geologický podklad (na severovýchodě) souvisel s činností vodoteče a byl tvořen mazlavými prachovitými a jílovitými sedimenty, pod nimiž se nacházely ještě tmavě šedé bahnitě usazeniny stojatých vod se silnou příměsí rozložených organických látek (s pravěkou i středověkou keramikou). Přímo severovýchodní částí plochy probíhal okraj holocenní nivy Litovického potoka. Právě zde, ještě před hranou nivy, byla identifikována výplň nevelkého oválného zaniklého rybníčku. Vodní režim doplňovala erozní rýha, vyplněná sedimenty s příměsí pozdně středověké i novověké keramiky a probíhající paralelně s hranou nivy (svod vody, napajadlo, příkop). Geologické podloží bylo v severní části zkoumané plochy tvořeno převážně okrovými jílovitoštěrkovitými pleistocenními potočními náplavami klesajícími severovýchodním směrem od 301,70 do 301,35 m.

Nejstarší komponentou osídlení byl neolit (nejstarší šárecký typ a kultura s vypíchanou keramikou), který byl identifikován v rámci spodních partií hnědého kulturního souvrství. Jeho výzkum probíhal v rámci čtvercové sítě 1 x 1 m s přesnou prostorovou identifikací veškerých artefaktů v rámci mechanických vrstev 10 cm mocných. Rozsah neolitické kulturní vrstvy a výskyt zahloubených objektů jednoznačně koresponduje s rozsahem sprašové návěže na jižní polovině zkoumané plochy. Množství zahloubených objektů bylo identifikováno pouze na základě plošné distribuce nálezů, jelikož jejich spodní partie byly zahloubeny výhradně do tmavé kulturní vrstvy a nezasahovaly do geologického

podloží. Mezi nejzajímavější objekty je možno zařadit nadzemní obdélnou stavbu (dílňu) se stopami výroby štípaných nástrojů, vymezenou systémem vertikálních sloupových jam se stěnami vyplétanými proutím. Ve vlastním areálu dvora čp. 17 byla kulturní vrstva v období po třicetileté válce odstraněna a odvezena (plocha dvora byla opětovně upravována štětováním). Na severní část zkoumané plochy již neolitické osídlení nezasahuje s výjimkou dvou rozsáhlých hliníků, situovaných na hraně nivy Litovického potoka.

Ojediné objekty knovízské kultury mladší doby bronzové jsou situovány na nejjižnějším okraji zkoumané plochy, tedy výrazně nad hranou terasy na sprašové návěži. S postupem výzkumu severním a východním směrem nálezy této kultury zcela mizí. Charakter osídlení (minimální počet objektů, absence kulturní vrstvy) svědčí o krátkodobém využití nejjižnější části zkoumané plochy v době bronzové. Pouze jediným objektem je zastoupena mladší doba železná (latén). Ve střední části východní poloviny zkoumané plochy byl odkryt laténský kostrový hrob s bojovníkem (meč, kopí vpravo od skeletu). Hrob nejspíše představuje solitér.

Časně slovanské osídlení (mladší až pozdní fáze pražského typu) bylo zachyceno v podobě dvou zahloubených chat, odkrytých v jižní části plochy na sprašové návěži. Chaty jsou od sebe vzdáleny 14 m. Žádné další objekty či nálezové situace nelze spolehlivě spojit s tímto horizontem osídlení.

Cca 20 cm mocná raně a vrcholně středověká vrstva (12. a 13. století) byla zachycena téměř výhradně v úzkém (cca 20 m širokém) pásu, lemujícím hranu nivy Litovického potoka. Zcela ojedinele byla zachycena jižně od průběhu zaniklé erozní rýhy probíhající ve směru severozápad - jihovýchod celou zkoumanou plochou. Případnou existenci a rozsah raně středověké kulturní vrstvy v jižní části zkoumané plochy bude nutno definitivně stanovit až po rozboru nálezového inventáře v rámci mechanicky zkoumaných vrstev v této části plochy. Vizuálně v průběhu výzkumu nebylo možno vrstvu jednoznačně identifikovat a zřejmě ji zde nelze předpokládat. Vedle kulturní vrstvy v severní části plochy bylo zachyceno velké množství objektů zahloubených do štěrkovitého podloží i povodňových hlín. Povrch těchto „geologických“ vrstev klesal severovýchodním směrem do nivy, na jejíž hraně kulturní vrstva i objekty mizí. Vedle četných kůlových a sloupových jam byly identifikovány pravidelné i nepravidelné, převážně mírně zahloubené objekty, z nichž některé byly vyplněny značným množstvím technické keramiky (technické misky, tuhové zásobnice). Ve sledovaném pásu raně středověkého osídlení mezi zaniklou vodotečí a hranou nivy byly identifikovány celkem tři zahloubené suterény dřevohliněných domů menších rozměrů (4 x 4 až 5 x 5 m). Dva z nich se nacházejí v bezprostředním kontaktu, všechny tři objekty byly následně opatřeny kamennými plentami (2. stavební fáze). Raně a vrcholně středověké osídlení je možno datovat do druhé poloviny 12., ale především do průběhu 13. století. Možný přesah do 14. století není vyloučen (mladší fáze objektů s kamennými plentami).

Jednoznačně byl identifikován horizont pozdně středověkého osídlení, který je možno datovat od konce 14. do průběhu 16. století. Jeho rozsah (opět s výjimkou ojedinelých, zřejmě exploatačních objektů) zcela koresponduje s rozsahem raně a vrcholně středověkého osídlení (mezi hranou nivy a zaniklou vodotečí přirozeného či antropogenního původu). V prostoru dvou zaniklých zahloubených starších dřevohliněných domů s kamennými plentami vzniká minimálně jeden dvouprostorový či dva jednoprostorové domy na zcela identickém půdoryse

jako ve starší fázi. V bezprostředním kontaktu se třetím zahloubeným suterénem vzniká další objekt s nárožím založeným na mohutné dřevěné roštové konstrukci. Objekty mohly být kamenné či dřevěné na kamenných podezdívkách. Velikost objektů v obou případech mohla činit až 4 x 12 m, přičemž lze předpokládat dvou, či spíše trojprostorové členění. U severněji položeného objektu nelze vyloučit dvě fáze s rozšířením dispozice ze dvou na trojprostorový dům. K objektům je možno přiřadit několik soliterních nálezů zděných konstrukcí (často také na dřevěných roštích), dvě kamenné pece s podélnými topeništi (zřejmě potravinářského charakteru) a zahloubenou cisternu na vodu. S objekty tohoto horizontu osídlení nejsme schopni spojit téměř žádné vrstvy životních nečistot (absence vrstev). Případné možné spojení tohoto horizontu osídlení se dvorem Šlachov z konce 14. století naráží na nedostatek znalostí o podobě těchto objektů. Další úvahy tímto směrem jsou především vázány na dataci nálezového inventáře a především pořízení dendrodat ze zaniklých konstrukcí.

Analýzou zděných konstrukcí, analýzou spár a petrografickým studiem bylo možno jednoznačně identifikovat rozsah zástavby obou novověkých dvorů vzniklých po třicetileté válce. Obytné stavby obou dvorů jednoznačně navazovaly na starší obytné pozdně středověké objekty, pouze byly půdorysně výrazně rozšířeny. Zcela prokazatelně byly zachyceny čištěné plochy obou dvorů, které byly dlážděny a štětovány (jílovité vrstvičky střídané kamenitými štěty). Tmavá kulturní vrstva byla v rámci výstavby dvoru čp. 17 v průběhu 17. století uměle odstraněna (držela vlhkost, ochrana půdního fondu - úrodného půdního horizontu). Dispozice zachycená Stablním katastrem představuje reziduum pobělohorské fáze obou dvorů.

Nejmladší a nejlépe dochované stavební konstrukce je možno spojit s nejmladší stavební etapou obou dvorů (po polovině 19. století). Dispozičně oba dvory navazovaly na starší pobělohorské dispozice. Místy došlo k prostorovému rozšíření objektů, místy naopak k redukci.

Zpracování výzkumu bylo bohužel o jeden rok odloženo, jelikož stavebník nezačal ihned výstavbu objektu a rok neuvolňoval finanční prostředky na nezbytné zpracování výzkumu. V průběhu roku 2010 se situace částečně stabilizovala a byl sestaven výzkumný tým, který by měl v dohledné době vyhodnotit rozsáhlé poznatky získané v posledních letech při záchranných výzkumech v centru historického jádra Vokovic. Nálezová zpráva z výzkumu by měla být dokončena v průběhu roku 2012.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

PRAHA 8 - KARLÍN

POBŘEŽNÍ ČP. 260, 442 A 340

Plošný záchranný výzkum na parcelách výše uvedených domů proběhl v květnu až červenci 2010 a předcházela mu v březnu téhož roku zjišťovací výzkum. Všechny zmíněné domy byly postaveny jako novostavby na konci 19. nebo na začátku 20. století v rámci lokace předměstí Karlína. Jedním z cílů výzkumu bylo tedy zjistit předlokační aktivity, jejichž stopy by se mohly na dotčených parcelách dochovat.

První dělnické domky na území dnešního Karlína vyrostly již na přelomu 18. a 19. století, plánovaná výstavba byla zahájena v roce 1817. Největší stavební rozmach je kladen do druhé poloviny 19. století, kdy došlo prakticky k zastavění celé plochy Karlína k dnešní Šaldově ulici a zástavba postupně pokračovala dál východním směrem. Existenci všech tří domů ukončila v roce 2002 velká povodeň, díky které byly nadále neobyvatelné, demolovány byly v roce 2008.

Výsledky výzkumu vycházejí jednak z výsledků zjišťovacího výzkumu a poté z odkryvu historického souvrství provedeného v rámci terénní části výzkumu na všech třech dotčených parcelách. V rámci výzkumu byla provedena také rešerše archivních pramenů k dějinám všech tří domů. Zpracovány byly rovněž odborné analýzy: numismatické vyhodnocení mincovních nálezů a geologické a petrografické vyhodnocení podloží a vybraných vrstev. Na všech třech parcelách se nacházela podobná stratigrafická situace. Na říční terasu nasedaly dvě náplavové vrstvy vzniklé vltavskými povodněmi ve druhé polovině 19. století. Vlivem povodní vzniklo na parcelách několik zahluobených objektů. Teprve po uložení nejmladší povodňové vrstvy se stabilizoval terén, do kterého byly zakládány novostavby všech tří popisovaných domů. Klasický půdní typ nebyl zjištěn.

Rozbor nálezového fondu potvrzuje časové zařazení historického souvrství zjištěného výzkumem do druhé poloviny 19. století. Výzkum přispěl k poznání procesu lokace Karlína v druhé polovině 19. století. Dále byly získány poznatky o vlivu vltavských povodní na formování terénu. Důležité je, že se podařilo doložit i starší aktivity na parcelách ještě před výstavbou činžovních domů. Vzhledem k tomu, že žádný ze zkoumaných domů neprošel radikální přestavbou a nedošlo ani ke slučování domů, parcelní hranice zůstaly v podstatě ve stejné podobě jako při lokaci v 19. století.

Kateřina Postránecká, ZIP

o.p.s.

PRAHA 8 – LIBEŇ - PRAHA 9 - VYSOČANY

ULICE K MORAVINĚ, U ŠKOLIČKY, KOVANECKÁ, NA ŽERTVÁCH, NOVÁKOVÝCH A VOJENOVA

V letech 2008 a 2009 byl proveden výzkum vyvolaný výstavbou tepelného napáječe Vysočany – Libeň. Vzhledem k velkému rozsahu stavebních prací a jejich rozdílnému provádění, kdy na frekventovaných dopravních uzlech v prostoru křižovatek Palmovka, Novákových – Kovanecká, Sokolovská – K Moravině byla stavba prováděna protlakem, nemohl výzkum zdokumentovat všechny nálezové situace. Zaměřil se proto na části výkopů, které se nacházely nejbližší známým archeologickým lokalitám a byly prováděny formou otevřeného liniového výkopu. Tyto výkopy zachovávaly po celé své délce prakticky neměnné rozměry, a to hloubku okolo 2 až 2,5 m a šířku cca 3 m. Výzkumem tak bylo pokryto cca 80 % z celkové polohy.

Výzkum potvrdil existenci dochovaného, i když místy novověkými a recentními zásahy značně narušeného zvrstvení historického nadloží, a to především v prostoru ulice

Novákových. Na ostatních místech výzkum zachytil v některých částech zkoumané polohy jen nepatrné zbytečky nadloží, zastoupeného zde značně recentními zásahy poničenou vrstvou původního půdního pokryvu (především v některých západních částech ulice Kovanecké). Z této vrstvy se podařilo získat novověký keramický materiál datovatelný do průběhu 18. – 20. století.

Jedinými místy, kde se podařilo zachytit dochované archeologické nálezy a situace, byla ulice Novákových. Ta se nachází na jižním okraji jedné z nejznámějších pražských pravěkých archeologických lokalit – z prostoru soutoku Rokytky s Vltavou. Existence intaktního a intenzivního pravěkého osídlení nebyla proto v tomto prostoru překvapivá. Z finančních a časových důvodů nebylo možné uskutečnit zde plošný výzkum, došlo pouze k ovzorkování a zdokumentování zachycených nálezových situací na stěnách výkopů pro teplovod. Byla tu identifikována od 60 cm (východ) až do 130 cm (západ) mocná tmavě hnědá hlinitá vrstva, ve vrchních partiích značně narušená recentními a novověkými výkopy hlavně pro inženýrské sítě. Především z její horní poloviny byl získán větší soubor zlomků pravěké keramiky, který lze rámcově zařadit do mladší doby bronzové (knovízská kultura). Na základě špatně čitelné nálezové situace, kdy zachycená hnědá vrstva se jeví jako intaktní, nelze stoprocentně určit, zda tato zkoumaná vrstva je vrstvou kulturní, či se jedná o původní vrstvu půdního pokryvu (půdní horizont), do níž se zahlubují jednotlivé pravěké sídlištní objekty. S největší pravděpodobností jde o druhý případ, protože zmíněná vrstva směrem ke geologickému podloží světlala a i nálezy keramiky pocházejí z jejích vyšších partií.

Jan Jeřáb, Archaia Praha o.p.s.

PRAHA 9 - VINOŘ

BOHDANEČSKÁ ČP. 258, PPČ. 686/1 - ZÁMEK CTĚNICE

V průběhu září 2010 proběhl záchranný výzkum při hloubení nových tras kanalizace a vodovodu prováděných v souvislosti se stavebními úpravami kongresového sálu. Výzkum probíhal formou dokumentování vertikálních řezů v jednotlivých úsecích mechanizací vyhloubených tras nových inženýrských sítí. Hlavní větev lineárního výkopu probíhala vně areálu dvora ve směru západ – východ podél jižní obvodové zdi jeho jižního křídla. Na západním konci se tato větev zalamovala krátkou přípojkou vedenou severním směrem podél jižní části západní obvodové zdi západního křídla areálu dvora. Podobně od východního konce hlavní větve výkopu směřoval další krátký výkop severním směrem k budově kočárovny, stojící uvnitř dvora.

Povrch stávajícího terénu byl víceméně plochý v rozmezí 245,80–246,00 m n. m. Všechny lineární výkopy byly vedeny hluboko pod úroveň geologického podloží, které se vyskytovalo v nevelké hloubce od stávajícího povrchu v niveletách okolo 244,80 až 245,00 m s mírným sklonem od východu k západu. Jednalo se o písčité sedimenty křídového stáří (svrchní cenoman, korycanské souvrství), přičemž původní pískovce byly v povrchových partiích vlivem zvětrávacích procesů přeměněny na lehce rozpojitelné písky. Kromě recentních vrstev, výkopů a recentních jámek byla ve východní části hlavního řezu dokumentována dlažba, která zřejmě pochází z doby vyrovnání a vydláždění dvora po

výstavbě hospodářských budov na konci 18. století. Pod touto dlažbou i mimo ni byly dokumentovány starší vrstvy a objekty. Celkem šest zahloubených objektů je možno považovat za přírodní terénní prohlubně zavezené v rámci terénních úprav dvora prováděných v souvislosti s výstavbou budov hospodářského dvora na konci 18. století. Několik dalších drobných jam je možno považovat za sloupové jámy ohrazení starší fáze hospodářského dvora před jeho výstavbou (případně může jít o jámy pro osazení stromů). Při výzkumu nebyly zjištěny žádné pozůstatky pravěkého či raně středověké osídlení, pro které poloha s pískovcovým podložím nebyla příliš vhodná. Vzhledem k absenci kvartérního pokryvu (spraše, půda) v celém sledovaném průběhu výkopů inženýrských sítí a skutečnosti, že nebyl zachycen neporušený (přirozený) sled nejmladších geologických horizontů, je zřejmé, že stávající podoba této části areálu je výsledkem nedávných terénních úprav (odstranění mělkých archeologických objektů a vrstev).

Vojtěch Kašpar - David Polcar, ARCHAIA Praha o. p. s.

PRAHA 10 - HOSTIVAŘ

KOSTEL STĚTÍ SV. JANA KŘTITELE

V souvislosti s přípravou památkové obnovy byly na jaře 2010 v presbytáři původem románského kostela realizovány tři zjišťovací sondy za účelem ověření podoby historického podzemí v místech stavby.

Pod novodobou dlažbou byly ve svrchní partii terénu zastiženy situace, které je možné dát do souvislosti s poslední radikální stavební úpravou kostelní stavby ve druhé polovině 19. století. V této době byl prostor východního závěru zvýšen od původní úrovně cca o 0,20 m stavební navážkou a dotvořen stávající podlahou z glazovaných dlaždic. Pod novodobými navážkami se nalézaly již situace spojené se starším stavebním vývojem kostela. Sonda na vnitřní straně východního závěru umožnila dokumentaci podoby jeho základové partie. V odhaleném úseku se jednalo o zdivo lomové, tvořené ze sbíraných křemencových kamenů převážně větších formátů (10 x 20 x 40 cm), uspořádaných do nepravidelných řádek. Pojivem zdi byla nažloutlá vápenná malta. Spodní partie zdi od úrovně 241,12 m již byla hruběji uspořádaná a spojovaná jílovitou hlínou. Základový výkop pro zdivo apsidy nebyl rozlišen. Přibližně v hloubce 1,20 m od úrovně povrchu interiéru kostela se nalézala základová spára apsidy (240,92 m). S konstrukcí zdiva apsidy byla spojena i stavební úroveň v podobě maltové vrstvy s kameny, která se v hloubce 0,70 m pod dnešní podlahou vázala na stěnu základu. Uvedená stavební úroveň byla po výstavbě kostela překryta cca 0,40 m mocným souvrstvím prachovitých hlín, plnicích úlohu jakési vyrovnávky v interiéru nově vzniklé stavby. V kontextu těchto uloženin byly nalezeny zlomky keramiky časově spadající na počátek vrcholného středověku. Stavební finalizaci interiéru doložila vrstvička maltové drtě uložená ve vrchní poloze popisovaného kontextu. Přibližně na niveletě 241,84 – 241,90 m je možné předpokládat původní (středověkou) úroveň původního povrchu interiéru presbyteria. Dokladem je omítnuté zdivo na vnitřní straně apsidy, situované již pod dnešní úrovní podlahy. Přibližně vodorovné zakončení s vysokou pravděpodobností může indikovat starší úroveň středověké dlažby kostela. Starší pochozí úroveň interiéru s vyšší jistotou dokládá taktéž relikt

maltového lože s režnou terakotovou dlažbou, který byl zachycen v druhé sondě. Absolutní stáří této dlažby neznáme.

Mladší stavební aktivity se v kostele projevily konstrukčními doplňky v interiéru stavby jako například základem pro boční oltář při severní stěně lodi, nebo zděnou konstrukcí v prostoru nástupu do presbytáře v podobě kamenného jednořádkového zdiva. V obou případech lze předpokládat, že se jedná o výtvořiny středověkého stáří.

Středověkého původu byla i situace části kostrového hrobu a druhotně uložených kosterních zbytků v jeho zásypu v první sondě. V případě hrobu se jednalo o kontext, který vzhledem k umístění pod základovou spárou apsidy vznikl bezpečně před výstavbou kostela. Dno hrobové jámy se nalézalo cca 1,30 m pod současnou úrovní podlahy interiéru. Rozsah výzkumu neumožnil odhalení celé situace a absence časově zařaditelných nálezů v hrobu nám neumožňuje jeho absolutní datování. Pokus o přírodovědné datování zbytků radiokarbonovou metodou zatím nepřinesl požadovaný výsledek. S jistou mírou pravděpodobnosti se lze domnívat, že hrobový nález je raně středověkého stáří a lze jej dát do souvislosti s již dříve dokumentovanými pískovcovými (náhrobními) deskami zachycenými vně kostela (PSH 21, 1988, 202).

S předpokládaným předkostelním pohřebišťem je možné spojit i nález několika hrubě opracovaných pískovcových desek větších rozměrů nebo zlomků, které jsou stratigraficky starší než stávající kostelní stavba. Svým složením, úpravou a rozměry odpovídají již dříve objeveným deskám vně kostela. Určité pochybnosti lze vznést v otázce jejich primárního uložení. Lokální a nesourodá kumulace zlomků kamenů, případně neobvyklé usazení větších desek, připouští jejich posun do sekundární polohy v době výstavby kostela, případně již před stavbou.

Nejstarší antropogenní aktivity sídelní povahy zde s vysokou pravděpodobností dokládala vrstva nevýrazně vyvinuté půdy s drobnou antropogenní příměsí, která se vytvořila na povrchu podloží (povrch 241,68 m). Vznik uvedeného kontextu není pro absenci archeologického materiálu možné blíže datovat. Časové zařazení zde může oscilovat od pravěku po raný středověk. Geologický podklad v místě výzkumu tvořily svahové jílovité hlíny, překrývající skalní podklad (dosažená niveleta povrchu 241,20 m n. m., snížený povrch 240,85 m).

Jaroslav Podliska, NPÚ

HMP

KOZINOVA ČP. 24 A 25, PPČ. 167, 168, 169, 170, 2693/2 A 3

Záchranný výzkum na ploše původně dvou novověkých usedlostí probíhal před zahájením výstavby souboru dvou bytových domů „Skanzen Hostivař.“ Před zahájením výzkumu byl proveden několika bagrovanými řezy a ručně hloubenými sondami zjišťovací výzkum.

Navětralý skalní podklad (drobové břidlice letenského souvrství ordoviku) v podloží nivních písčitých štěrků byl zachycen pouze v severní části zkoumané plochy, kam zasahovala periodicky zaplavovaná holocenní niva Botiče. V jižní části plochy (bývalá zahrada) byly na fluvialní terase a na jejím svahu dochovány sedimenty nejmladší

pleistocénní potoční terasy Botiče (viselské zalednění – würm), místy překryté svahovými sedimenty písčitých jíílů s křemencovými kameny (sklon od jihovýchodu k severozápadu od 235,50 m do 232,50 m n. m.). Na jejich povrchu byla v západní a jižní části plochy dochována holocenní půda z části formovaná antropogenní činností (kulturní vrstva). V několika místech bylo možno dokumentovat nepravidelné průběhy mělkých příležitostných sezónních vodotečí, které brázdily terasu a směřovaly do nivy Botiče. Minimální datovací materiál neumožňuje vodoteče přesněji datovat (pleistocén – přelom 15. až 16. století ?).

V jižní části zkoumané plochy bylo zachyceno osídlení starší doby římské s částečně dochovanou kulturní vrstvou. Tomuto období lze připsat celkem 20 objektů (2 polozemnice, 9 výrobních objektů – metalurgie železa, 5 drobných sloupových jam dokládajících existenci nadzemního dřevěného objektu s vertikální sloupovou konstrukcí a 4 sídlištní jámy). Po delším hiátu sestoupilo raně středověké osídlení v průběhu druhé poloviny 12. století opět až na hranu terasy. Nejvýraznějším dokladem sídlištní aktivity tohoto období je bezesporu zbytek zahloubeného suterénu domu se vstupní šjí a kamennou plentou a další četné objekty v jeho okolí. Výrobní objekty nejspíše potravinářského charakteru a několik izolovaných objektů se nacházelo ve větší vzdálenosti od objektu jihovýchodním směrem. Raně středověkému osídlení bylo možno hypoteticky přiřadit celkem 61 objektů. Vedle zahloubeného suterénu domu bylo identifikováno celkem 19 sídlištních jam, 37 drobných kůlových a sloupových jam, pec, pec s předpecní jámou a zahloubená vodoteč.

Osídlení doby římské a raného středověku bylo zachyceno ve vyšších polohách na hraně terasy a nad ní, zatímco vrcholně a pozdně středověké osídlení zřejmě sestoupilo níže pod hranu terasy (plocha v jihozápadní části zkoumané plochy). Nejvýraznějším pozůstatkem vrcholně středověkého osídlení byla zahloubená část zaniklého vrcholně středověkého domu (minimálně dvě fáze vývoje; starší dřevohliněná a mladší s vloženou kamennou plentou). Obě fáze zřejmě představují pouze část dispozice obytného víceprostorového domu (zahloubené komory se skladovací funkcí ?). Poměrně bohatý keramický materiál je možno datovat do průběhu druhé poloviny 13. století, mladší fáze zřejmě zaniká ještě v průběhu první poloviny 14. století. Na samém konci 15. či na přelomu 15.-16. století vzniká na západním okraji zkoumané plochy rozsáhlý obytný objekt (snad trojprostorový dřevohliněný - hrázděný dům), obsahující v části půdorysu sklep. Tento sklep a zároveň minimálně jižní část objektu (částečně podsklepená komora) byla zřejmě zděná. Dům nejspíše zanikl v průběhu první poloviny 17. století. Při následujících úpravách terénu byla v severní polovině zkoumané plochy starší novověká a středověká situace velmi poškozena výstavbou dvou barokních usedlostí, jejich existencí a především jejich necitlivou demolicí a odstraněním v nedávné době. Plocha bývalé zahrady jižně od usedlostí byla v novověku využívána k zemědělským aktivitám.

Vojtěch Kašpar - David Polcar, ARCHAIA Praha o. p. s.

MOSKEVSKÁ ČP. 120, PARC. Č. 3, 4/2, 5/1, 5/2, 5/3, 6, 13, 16 A 17 - VRŠOVICKÝ ZÁMEČEK

Během listopadu a prosince 2010 byl proveden záchranný výzkum formou odborného dohledu související s rekonstrukcí objektu a výstavbou podzemních garáží, který navázal na předchozí nevelký zjišťovací výzkum prováděný v roce 2009. Ten nezjistil přímo na zkoumané ploše existenci významnějších archeologických situací. Vyloučit však nebylo možno přítomnost plošně omezených izolovaných zahloubených objektů, které mohly souviset s hospodářským provozem dřívější zemědělské usedlosti, existující kontinuálně v tomto prostoru od 16. století. Mohly se očekávat i jiné nálezy pravěkého či středověkého stáří, vzhledem k okolním nálezům a bezprostřednímu kontaktu plochy výzkumu s historickým jádrem Vršovic (severní okraj), které jsou poprvé zmiňovány písemnými prameny k roku 1028.

Sledované výkopy, vedené místy do hloubky až 4 m od současného povrchu (stávající povrch v okolí zámečku mírně klesal od 230,50 m do 232,00 m n.m.), bohužel (podobně jako sondy zjišťovacího výzkumu) nezachytili žádné významnější archeologické nálezy či situace. V bezprostředním okolí stávajícího objektu bylo téměř ihned pod stávajícím povrchem silně modifikovaným nedávnou lidskou činností zachyceno břidlicové skalnaté podloží, postupně klesající jihozápadním směrem. Jeho povrch byl zachycen severně od objektu zámečku v niveletách od 228,60 do 232,40 m. Na povrchu skály se nacházely svahové hlíny o mocnosti maximálně 0,5 m, překryté proměnlivou mocností novověkých a recentních navážek (do 1 m). Dokumentované vrstvy historického nadloží s největší pravděpodobností souvisely výhradně s existencí usedlosti Ranžerka (druhá polovina 19. a 20. století).

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar, ARCHAIA Praha o. p. s.

PRAHA 21 – ÚJEZD NAD LESY

KLÁNOVICKÝ LES – ZANIKLÁ STŘEDOVĚKÁ VES V POLOZE V ŽÁKU

Vývoj a podoba středověkého osídlení v prostoru dnešního Klánovického lesa bylo začleněno do soustavného studia Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK v Praze v roce 2006. V letech 2006-2007 proběhl geodeticko-topografický výzkum zaniklé vesnice v poloze „V Žáku“ (T. Klír, Zv. Dragoun), jehož výsledky zhodnotil M. Beránek ve své bakalářské práci z roku 2009. Základní chronologickou představu o lokalitě umožnil ověřující drobný archeologický odkryv v roce 2011, který doložil osídlení ve 14. a v první polovině 15. století. Skutečné jméno vesnice bylo Hol. Na období 2012-2014 je plánováno pokračování akce, a to zejména geofyzikální průzkum a odběr vzorků pro paleobotanické analýzy.

Dochované reliktů zaniklé vesnice Hol se rozkládají po obou březích Horoušanského potoka v téměř rovinném terénu (248-252 m n.m.). Potoční údolí vyplněné holocenními usazeninami leží na styku dvou geologických celků, a to druhohorních sedimentů tvořených širokou škálou hornin od slepenců po jílovce na severu, a prvohorních křemenců, jílových břidlic a prachovců na jihu. Prostor lesa je charakterizován vysokou hladinou spodní vody a podzolovými půdami, jen málo vhodnými pro intenzivnější formy zemědělství. Na mělce

ležící skalní podloží, které místy vystupuje až na povrch, nasedá jen slabá vrstva písčité hlíny. Tyto podmínky umožňují pěstování jen velice odolných plodin vhodných spíše pro sušší a minerálně chudé půdy.

Relikty ležící v poloze nazývané „Žák“ nebo „V Žáku“ byly vlastivědným bádáním tradičně připisovány zaniklé vesnici Žák. Tato vesnice ale není uváděna žádným soudobým písemným pramenem a pravděpodobně nikdy neexistovala. Ve skutečnosti se jednalo o Hol u Koloděj, který je v pramenech uváděn od roku 1346. Poslední záznam z roku 1437 zmiňuje „*Hol villam desertam*“. Jako majitelé vesnice jsou uváděni pražští patricijové.

Terén v areálu zaniklé vesnice se velmi mírně svažuje k Horoušanskému potoku, v současnosti regulovanému. Výraznější terénní zlom a převýšení tvoří pouze terasa potoční nivy, jejíž horní hranu všechny relikty respektují. Pozůstatky zástavby vesnice jsou dnes z obou stran uzavřeny zbytky hrází vypuštěných rybníků, které tvoří výrazné krajinné dominanty (Holský rybník a rybník Žák). Vegetační pokryv je tvořen smíšeným lesem. Vlastní relikty vesnice jsou reprezentovány především různě výraznými kamennými destrukcemi, méně již sníženinami a smíšenými tvary. Relikty tvoří návesní půdorys na ploše přibližně 500 x 260 m s delší osou orientovanou východ - západ. Prostor je z obou kratších stran otevřený a jeho středem protéká zmiňovaná vodoteč. Náves je pravidelného obdélného tvaru, přibližně o velikosti 470 x 91 m. Relikty usedlostí jsou řazeny při severní a jižní straně návsi. Jednotlivé usedlosti jsou většinou orientované štítovou stranou do návsi a pokračují do hloubky parcely.

Charakter reliktní na lokalitě svědčí o převážně kamenných destrukcích. Je zřejmé, že obyvatelé vesnice využívali kámen ve velkém množství, neboť byl díky mělce uloženému podloží lehce přístupný. Na dvorových parcelách převládají dlouhé obdélné relikty s náznakem vnitřního dělení (zbytky obytných domů), menší čtvercové a oválné tvary jsou vzácné. Stavby zaniklé vesnice Hol stály z velké části na kamenných podezdívkách, otázka podoby nadzemních stavebních konstrukcí ale zůstává otevřená.

Přehlednost dochovaných reliktní a jejich detailní dokumentace dovolují diskutovat základní interpretaci povrchové situace. Jedinečnost lokality spočívá především v tom, že se povrchově dochovaly nejen destrukce vlastní zástavby dvorů, ale také pozůstatky půdorysné parcelace v podobě reliktní ohrazení dvorových parcel vůči sobě navzájem, vůči plužině a návsi. Destrukce těchto ohrazení se přitom uchovaly poměrně celistvě, což umožňuje spolehlivou identifikaci jednotlivých dvorů. V mnoha případech bylo dokumentováno také vnitřní dělení parcely na zahradu a na vlastní dvorové prostranství obklopené stavbami.

Na ploše s relikty lze dnes s jistotou vyčlenit 17 dvorových parcel, u kterých známe jejich šířku a délku. Ve třech případech nelze vzhledem k poškození nebo nepřehlednosti terénu rozhodnout, zda se jedná o jednu, či dvě parcely. Minimální počet dvorů v areálu vesnice je tak 21, maximální 24. Ve velikosti parcel je možno sledovat pravidelnost, základní šířkový modul vyměřeného pozemku činil přibližně 40 až 42m. Větší i menší parcely se pohybují v násobcích resp. podílech ($\frac{1}{2} - \frac{3}{4} - 1\frac{1}{4} - 2$) tohoto základního modulu.

Tomáš Klír – Michal Beránek, ÚPRD FF UK Praha

